

Universiteit Leiden
Seminarium voor Bewijsrecht

**Forensisch DNA-onderzoek:
een rechtsvergelijkende verkenning**

Rapportage van een rechtsvergelijkend onderzoek naar
de regelgeving en de praktijk van het forensisch DNA-onderzoek in
Nederland, België, Duitsland, Engeland & Wales en Frankrijk.

Onderzoekers:

mw. C. van den Heuvel
J.F. Nijboer
mw. A.M. van Rijsewijk
Th. A. de Roos

Leiden, augustus 2005

In opdracht van het Ministerie van Justitie uitgevoerd door het Seminarium voor Bewijsrecht
van de Universiteit Leiden.

© 2005 WODC

Dit rapport is verkrijgbaar bij:

Universiteit Leiden/Departement Strafrecht en Criminologie
Seminarium voor Bewijsrecht
Postbus 9520
2300 RA Leiden

Voorwoord

In opdracht van het Ministerie van Justitie / WODC hebben onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht van de Universiteit Leiden zich in de tweede helft van 2004 verdiept in de op dat moment bestaande regelingen en praktijken met betrekking tot het toepassen van DNA-onderzoek in de strafrechtelijke keten. Het perspectief daarbij was rechtsvergelijkend: de onderzoekers hebben eerst gekeken naar de Nederlandse situatie¹. In het besef dat Nederland een vergelijkenderwijze zeer gedetailleerde regeling heeft, is vervolgens gekeken naar de situatie - legislatief en praktisch - in enkele buurlanden, te weten België, Duitsland, Engeland & Wales en Frankrijk. De resultaten van die vergelijking zijn opgenomen in dit rapport.

Per land vindt de lezer eerst een globale schets van het institutionele kader van het strafrechtelijk bedrijf en een schets van de "keten" in de strafrechtelijke procedure. Daarna wordt de inbedding van het forensisch DNA-onderzoek gepresenteerd en wordt, voor zover daarover gegevens te achterhalen waren, ingegaan op de in de praktijk gesignaleerde problemen. Een hoofdstuk over de internationale rechtshulp ter zake van het forensisch DNA-onderzoek vormt het besluit.

De onderzoekers zijn veel dank verschuldigd aan de leden van de begeleidingscommissie² en aan de respondenten in de verschillende onderzochte landen.³

Leiden, augustus 2005

J.F. Nijboer

hoogleraar-directeur van het Seminarium voor Bewijsrecht van de Universiteit Leiden

¹ Vgl DNA-Nulmeting, DNA-onderzoek in opsporing en bewijsvoering in strafzaken, Leiden 2003 (onderzoeksrapport).

² De samenstelling van de begeleidingscommissie is vermeld in bijlage 1.

³ Zie bijlage 1.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave	5
Lijst met gebruikte afkortingen.....	11
Samenvatting	13

Hoofdstuk 1 - Inleiding

1.1.Aanleiding, probleemstelling en toelichting	15
1.2.Verantwoording van de landeselectie	16
1.3.Methodologie van het onderzoek en uitvoering	17

Hoofdstuk 2 - Kort overzicht van de Nederlandse situatie

1. Inleiding.....	22
2. Wettelijk kader DNA-onderzoek.....	23
3. Aangetroffen celmateriaal.....	24
3.1 Sporenonderzoek.....	24
3.2 Registratie van de sporen.....	25
4. Afgenomen celmateriaal.....	26
4.1 Afname met toestemming	26
4.2 Afname onder dwang.....	27
4.3 Rechten van betrokkene	29
4.4 Registratie van afgenomen celmateriaal	30
5. DNA-onderzoek.....	31
5.1 Voorwaarden voor DNA-onderzoek.....	31
5.2 Definitie	31
5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal.....	31
5.4 Uitvoering.....	32
5.5 Verslaglegging door deskundige	33
5.6 Informatieverstrekking.....	33
5.7 Bewaren celmateriaal.....	34
5.8 Rechten van betrokkene	35
6. DNA-databank.....	35
6.1 Doel.....	36
6.2 Beheer.....	36
6.3 Inhoud DNA-databank.....	36
6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens	37
6.5 Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank	39
6.6 Verstrekking van gegevens.....	39
6.7 Vergelijking van DNA-profielen	41

7. Grootschalig DNA-onderzoek.....	41
8. Privacy.....	43

Hoofdstuk 3 - België

1. Inleiding.....	44
2. Wettelijk kader DNA-onderzoek.....	46
3. Aangetroffen celmateriaal.....	47
3.1 Sporenonderzoek.....	47
3.2 Registratie van de sporen.....	48
4. Afgenomen celmateriaal.....	48
4.1 Afname met toestemming	48
4.2 Afname onder dwang.....	49
4.3 Rechten van betrokkene	51
4.4 Registratie van afgenomen celmateriaal	51
5. DNA-onderzoek.....	52
5.1 Voorwaarden voor DNA-onderzoek.....	52
5.2 Definitie	52
5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal.....	52
5.4 Uitvoering.....	53
5.5 Verslaglegging door deskundige	54
5.6 Informatieverstrekking.....	54
5.7 Bewaren celmateriaal.....	54
5.8 Rechten van betrokkene	55
6. DNA-databank.....	56
6.1 Doel.....	57
6.2 Beheer.....	57
6.3 Inhoud DNA-databank.....	57
6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens	58
6.5 Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank	59
6.6 Verstrekking van gegevens.....	59
6.7 Vergelijking van DNA-profielen	59
7. Grootschalig DNA-onderzoek.....	59
8. Privacy.....	59

Hoofdstuk 4 – Duitsland

1. Inleiding.....	61
2. Wettelijk kader DNA-onderzoek.....	63
3. Aangetroffen celmateriaal.....	64
3.1 Sporenonderzoek.....	64
3.2 Registratie van de sporen.....	64

4. Afgenomen celmateriaal.....	64
4.1 Afname met toestemming	64
4.2 Afname onder dwang.....	66
4.3 Rechten van betrokkene	67
4.4 Registratie van afgenomen celmateriaal	67
5. DNA-onderzoek.....	67
5.1 Voorwaarden voor DNA-onderzoek.....	67
5.2 Definitie	68
5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal.....	68
5.4 Uitvoering.....	68
5.5 Verslaglegging door deskundige	69
5.6 Informatieverstrekking.....	69
5.7 Bewaren celmateriaal.....	69
5.8 Rechten van betrokkene	70
6. DNA-databank.....	70
6.1 Doel.....	70
6.2 Beheer.....	70
6.3 Inhoud DNA-databank.....	71
6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens	72
6.5 Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank	73
6.6 Verstrekking van gegevens.....	73
6.7 Vergelijking van DNA-profielen	73
7. Grootschalig DNA-onderzoek.....	74
8. Privacy.....	75

Hoofdstuk 5 – Engeland en Wales

1. Inleiding.....	76
2. Wettelijk kader DNA-onderzoek.....	80
3. Aangetroffen celmateriaal.....	82
3.1 Sporenonderzoek.....	82
3.2 Registratie van de sporen.....	83
4. Afgenomen celmateriaal.....	83
4.1 Afname met toestemming	83
4.2 Afname onder dwang.....	85
4.3 Rechten van betrokkene	87
4.4 Registratie van afgenomen celmateriaal	87
5. DNA-onderzoek.....	87
5.1 Voorwaarden voor DNA-onderzoek.....	87
5.2 Definitie	87
5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal.....	88

5.4 Uitvoering.....	88
5.5 Verslaglegging door deskundige	88
5.6 Informatieverstrekking.....	89
5.7 Bewaren celmateriaal.....	89
5.8 Rechten van betrokkene	89
6. DNA-databank.....	89
6.1 Doel.....	90
6.2 Beheer.....	90
6.3 Inhoud DNA-databank.....	90
6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens	90
6.5 Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank	91
6.6 Verstrekking van gegevens.....	91
6.7 Vergelijking van DNA-profielen	91
7. Grootschalig DNA-onderzoek.....	91
8. Privacy.....	92

Hoofdstuk 6 – Frankrijk

1. Inleiding.....	93
2. Wettelijk kader DNA-onderzoek.....	94
3. Aangetroffen celmateriaal.....	94
3.1 Sporenonderzoek.....	94
3.2 Registratie van de sporen.....	94
4. Afnemen celmateriaal.....	95
4.1 Afneming met toestemming	95
4.2 Afneming onder dwang.....	95
4.3 Registratie van afgenomen celmateriaal	96
4.4 Rechten van betrokkene	96
5. DNA-onderzoek.....	96
5.1 Voorwaarden voor DNA-onderzoek.....	96
5.2 Definitie	96
5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal.....	96
5.4 Uitvoering.....	96
5.5 Verslaglegging door deskundige	97
5.6 Informatieverstrekking	97
5.7 Bewaren celmateriaal.....	97
5.8 Rechten van betrokkene	98
6. DNA-databank.....	98
6.1 Doel.....	98
6.2 Beheer.....	98
6.3 Inhoud DNA-databank.....	98

6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens	99
6.5 Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank.....	99
6.6 Verstrekking van gegevens.....	99
6.7 Vergelijking van DNA-profielen	99
7. Grootschalig DNA-onderzoek.....	99
8. Privacy.....	100

Hoofdstuk 7 - Aspecten van internationale samenwerking

1. Inleiding.....	101
2. Nederland.....	101
3. België	108
4. Duitsland.....	110
5. Engeland	113
6. Frankrijk	116
7. Boven-nationaal.....	117
8. Conclusie	119

Hoofdstuk 8 - Bespreking van de onderzoeksresultaten; beantwoording van de onderzoeksvragen

8.1. Inleiding.....	121
8.2. Antwoorden op onderzoeksvragen.....	121
8.3. Slotbeschouwingen	131

Bibliografie	135
---------------------------	------------

- Bijlage 1 - Samenstelling van de begeleidingscommissie
- Bijlage 2 - Respondenten
- Bijlage 3 - Vragenlijst
- Bijlage 4 - Forensisch-Technische normen
- Bijlage 5 - Weergave van de onderzoeksgegevens in de vorm van een matrix
- Bijlage 6 - Nederlandse regelgeving en praktijkregels
- Bijlage 7 - Wettelijke regeling in België
- Bijlage 8 - Wettelijke regeling in Duitsland
- Bijlage 9 - Wettelijke regeling in Engeland & Wales
- Bijlage 10 - Wettelijke regeling in Frankrijk

Lijst met gebruikte afkortingen

ACPO	Association of Chief Policers Officers
AND	DNA in de franse afkorting
ASN	Arrest summons number
BIOMED	Biomedisch Onderzoeksinstituut
BIRS	Bureau Internationale Rechtshulp in Strafzaken
BKA	Bundeskriminalamt
BSI	British Standards Institute
BUV	Benelux-verdrag aangaande de uitlevering en rechtshulp in strafzaken
BW	Burgerlijk Wetboek
CODIS	Combined DNA Index System
CJA	Criminal Justice Act
CJIB	Centraal Justitieel Incassobureau
CJPA	Criminal Justice and Police Act
CJPOA	Criminal Justice and Public Order Act
CPS	Crown Prosecution Service
DAD	DNA-Analyse-Datei
DNA	Hoogmoleculaire verbinding als basis van de genen en chromosomen [desoxyribo nucleic acid]
DNA-IFG	DNA-Identitätsfeststellungsgesetz
DOM-TOM	Domaines et territoires d'outres-mer
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ENFSI	European Network of Forensic Science Institutes
ERV	Europees Rechtshulp Verdrag
ESS	European Standard Set (of loci)
EUR	Europese Unie Rechtshulp Overeenkomst 2000
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
FBI	Federal Bureau of Investigation
FIOD	Fiscale inlichtingen en opsporingsdienst
FSS	Forensic Science Service
FT-normen	Forensisch-Technische normen
HGC	Human Genetics Commission
Interpol	International Criminal Police Organisation
IRC	Internationale rechtshulp centra opgericht
IRG	Gesetz über die internationale Rechtshilfe
NAO	National Audit Office
NCIS	National Criminal Intelligence Service
NDNAD	Nationale DNA-Datei (Duitse DNA-Databank)
NFI	Nederlands Forensisch Instituut

NICC	Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie
NJB	Nederlands Juristenblad
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
OVAR	Ontslag van alle rechtsvervolging
PACE	Police and Criminal Evidence Act
PNC	Police National Computer
SGM multiplex PCR	Second Generation Mix Multiplex Polymerase Chain Reaction
SOV	Strafrechtelijke opvang voor verslaafden
Stb.	Staatsblad
StPO	Strafprozessordnung
STR-fragment	Short Tandem Repeat-fragment
SUO	Schengen uitvoeringsovereenkomst
Sv	Strafvordering
TBS	Terbeschikkingstelling
UKAS	United Kingdom Accreditation Service
VIP	Verwijsindex personen
Wet BOB	Wet Bijzondere Opsporingsbevoegdheden
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum

Samenvatting onderzoeksrapport ‘Forensisch DNA-onderzoek: een rechtsvergelijkende verkenning’

Dit onderzoeksrapport behelst de verslaglegging van een rechtsvergelijkend onderzoek naar het juridisch kader van de toepassing van forensisch DNA-onderzoek in strafzaken. Naast Nederland zijn de volgende vergelijkingslanden in de studie betrokken: België, Duitsland, Engeland & Wales en Frankrijk. Het rapport bestaat uit acht hoofdstukken en een omvangrijke set bijlagen. Deze bijlagen hebben betrekking op de samenstelling van de begeleidingscommissie, de geraadpleegde respondenten in de verschillende landen, de in dat verband gebezigde vragenlijst en een weergave van de regelingen in de vorm van matrices. Daarenboven zijn per land de (belangrijkste) toepasselijke regelingen in afzonderlijke bijlagen toegevoegd.

De opzet van het onderzoek was het beschrijven van het juridisch kader aan de hand van de rechtsbronnen, te weten wet- en (uitvoerende) regelgeving en, waar relevant, rechtspraak. Uiteraard speelt bij het achterhalen en interpreteren van deze bronnen ook de doctrine een rol. Om vervolgens de vergelijking wat betreft het juridisch kader te voltrekken is de Nederlandse regeling tot uitgangspunt genomen. De vergelijkingslanden zijn vanuit de Nederlandse situatie belicht. Wat betreft de praktijk lag het voor de hand via vragenlijsten en interviews te werken. In de opzet hadden de onderzoekers het plan per vergelijkingsland te zoeken naar respondenten in (a) de sfeer van de wetgeving, (b) het beleid, ook met betrekking tot de internationale uitwisseling van gegevens (rechtshulp) en (c) de dagelijkse praktijk. Een vragenlijst (bijlage 3) diende als leidraad bij de gesprekken en bij contact via e-mail die met de in totaal 20 respondenten in de diverse landen zijn gevoerd. Echter, het idee per land respondenten op elk van de genoemde gebieden (regelgeving, beleid, praktijk) te vinden, hebben de onderzoekers deels moeten verlaten. Het terrein blijkt hoogst gespecialiseerd en in de regel komt men via verwijzingen eigenlijk overal bij dezelfde (groepen) van personen terecht.

Centraal in dit rapport staat de vraag wat in de vier genoemde vergelijkingslanden, in vergelijking tot Nederland, het juridisch kader en de daaraan gereleerde praktijk inzake DNA-onderzoek in strafzaken is – in het bijzonder wat betreft de verkrijging, de bewaring en het beheer, het (bewijs)gebruik en de internationale uitwisseling van onderzoeksgegevens. Het voornaamste doel daarbij is om na te gaan of Nederland in vergelijking met de overige landen een adequaat wettelijk kader heeft voor forensisch DNA-onderzoek in het strafproces, en hoe de praktijk zich verhoudt tot deze regelgeving. De selectie van de vergelijkingslanden is onder andere ingegeven door argumenten als nabijheid, toegankelijkheid en vergelijkbaarheid, alsmede door het feit dat Nederland met de betreffende landen een intensief rechtshulpverkeer onderhoudt.

Voor wat betreft het juridisch kader inzake het gebruik van DNA-onderzoek in strafzaken, heeft het onderzoek de volgende bevindingen opgeleverd. In Nederland kan de officier van justitie in het belang van het onderzoek bevelen dat van de verdachte van een misdrijf als omschreven in artikel 67 Sv eerste lid, tegen wie ernstige bezwaren bestaan, celmateriaal zal worden afgenomen. Van een veroordeelde kan celmateriaal worden afgenomen indien het een veroordeling betreft voor een misdrijf als omschreven in artikel 67 Sv eerste lid. Een opdracht tot DNA-onderzoek kan ook worden gegeven indien de verdachte of een derde (slachtoffer, getuige, deelnemer aan een grootschalig DNA-onderzoek) daaraan toestemming heeft verleend.

In België mag DNA worden afgenomen aan verdachten in het belang van het opsporingsonderzoek, en van veroordeelden (tot onvoorwaardelijke gevangenisstraf of internering). In Frankrijk kan DNA worden afgenomen van personen tegen wie sterke verdenking bestaat dat zij specifieke, in de wet opgesomde (zware) misdrijven hebben begaan, met het oogmerk om hun DNA-profiel in de databank op te nemen (de wet vermeldt niet de eis van het onderzoeksbelang): voorts van verdachten van zwaardere en lichtere misdrijven (crimes et délits) om hun profiel te vergelijken met de in de databank opgenomen profielen maar dan zonder opname in de databank, en van veroordeelden wegens de in de wet opgesomde zware misdrijven. In

Duitsland kan DNA worden afgenomen van verdachten, getuigen en slachtoffers, en van veroordeelden. Wanneer het van verdachten wordt afgenomen met het oog op het onderzoek in de concrete strafzaak gelden geen nadere eisen. Gaat het om de afname van een verdachte van wie wordt gevreesd dat hij in de toekomst weer misdrijven zal begaan en van veroordeelden, dan gelden wel zwaardere eisen. In Engeland en Wales mag DNA worden afgenomen wanneer de betrokkene zich in detentie bevindt bij de politie en er redelijke gronden zijn om aan te nemen dat hij betrokken is bij een recordable offence (dat is ruimer dan de Nederlandse verdenking van art. 27 Sv!). Tevens geldt als eis dat er een redelijke grond is om aan te nemen dat het onderzoek zal bijdragen aan de bevestiging dan wel weerlegging van de betrokkenheid bij het feit. Dat is een formulering van het ‘onderzoeksbelang’.

Tevens is een onderzoek gedaan naar het zogeheten grootschalig DNA-onderzoek in de diverse landen. In Nederland dient voor een grootschalig DNA-onderzoek door de Hoofdofficiers van Justitie toestemming te worden gevraagd aan het College van Procureurs-Generaal. Bij een aanvraag dient beargumenteerd te worden waarom dit ‘laatste redmiddel’ noodzakelijk is, en waarom er geen ander opsporingsmiddel voorhanden is dat tot de dader zou kunnen leiden. Daarnaast moet beschreven worden hoe – en op grond van welke overwegingen – de kring van te onderzoeken personen eruit zal zien en hoe groot de omvang van die groep naar schatting zal zijn. In België is een grootschalig onderzoek wettelijk niet toegestaan. Echter, uit de praktijk blijkt dat van deze mogelijkheid incidenteel wel gebruik is gemaakt. Duitsland kent momenteel nog geen wettelijk kader voor grootschalig onderzoek, maar op 8 juli 2005 heeft de Bundesrat een wettelijke regeling aanvaard die nog in 2005 zal worden ingevoerd. In Duitsland vindt een grootschalig onderzoek plaats op initiatief van het Openbaar Ministerie en de politie. Volgens de nieuwe, in 2005 in te voeren regeling is een schriftelijk en gemotiveerd rechterlijk bevel vereist. In Engeland gaan alle grootschalige DNA-onderzoeken uit van de politie. Frankrijk kent geen wettelijk kader voor grootschalige onderzoeken.

Alle onderzochte landen kennen voorzieningen voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer; in ons land geschiedt de verwerking van gegevens verkregen uit DNA-onderzoek overeenkomstig het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken en de Wet Bescherming Persoonsgegevens. De privacywetgeving verschilt nogal per land, en de diverse regelingen zijn dan ook moeilijk met elkaar te vergelijken. De Nederlandse regeling lijkt uit het oogpunt van zorgvuldigheid zeker niet onder te doen voor de onderzochte buitenlandse regelingen. Vergeleken met de Engelse regelgeving valt op dat de Nederlandse meer waarborgen voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer bevat. Dat blijkt met name uit de Engelse regelgeving voor het verwijderen van DNA-profielen uit de databank. In tegenstelling tot Nederland, kan in Engeland als eenmaal is ingestemd met DNA-onderzoek, door de betrokken persoon geen verwijdering van het uit dat onderzoek resulterende profiel worden bewerkstelligd.

De internationale uitwisseling van DNA-informatie verloopt momenteel vooral via reguliere rechtshulp, en deels via politiesamenwerking. De landen besproken in het rapport kennen geen specifieke rechtshulpregeling met betrekking tot het uitwisselen van DNA-profielen. Omdat Nederland DNA-informatie beschouwt als justitiële informatie en niet als politieke informatie, is een uitwisseling op permanente basis of via Interpol op dit moment niet mogelijk; er is altijd een officieel rechtshulpverzoek vereist. Met Duitsland is er in maart 2005 dan ook een aanvullend rechtshulpverdrag ondertekend waar ook dit onderwerp deel van uitmaakt. Verder is op 27 mei 2005 het Schengen III-verdrag (het verdrag van Prüm) ondertekend. Dit verdrag zal in 2006 worden geratificeerd.

Hoofdstuk 1 - Inleiding

1.1 Aanleiding, probleemstelling en toelichting

Het onderhavige rapport behelst de verslaglegging van een rechtsvergelijkend onderzoek in België, Engeland & Wales, Duitsland en Frankrijk inzake de regelgeving en de praktijk van het forensisch DNA onderzoek in strafzaken. Dit onderzoek is verricht in opdracht van het Ministerie van Justitie (Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum - WODC) en uitgevoerd door de Universiteit Leiden (Seminarium voor Bewijsrecht).

De probleemstelling van het onderzoek luidt: *“Wat is in de vier genoemde vergelijkingslanden, in vergelijking tot Nederland, het juridisch kader en de daaraan gerelateerde praktijk inzake DNA-onderzoek in strafzaken – in het bijzonder wat betreft de verkrijging, de bewaring en het beheer, het (bewijs)gebruik en de internationale uitwisseling van onderzoeksgegevens?”*

De onderliggende beleidsproblematiek is meervoudig. *Ten eerste* is het de vraag in hoeverre Nederland legislatief een in rechtsvergelijkend perspectief adequaat wettelijk kader heeft voor forensisch DNA-onderzoek in het strafproces. Het antwoord op die vraag impliceert dat er een beschrijving wordt gegeven van de overeenkomstige kaders in de vergelijkingslanden. *Ten tweede* is het de vraag hoe de dagelijkse praktijk van feitenonderzoek en bewijs zich verhoudt tot de regelgeving. Daartoe is het nodig gerichte vragen te stellen aan respondenten in de vergelijkingslanden. *Ten derde* moet worden gewezen op de problematiek die het internationale rechtshulpverkeer c.q. de internationale politie-samenwerking oproept of op kan roepen. Bij dit alles geldt steeds dat de Nederlandse regelgeving en praktijk bij de bestudering van de situatie in de vergelijkingslanden wordt meegenomen. Vandaar dat in dit onderzoeksverslag in hoofdstuk 2 begonnen wordt met een uiteenzetting over het eigen land.

Daarbij verdient aantekening dat de onderzoekers is gebleken dat er weliswaar in Nederland steeds stemmen opgaan om de toepassingsmogelijkheden van DNA-onderzoek in strafzaken te verruimen, maar dat daar twee dingen tegenover staan: ten eerste dat de wetgever de laatste jaren reeds herhaaldelijk tot verruiming is overgegaan (de aanmerkelijke verruiming van de mogelijkheden tot DNA-profiel vergelijking bij verdachten, het opsporen van verdachten op basis van genetisch bepaalde uiterlijk waarneembare kenmerken, de afname van lichaamsmateriaal bij veroordeelden ten behoeve van in de DNA-databank op te nemen profielen) en ten tweede dat uit eerder onderzoek⁴ en uit de praktijk de indruk wordt gevestigd dat de Nederlandse praktijk in feite nogal getrouw is aan de regelgeving. Voor zover de onderzoekers zelf via hun professionele ervaring⁵ daar zicht op hebben, lijkt het erop dat de praktijk, zowel

⁴ Bedoeld is de in het voorwoord al aangehaalde DNA nulmeting, Seminarium voor Bewijsrecht, Universiteit Leiden, 2003.

⁵ De (subjectieve) ervaring met het veld berust vooral bij de twee senior onderzoekers: De Roos vanuit de advocatuur en de rechtspraak (raadsheer-plv. Hof Leeuwarden), Nijboer als docent en voorzitter van de oefenrechtbank van het Nederlands Forensisch Instituut en als deeltijd-raadsheer (Hof Amsterdam).

aan de kant van de politie en de magistratuur als aan de kant van de betrokken forensische onderzoekers goed met de regelgeving uit de voeten kan, al valt in kringen van de politie en van forensische onderzoekers te beluisteren dat men graag meer ruimte zou hebben voor toepassing van het DNA-onderzoek, zoals deze bijvoorbeeld in Engeland bestaat, en dat men soms moeite heeft met (gepercipieerde) capaciteitsbeperkingen. Wat betreft de verruiming van de mogelijkheden bedoelt men dan de beperkingen die het criterium “in het belang van het onderzoek” met zich meebrengt: men zou het toejuichen wanneer standaard bij elke verdachte celmateriaal zou worden afgenomen teneinde diens DNA-profiel in de databank te doen opslaan. Het huidige criterium dat wordt uitgelegd als betrekking hebbende op een concreet strafvorderlijk onderzoek, begrenst de mogelijkheden om verdachten te bemonsteren. In hoofdstuk 8, paragraaf 2 komen wij, nadat wij onze bevindingen over de diverse onderzochte landen hebben uiteengezet, op deze kwestie terug.

Het verdient in dit verband nog aantekening dat, technisch gesproken, er bij forensisch DNA-onderzoek momenteel sprake is van een hoge mate van standaardisering. Die standaardisering bevordert in de praktijk allicht de kwaliteit van dit type onderzoek, terwijl daardoor tevens de (internationale) vergelijkbaarheid en uitwisselbaarheid van forensische gegevens, bijvoorbeeld DNA-profielen, wordt bevorderd.⁶ Wat betreft deze rechtsvergelijkende studie is er ook technisch gezien sprake van een goede vergelijkbaarheid van de in de diverse landen gebruikte technieken: met name in doorsnee zaken gebruikt men dezelfde of zeer verwante methoden en bepaalt men profielen aan de hand van voor een groot deel dezelfde “merkers”.

In deze inleiding wordt hierna nog kort stilgestaan bij de landselectie en de uitvoering van het onderzoek. Zoals gezegd volgt in hoofdstuk 2 een beschrijving van de Nederlandse situatie. Daarna volgen de beschrijvingen met betrekking tot de vergelijkingslanden: Hoofdstuk 3 is aan België gewijd, Hoofdstuk 4 aan Duitsland, Hoofdstuk 5 aan Engeland & Wales, Hoofdstuk 6 aan Frankrijk en Hoofdstuk 7 aan internationale rechtshulp (de hoofdstukken over de vergelijkingslanden beginnen steeds met een korte schets van enkele belangrijke elementen van het rechtssysteem in vergelijkend perspectief). In bijlage 5 worden in matrix-vorm kernaspecten van de onderzoeksbevindingen gepresenteerd. Het rapport wordt in hoofdstuk 8 afgesloten met een evaluatie van de onderzoeksresultaten.

1.2 Verantwoording van de landselectie

De selectie van de te vergelijken landen is ingegeven door de opdrachtgever. De onderliggende gedachten, die de onderzoekers delen, komen neer op het volgende: de selectie van de vier vergelijkingslanden is op het eerste gezicht reeds goed te rechtvaardigen op basis van algemene argumenten inzake nabijheid, toegankelijkheid (taal) en vergelijkbaarheid. Daar komt in dit verband nog bij dat het landen betreft waarmee Nederland een intensief rechtshulpverkeer onderhoudt. Daardoor hebben kwesties die daarmee samenhangen direct een grote relevantie

⁶ Vgl. J.F. Nijboer/W.J.J.M. Sprangers (red.), *Harmonisation in forensic expertise – an inquiry into the desirability of and opportunities for international standards*, Amsterdam 2000.

voor de praktijk. (Dat zal trouwens nog duidelijker worden, indien het Europees bewijsverkrijgingsbevel realiteit wordt.) Wat betreft forensische onderzoeksgegevens verdient hierbij nog aantekening dat de wederzijdse erkenning van strafrechtelijke beslissingen, zoals deze in de EU wordt nagestreefd, hoe dan ook implicaties heeft voor het (bewijs)gebruik van zodanige gegevens. In de besprekingen voorafgaand aan de uitvoering van het onderhavige rechtsvergelijkende onderzoek is nog met de gedachte gespeeld aan Schotland afzonderlijk aandacht te besteden, vanwege de afwijkingen in de rechtspraak en de organisatie van de vervolgende overheid ten opzichte van Engeland en Wales. Navraag in Engeland en Schotland heeft echter al snel geleerd dat er ten opzichte van de Engelse situatie eigenlijk wat betreft het DNA-onderzoek geen belangrijke verschillen zijn.

Vergelijking met België en Frankrijk is interessant, omdat deze landen zowel in de structuur van de strafvordering als in de procescultuur veelal dezelfde wortels hebben als Nederland en er nog steeds een grote mate van verwantschap is. Duitsland is interessant, omdat het een traditie heeft van het dicht bij elkaar proberen te houden van regeling en praktijk. Tenslotte is Engeland (& Wales) van belang, omdat ten eerste dat land op het gebied van de toepassing van forensisch DNA-onderzoek de wereldleider is en ten tweede het juridische systeem in dat land minder beletselen (b)lijkt op te roepen voor grootschalige toepassing van zulk onderzoek. Men hoort, zoals in 1.1 al opgemerkt, dan ook vaak in de wereld van de opsporing en van de forensische wetenschappen dat de wetgeving in vergelijking tot Engeland zoveel beperkingen oproept (vanuit met name de bescherming van de privacy). Hierbij dient men echter wel te bedenken dat het Verenigd Koninkrijk niet tot het Schengen-gebied behoort en daarom ook de in de desbetreffende accoorden overeengekomen beschermende maatregelen voor de privacy niet zonder meer pleegt te respecteren. Voorts is Engeland (& Wales) door bijvoorbeeld Prof. A.H.J. Swart⁷ wel gekenschetst als een land met een preconstitutioneel privacy-begrip. Daarmee bedoelt hij dat de Engelsen geen grote gevoeligheid aan de dag leggen als het gaat om de bescherming van de privacy, zeker in relatie tot verdenking van strafbare feiten. Zo is binnen de Raad van Europa met name het Verenigd Koninkrijk de lidstaat die het meeste moeite heeft met bijvoorbeeld het zwijgrecht en het “privilege against self-incrimination”.⁸

1.3 Methodologie van het onderzoek en uitvoering

De centrale probleemstelling van het rechtsvergelijkend onderzoek is hierboven in 1.1. al weergegeven. In deze vraagstelling gaat het om het juridisch kader van het forensisch onderzoek en om de dagelijkse praktijk. Daarbij dient te worden bedacht dat naast de rechtsregels in, vooral, het strafprocesrecht ook technisch-wetenschappelijke normen in het geding zijn. Die horen in dit verband, hoewel ze ook normatief van aard zijn, niet in strikte zin tot het juridisch kader. In een vergelijkend onderzoek als het onderhavige behoren de technisch-wetenschappelijke normen daarom eerder tot de praktijk. Nu echter, zoals gezegd in 1.1, de standaardisering van methoden en profielen zo'n hoge vlucht heeft genomen in het forensisch

⁷ Tijdens een voordracht voor het Gezelschap voor Internationaal Strafrecht.

⁸ Tekenend is de Saunders-zaak: EHRM 17 december 1996, NJ 1997, 699.

DNA-onderzoek, kan er wat betreft de vergelijking van de verschillende landen in deze studie worden vastgesteld dat er hier geen opvallende verschillen aan het licht zijn gekomen. Voor wat betreft de technieken verwijzen wij naar de desbetreffende vakbijlage(n) van het Nederlands Forensisch Instituut en naar de Forensisch-Technische normen (opgenomen in bijlage 4).

Onderzoeksvragen

Bij de aanvang van het rechtsvergelijkende onderzoek is vertrokken vanuit de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is in Engeland, Duitsland, België en Frankrijk, in vergelijking met Nederland, het juridisch kader inzake het gebruik van DNA onderzoek in strafzaken?
 - van wie/bij welke categorie verdachten/veroordeelden mag DNA worden afgenomen en voor welk doel (opsporing/vervolgning, voorkoming, identificatie etc)?
 - door wie mag DNA worden afgenomen?
 - wanneer (bij welke delicten) mag DNA worden afgenomen?
 - wie is beheerder van DNA informatie?
 - zijn er verschillen als gevolg van privacywetgeving (bescherming persoonsgegevens)?
 - wat is het juridisch kader met betrekking tot grootschalig onderzoek?

2. Wat is in Engeland, Duitsland, België en Frankrijk, in vergelijking met Nederland, de praktijk van de uitvoering van DNA-wetgeving?
 - is er een (centrale) DNA-databank, wat is de inhoud (sporen, profielen; welke aantallen) en wie heeft het beheer?
 - welke eisen gelden voor de laboratoria; welke kenmerken worden vastgelegd?
 - hoe lang wordt het materiaal bewaard en welke eisen gelden daarvoor?
 - welke organisaties zijn betrokken bij welk deel van de uitvoering? (opsporingsambtenaren, andere uitvoerders, laboratoria, OM, ZM)
 - hoe zit het met de uitvoeringsaspecten van grootschalig onderzoek?

3. Worden in de internationale rechtshulpsamenwerking knelpunten ervaren die specifiek zijn voor de samenwerking op het gebied van DNA?
 - zijn er in genoemde landen verschillen in de rechtshulpregelingen die van toepassing zijn op internationale uitwisseling van DNA-gegevens en afname van DNA op grond van een rechtshulpverzoek; welke verschillen zijn dat?

De opzet

De opzet van het onderzoek was, gelet op de vragen onder 1, het beschrijven van het juridisch kader aan de hand van de rechtsbronnen, te weten wet- en (uitvoerende) regelgeving en, waar relevant, rechtspraak. Uiteraard speelt bij het achterhalen en interpreteren van deze bronnen ook de doctrine een rol. Om vervolgens de vergelijking wat betreft het juridisch kader te voltrekken is de Nederlandse regeling tot uitgangspunt genomen. De vergelijkinglanden zijn vanuit de Nederlandse situatie belicht.

Wat betreft de praktijk lag het voor de hand via vragenlijsten en interviews te werken. In de opzet hadden de onderzoekers het plan per vergelijkingsland te zoeken naar respondenten in (a) de sfeer van de wetgeving, (b) het beleid, ook met betrekking tot de internationale uitwisseling van gegevens (rechtshulp⁹) en (c) de dagelijkse praktijk. Ook hier is vervolgens de Nederlandse situatie als uitgangspunt genomen, waarbij - naast de eigen ervaring en wetenschap van de onderzoekers - ook de leden van de begeleidingscommissie konden functioneren als klankbord wat betreft ons land.

Om de uitvoering van de vergelijkingen te stroomlijnen is er voor gekozen om de Nederlandse situatie en vervolgens ook die in de vergelijkingslanden neer te leggen in een matrix van kernpunten (per land). De matrix is in dit onderzoeksrapport te vinden bij de bijlagen.

De uitvoering

De uitvoering is wat betreft het juridisch kader geschied conform het plan. Met name de studiereis naar Freiburg im Breisgau (Max Planck Instituut voor Internationaal en Buitenlands Strafrecht) is hier vruchtbaar geweest. Wat betreft de Nederlandse situatie werd het onderzoek overigens ingehaald door de verruiming van de regelgeving per 1 februari 2005 (bij de invoering van de wetgeving over DNA-onderzoek bij veroordeelden). Dit was in zoverre onvoorzien, dat in de oorspronkelijke planning de verslaglegging al voor die datum gereed zou zijn geweest. Maar juist dankzij de – overigens in het buitenland opgelopen – vertraging konden de nieuwe regels worden meegenomen. De bijstelling bleek overigens niet een ingrijpende operatie.

Het onderwerp van de in de praktijk gebruikte technologie en de bijbehorende technisch-wetenschappelijke regels leverde, zoals gezegd, in de gesprekken met de buitenlandse respondenten (en met voor de onderzoekers bekende praktijkdeskundigen hier te lande¹⁰) al gauw het beeld op van een nogal gestandaardiseerd geheel aan werkwijzen in de op de strafrechtspleging gerichte praktijk. Er zijn nieuwe ontwikkelingen, die snel gaan, maar die vervolgens internationaal ook snel worden gedeeld (door internationale publicaties, door symposia en door uitwisseling tussen forensische instituten, al dan niet met implicaties op het gebied van de commercie¹¹). Verder verdient opmerking dat gedurende de uitvoering van dit rechtsvergelijkend onderzoek er sprake was bij de onderzoekers van een voortschrijdend inzicht dat het bij de forensische aanwending van DNA-technologie vooral gaat om toepassing van elders, namelijk in de academische sfeer, ontwikkelde natuurwetenschappelijk-technische inzichten en vindingen. Zo bezien is ook niet verwonderlijk dat de parajuridische praktijk van de forensische expertise terzake vooral gestandiseerde toepassingen laat zien: voor spannender

⁹ Het is niet de bedoeling geweest het juridisch kader van de rechtshulp als zodanig in dit onderzoek te beschrijven. Dat onderwerp gaat het DNA-onderzoek te boven, omdat het veel algemener is neergelegd in regelingen en juridische beschrijvingen.

¹⁰ Het gaat hier vooral om deskundigen bij het NFI en bij de Universiteit Leiden.

¹¹ In de forensische wereld spelen de vrije markt en de commercie een grote rol. Dat heeft ook allerlei implicaties met betrekking tot de intellectuele eigendom (patenten) en standaardvoorwaarden over werkwijzen, geheimhouding etc.

en speculatievare vooruitzichten zou men de medisch-biologische academische sfeer moeten onderzoeken naast de hier aan bod komende praktijk.

Met de uitvoering van het rechtsvergelijkend onderzoek is begonnen in augustus 2004. Allereerst zijn, na omvangrijke literatuurstudie en bestudering van teksten inzake de regelgeving, een model voor de hierna in bijlage 5 te presenteren matrix en een op de invulling daarvan gerichte vragenlijst (bijlage 3) vervaardigd. Die laatste diende als leidraad bij gesprekken en bij contact via telefoon en e-mail die met de vele respondenten in de diverse landen zijn gevoerd.¹²

Op de vragen naar de regelgeving is met betrekking tot alle vergelijkingslanden een helder en actueel beeld verkregen. Dit is weergegeven in beschrijvende vorm in de uiteenlopende aan deze landen gewijde hoofdstukken. In schematische vorm keert het terug in de matrix (bijlage 5). In het concluderende hoofdstuk (8) zijn de verschillende regelingen in verband gebracht met elkaar en met de Nederlandse situatie. Overigens hebben de onderzoekers in hoofdstuk 8 nog enige eigen overwegingen toegevoegd over aspecten van het DNA-onderzoek in strafzaken, waartoe de bevindingen aanleiding gaven. Deze overwegingen zijn uiteraard als zodanig herkenbaar. Methodologisch zijn zij te beschouwen als een surplus in de de resultaten van het rechtsvergelijkend onderzoek, nu zij hier en daar verder reiken dan ‘slechts’ de beantwoording van de onderzoeksvragen. De onderzoeksresultaten zijn wat betreft ‘de praktijk’ bescheidener. Enerzijds is dat het gevolg van de zojuist genoemde standaardisering en de verhouding tussen de -onderzochte- forensische praktijk en de academische ontwikkeling in de natuurwetenschappelijk-technische sfeer. Anderzijds speelt een rol dat de bevraging van buitenlandse referenties terzake minder opleverde dan de onderzoekers hadden verwacht. Daarover nog een paar opmerkingen ter verklaring (achteraf¹³). De ervaringen van de onderzoekers zijn dat de respondenten bereidwillig waren om informatie te verschaffen over het wettelijk kader van het DNA-onderzoek. Zodra echter de onderzoekers expliciet naar de verhouding tussen het wettelijk kader en de dagelijkse praktijk vroegen, bleven concrete antwoorden, ook na herhaaldelijk verzoek, uit. In dit verband lijkt een rol te spelen dat de forensische toepassing van DNA-technologie in de vergelijkingslanden meer dan in Nederland gerelateerd is aan de politiediensten. Het is bekend dat juist bij de politie vaak sprake is van een zekere professionele cultuur of attitude die geslotenheid voor de buitenwereld meebrengt. Dat lijkt ook in dit rechtsvergelijkend onderzoek (meer dan door de onderzoekers verwacht) van invloed te zijn geweest. Deze bevindingen sluiten overigens aan bij de bevindingen van andere Nederlandse onderzoekers ten aanzien van de politiepraktijk.¹⁴ Politie mensen geven niet graag operationele informatie aan onbekenden, ook niet via vertrouwde kanalen.

¹² Van in totaal 22 respondenten (zie bijlage 2) zijn uitvoerige reacties op lange vragenlijsten gekomen. Daarnaast zijn personen op ad hoc-basis met concretere vragen benaderd. Het ging dan vaak om mensen die ervaring hebben met specifieke aspecten van de materie.

¹³ ‘Is always easy to be wise after the event’.

¹⁴ Bij navraag naar respondenten werden de onderzoekers door de contactpersoon erop gewezen dat hij geen respondenten kent die *bereid* zijn te vertellen over de praktijk. Ook de onderzoekers zelf zijn hier meerdere malen mee geconfronteerd. Ten behoeve van andere onderzoeken heeft ook de contactpersoon tevergeefs geprobeerd de praktijk met betrekking tot de politie boven tafel te krijgen.

Een andere algemene bevinding van de onderzoekers met betrekking tot de praktijk is nog dat er in de diverse landen geen registratie bestaat van aantallen en soorten grootschalige bevolkingsonderzoeken.

Tenslotte: wat betreft de internationale samenwerking (kleine rechtshulp, politie-samenwerking) is opgevallen dat er in de context van dit rechtsvergelijkend onderzoek in elk land twee werelden van superspecialisten blijken te zijn: mensen die veel weten van rechtshulp, maar niet zijn gespecialiseerd in de vergelijking van DNA profielen en mensen die veel weten van (de regelgeving betreffende) forensisch DNA onderzoek, maar die geen kaas hebben gegeten van internationale samenwerking.¹⁵ Het enige wat wij wel weten is dat het in de praktijk wel voorkomt dat via politieke en/of rechtshulp-kanalen profielen worden verkregen uit of vergeleken met gegevens die in buitenlandse databanken zijn opgeslagen. Het ziet ernaar uit dat het Schengen III (mei 2005; Verdrag van Prüm) voor dit soort uitwisselingen faciliterend zal werken.¹⁶ Zie over dit laatste onderwerp ook hoofdstuk 7.

¹⁵ Zie C. Joubert en H. Bevers, International exchange of police data and forensic expertise, in J.F. Nijboer/W.J.J.M. Sprangers, *Harmonisation in forensic expertise*, Amsterdam 2000, p. 485-498.

¹⁶ De Benelux-landen hebben, samen met Duitsland en Oostenrijk, met succes besprekingen afgerond om tot een verdrag te komen om de politesamenwerking uit te diepen en de strijd tegen het terrorisme en de illegale immigratie te versterken. Dat is het zogenaamde Schengen III-akkoord (Verdrag van Prüm). Met betrekking tot het uitwisselen van DNA-profielen leidt Schengen III tot het on-line kunnen zoeken in elkaars DNA-databanken. Ook Frankrijk en Spanje hebben besloten om tot het Schengen III verdrag toe te treden. Naar nu schijnt wordt de goedkeuringswet in het tweede kwartaal van 2006 door de Tweede Kamer behandeld. Tweede Kamer, 2004/2005, 29800 VI nr. 162.

Hoofdstuk 2 - Nederland

1. Inleiding

Staatsinrichting

Nederland is een eenheidsstaat. Dit is het geval sedert de Bataafse Republiek (vanaf de fluwelen revolutie van 1795) en geldt in ieder geval sinds de inlijving bij het Franse Keizerrijk (1810-1813) voor het bestuurlijk-politieke systeem en voor de rechtspleging. Sedert de Politiewet 1993 kent Nederland een nationale, zij het per regio georganiseerde, politiemacht. Er zijn daarnaast ook bijzondere opsporingsdiensten, zoals de fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst (FIOD).

De vervolgende overheid, het Openbaar Ministerie, was tot in de jaren negentig van de twintigste eeuw volgens het Franse model georganiseerd, dat wil zeggen een organisatie langs de lijn van de hiërarchisch geordende parketten bij de al eveneens hiërarchisch geordende gerechten. Thans is de hiërarchie beperkt, in die zin dat er een (centraal) College van Procureurs-Generaal is en dat de parketten bij de gerechtshoven en rechtbanken daaraan ondergeschikt, maar onderling nevensgeschikt zijn. Die situatie verschilt van die in België en Frankrijk, waar nog wel een hiërarchie bestaat tussen de parketten bij de gerechten in eerste en tweede aanleg en men ook een minder centrale aansturing kent (Napoleontisch model). Overigens kennen die beide genoemde vergelijkingslanden weer een minder strakke ondergeschiktheid van het Openbaar Ministerie als geheel aan de politiek, waar in Nederland het College van Procureurs-Generaal uitdrukkelijk onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie valt.

Nederland kent, net als de andere in dit rechtsvergelijkend onderzoek betrokken landen, nog een onderzoeksrechter (de rechter-commissaris belast met strafzaken). Deze heeft heden ten dage weliswaar nog meer en uitvoeriger taken en bevoegdheden dan zijn Duitse collega, maar minder dan zijn Belgische en Franse collega's. Ook bij het forensisch DNA-onderzoek geldt dat, in casu vooral in 2001, er een gelijktrekking in bevoegdheden plaats heeft gevonden van het rechter-commissariaat en het Openbaar Ministerie. Deze verschuiving weerspiegelt een algemene tendens in de Nederlandse verhoudingen.

De relatie tussen politie en Openbaar Ministerie is soms problematisch, onder meer omdat de eigen politiecultuur zich vaak moeilijk verdraagt met bemoeienis "van buiten". Niettemin is in strafzaken de politie ondergeschikt aan het Openbaar Ministerie (en dient in voorkomende gevallen de politie ook bevelen van de rechter-commissaris uit te voeren). Deze ondergeschiktheid is in ieder geval politiek en legislatief onderstreept door de Parlementaire Enquête Commissie over de opsporingsmethoden (Commissie-Van Traa) en de daarop gevolgde Wet BOB (de wet tot wijziging en aanvulling van het Wetboek van Strafvordering inzake de Bijzondere Opsporingsmethoden).¹⁷ Vermeldenswaard is in dit verband nog dat de politie wat

¹⁷ Parlementaire Enquête Commissie over de opsporingsmethoden 1994-1996; Wet bijzondere opsporingsbevoegdheden, inwerkingtreding 1 februari 2000.

betreft de technische recherche geïnstrueerd wordt bij het verzamelen van sporenmateriaal op de plaats des misdrijs te handelen in overeenstemming met de zogehete forensisch technische normen. Op de opstelling van deze normen heeft naast het openbaar ministerie ook het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) grote invloed.

Het DNA onderzoek in strafzaken wordt in Nederland grotendeels uitgevoerd door het zojuist genoemde NFI te Den Haag – Ypenburg. Een klein gedeelte (voornamelijk contra-expertise) wordt uitgevoerd door de Universiteit Leiden. In zijn algemeenheid hebben de onderzoekers de indruk dat Nederland tamelijk voorop loopt in de wereld van de forensische moleculaire biologie, zowel wat betreft de technisch-wetenschappelijke kant als wat betreft de juridische inbedding.

Vanuit de gegeven algemene schets van de Nederlandse staatkundige situatie valt te verwachten dat een belangrijke en (beweerdelijk) ingrijpende strafvordelijke onderzoeksmethode van een wettelijke basis wordt voorzien en dat wetgeving, beleid en rechtspraak relatief veel aandacht schenken hieraan. Dat blijkt ook te kloppen, terwijl er eveneens –via vereisten van accreditering met betrekking tot de desbetreffende laboratoria- eisen zijn gesteld inzake het waarborgen van kwaliteit van het forensisch DNA-onderzoek.

2. *Wettelijk kader DNA-onderzoek*

In Nederland is het wettelijk kader voor het forensisch DNA-onderzoek neergelegd in de artikelen 138a, 151a-d en 195a-f van het Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv). Het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken¹⁸ (hierna: Besluit) geeft een nadere regeling omtrent de wijze van uitvoering van wat is voorgeschreven omtrent DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering. De Ministeriële Regeling DNA-onderzoek in strafzaken¹⁹ (hierna: Ministeriële Regeling) geeft een nadere regeling omtrent de wijze van uitvoering van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. Tot slot heeft het Openbaar Ministerie beleid geformuleerd in de Aanwijzing prioritering DNA-onderzoeken²⁰. Hier vindt een verdere uitwerking plaats van het Wetboek van Strafvordering en het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. Verder heeft de Minister van Justitie bij brief van 25 januari 2001²¹ criteria geformuleerd voor het houden van grootschalig DNA-onderzoek.

In de loop van de laatste jaren is deze regelgeving alweer een aantal malen gewijzigd. Ten eerste is op 8 mei 2003 de Wet DNA-onderzoek in strafzaken in verband met het vaststellen van uiterlijke waarneembare persoonskenmerken uit celmateriaal²² in werking getreden. Met deze wet is het Wetboek van Strafvordering aangepast. Onlangs, op 1 februari 2005 is de Wet DNA-

¹⁸ Besluit van 27 augustus 2001, houdende nadere regels over het DNA-onderzoek in strafzaken, Stb. 400.

¹⁹ Regeling van 17 oktober 2001, Regeling DNA-onderzoek in strafzaken, Stcrt. 203, p. 14.

²⁰ Strct. 2001, 21, p. 11.

²¹ Kamerstukken II 2000-2001, 27 400 VI, nr. 49.

²² Wet van 8 mei 2003 tot wijziging van de regeling van het DNA-onderzoek in strafzaken in verband met het vaststellen van uiterlijk waarneembare persoonskenmerken uit celmateriaal, Stb. 201.

onderzoek bij veroordeelden²³ in werking getreden, voorzover het veroordeelden van wegens de in het inwerkingtredingsbesluit²⁴ aangewezen gewelds- en zedenmisdrijven betreft. Op 1 maart 2005 is artikel 14 van deze wet dat voorziet in een aantal wijzigingen van het Wetboek van Strafvordering, in werking getreden²⁵. Ter uitvoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden is het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken aangepast.²⁶ Het besluit was ook al eerder aangepast om het mogelijk te maken dat de DNA-profielen van de veroordeelden die vooruitlopend op de inwerkingtreding van deze wet op vrijwillige basis waren verkregen, in de DNA-databank konden worden opgeslagen²⁷.

De Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden wordt gefaseerd ingevoerd. Op 1 februari 2005 is deze wet in werking getreden voor personen die zijn veroordeeld voor gewelds- en zedenmisdrijven. In een latere fase zal deze wet in werking treden voor veroordeelden wegens andere misdrijven. Verwacht wordt dat dit jaar bij ca. 9000²⁸ veroordeelden celmateriaal ten behoeve van het vervaardigen van profielen zal worden afgenomen. Hierna zal het jaarlijks om ca. zesduizend veroordeelden (in eerste aanleg) gaan. Het Ministerie van Justitie heeft in 2005 zes miljoen euro uitgetrokken voor de implementatie van deze wet.

Tot slot is op het verwerken van de DNA-profielen, afgezien van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken, ook de Wet bescherming persoonsgegevens (hierna: Wbp) van toepassing. Daarnaast zijn voor de praktijk de Forensisch Technische Normen (hierna: FT-normen) van toepassing. Ook al betreft dit niet een juridische normering in strikte zin, de FT-normen spelen in de praktijk wel een grote rol.

3. *Aangetroffen celmateriaal*

3.1 *Sporenonderzoek*

Voor het verrichten van DNA-onderzoek aan sporen is een opdracht van de officier van justitie of de rechter-commissaris vereist (art. 151a lid 1 jo 195a lid 1 Sv). In de wet wordt niet geregeld wie de sporen verzamelt. Impliciet lijkt het erop dat het celmateriaal met name wordt verzameld door opsporingsambtenaren. Hieronder vallen:

- ambtenaren van de politie belast met de politietaken;

²³ Wet van 16 september 2004, houdende regeling van DNA-onderzoek bij veroordeelden, Stb. 465

²⁴ Besluit van 12 januari 2005, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, Stb. 18.

²⁵ Besluit van 19 februari 2005, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van artikel 14 van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, Stb. 80.

²⁶ Besluit van 30 december 2004, houdende wijziging van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken, Stb. 17.

²⁷ Besluit van 16 december 2002, houdende wijziging van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken, het besluit van 4 december 1925 tot uitvoering van de artikelen 62 en 76 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering (Stb. 1925, 460) en het Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek, Stb. 640.

²⁸ Kamerstukken 2004-2005, 28685, nr. 13, p. 6.

- ambtenaren van de politie voorzover deze is aangesteld voor de uitvoering van taken op het terrein van de technische recherche;
- militairen van de Koninklijk marechaussee (art. 5 jo 1 sub e Besluit).

In de praktijk zal het opsporingsonderzoek in het overgrote deel van de zaken worden uitgevoerd door politiefunctionarissen van de technische recherche.

3.2 Registratie van de sporen

Verdachten

De opsporingsambtenaar voorziet de verpakking van een in beslag genomen voorwerp waarop mogelijkerwijs celmateriaal aanwezig is (dan wel van gevonden celmateriaal) van een identiteitszegel zodra het voorwerp (of celmateriaal) in beslag is genomen, dan wel zo spoedig mogelijk daarna (art. 5 lid 1 Besluit).

De opsporingsambtenaar maakt vervolgens het proces-verbaal op. Indien het te onderzoeken celmateriaal van een bekende verdachte is, vermeldt hij in het proces-verbaal de volgende gegevens van de verdachte: diens naam, geboortedatum, geboorteplaats en geboorteland. Indien de verdachte onbekend is, worden er andere gegevens in het proces-verbaal opgenomen waarmee de identiteit van de verdachte kan worden vastgesteld (art. 5 lid 2 Besluit). De opsporingsambtenaar voorziet het proces-verbaal van de inbeslagneming van het voorwerp of het celmateriaal van een identiteitszegel dat gelijk is aan het identiteitszegel op de verpakking. De opsporingsambtenaar zorgt ervoor dat het voorwerp (of het celmateriaal) na een opdracht van de officier van justitie of rechter-commissaris tot het daaraan verrichten van DNA-onderzoek, zo spoedig mogelijk in een verpakking die hij heeft voorzien van een of meer sluitzegels bij het Nederland Forensisch Instituut wordt bezorgd (art. 5 lid 3 Besluit). De opsporingsambtenaar die het proces-verbaal opmaakt, is een andere persoon dan de persoon die het celmateriaal heeft verzameld en in beslag heeft genomen (art. 5 lid 5 jo 4 lid 2 Besluit).

Veroordeelden

Indien een voorwerp, waarop vermoedelijk celmateriaal van een gedetineerde veroordeelde aanwezig is, in beslag is genomen, verricht de directeur van de penitentiaire inrichting, het hoofd van de TBS-inrichting of de directeur van de justitiële jeugdinrichting de handelingen die hiervoor zijn besproken (art. 5 lid 4 Besluit) met dit verschil dat er geen proces-verbaal maar een verklaring van het sporenonderzoek wordt opgemaakt. Zodra voor het bepalen en verwerken van het DNA-profiel van de veroordeelde voldoende celmateriaal in beslag is genomen, deelt de officier van justitie schriftelijk aan de veroordeelde mee dat een DNA-profiel wordt opgemaakt. Deze mededeling wordt aan de veroordeelde betekend (art. 6 lid 3 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). Zodra het DNA-onderzoek is verricht, zorgt de officier van justitie ervoor dat de in beslag genomen voorwerpen worden teruggegeven aan degene van wie ze in beslag zijn genomen (art. 6 lid 4 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

4. Afgenomen celmateriaal

4.1 Afname met toestemming

Afname met toestemming kan plaatsvinden bij verdachten en afgestraften (ex-veroordeelden)²⁹, maar ook bij andere personen zoals slachtoffers en getuigen. Bij veroordeelden kan celmateriaal niet op vrijwillige basis worden afgenomen.

A. Voorwaarden voor afname

Celmateriaal ten behoeve van het DNA-onderzoek kan slechts worden afgenomen met schriftelijke toestemming van de betrokkene en indien dit in het belang van de waarheidsvinding is (art. 151a lid 1 Sv). Degene die gevraagd wordt schriftelijk toe te stemmen in het afnemen van celmateriaal ten behoeve van DNA-onderzoek kan zich bij het nemen van zijn beslissing door een raadsman doen bijstaan.³⁰ De officier van justitie of rechter-commissaris wijst hem op deze mogelijkheid (art. 2 lid 1 Besluit). Op het formulier van de schriftelijke toestemming wordt melding gemaakt van de gevolgen van de medewerking aan een DNA-onderzoek (art. 2 lid 2 Besluit). Indien de verdachte schriftelijk toestemt in de afname van celmateriaal geeft de officier van justitie of rechter-commissaris voor de afname geen bevel (art. 151b lid 4 jo 195d lid 4 Sv). Wel is een opdracht van de officier van justitie of rechter-commissaris tot het verrichten van een DNA-onderzoek vereist (art. 151a lid 1 jo 195a lid 1 Sv).

B. Wijze van afname van celmateriaal

Degene die vrijwillig medewerking verleent aan een DNA-onderzoek kan ten behoeve van dat onderzoek wangslimvlies, bloed of haarwortels laten afnemen (art. 2 lid 3 Besluit). Het afnemen van wangslimvlies, bloed of haarwortels ten behoeve van het DNA-onderzoek geschiedt door een arts of verpleegkundige. Ingeval de desbetreffende persoon daar afzonderlijk schriftelijk in toestemt, kan het afnemen van wangslimvlies of haarwortels geschieden door een daartoe door de officier van justitie aangewezen opsporingsambtenaar (art. 2 lid 7 Besluit). Indien de arts of verpleegkundige bij de behandeling van de desbetreffende persoon betrokken is of is geweest, neemt hij bij hem geen celmateriaal af, tenzij de persoon daartoe schriftelijk een verzoek heeft ingediend bij de officier van justitie, rechter-commissaris dan wel de directeur van de penitentiaire inrichting, het hoofd van de TBS-inrichting of de directeur van de justitiële jeugdinrichting (art. 2 lid 9 Besluit).

²⁹ Het betreft hier een rare praktijkterm. De term duidt die personen aan die reeds hun straf hebben uitgezeten.

³⁰ HR 16 december 2003, nr. 01334/03.

4.2 *Afname onder dwang*

A. *Voorwaarden voor afname*

Verdachten

De officier van justitie kan in het belang van het onderzoek³¹ bevelen dat van de verdachte van een misdrijf als omschreven in art. 67 Sv, eerste lid, tegen wie ernstige bezwaren bestaan, celmateriaal zal worden afgenomen ten behoeve van een DNA-onderzoek (art. 151b lid 1 Sv).

De vraag kan worden gesteld of de woorden “in het belang van het onderzoek” in art. 151b lid 1 Sv respectievelijk in art. 195d lid 1 Sv, enige beperking met zich meebrengen. Heeft de wetgever het oog gehad op het concrete lopende onderzoek, of mede op het belang van het ophelderen van andere niet opgeloste misdrijven? De regering heeft op desbetreffende vragen vanuit de Tweede Kamer onweersproken betoogd dat met de genoemde woorden wordt bedoeld het belang van het opsporingsonderzoek of gerechtelijk vooronderzoek dat is ingesteld om een bepaald strafbaar feit op te helderen. “DNA-onderzoek dat in het kader van een dergelijk onderzoek plaatsvindt, dient gericht te zijn op het achterhalen van de dader van het desbetreffende strafbare feit of het bevestigen van het feit dat de verdachte die een positieve bekentenis heeft afgelegd, ook inderdaad de dader is” (TK 26 271, nr. 9, p. 34). Het onderzoeksbelang is in de visie van de wetgever een formulering van het proportionaliteitsbeginsel. Wanneer de identiteit van de dader op basis van ander bewijsmateriaal met voldoende overtuiging kan worden vastgesteld moet de toepassing van DNA-onderzoek in de regel achterwege blijven. Maar dat betekent niet dat de verdachte door te bekennen steeds aan DNA-onderzoek kan ontkomen. Zoals uit het hierboven afgedrukte citaat blijkt kan een bekentenis onder omstandigheden ook door DNA-identificatie worden bevestigd zonder dat dat strijdig is met het proportionaliteitsbeginsel.³²

De rechter-commissaris kan ambtshalve of op vordering van de officier van justitie in het belang van het onderzoek bevelen dat van de verdachte van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, tegen wie ernstige bezwaren bestaan, celmateriaal zal worden afgenomen ten behoeve van een DNA-onderzoek (art. 195d lid 1 Sv). De officier van justitie of de rechter-commissaris geeft het bevel niet dan nadat de verdachte in de gelegenheid is gesteld, te worden gehoord.³³ De verdachte is bevoegd zich bij het horen door een raadsman te doen bijstaan (art. 151b lid 2 jo 195d lid 2 Sv). Het bevel, onderscheidenlijk de tenuitvoerlegging dan wel de verdere tenuitvoerlegging daarvan kan achterwege blijven indien zich naar het oordeel van de officier van justitie of rechter-commissaris zwaarwegende redenen voordoen om het DNA-onderzoek aan ander celmateriaal dan afgenomen celmateriaal te laten plaatsvinden (art. 151b lid 4 jo 195d lid 4 Sv).

³¹ Er zou geen onderzoeksbelang aanwezig zijn, indien er sprake is van betrapting op heterdaad en er geen forensisch materiaal voorhanden is om nader DNA-onderzoek te rechtvaardigen, volgens de Rb. Arnhem bij vonnis van 29 oktober 2004.

³² Zie hierover ook T. G. van der Zwaag in *Tekst & Commentaar Strafvoordering* ad art. 151b Sv.

³³ Zie Rb. Rotterdam 27 oktober 2004, *NJ* 2004, 701.

Veroordeelden

De officier van justitie bij de rechtbank die in eerste aanleg vonnis heeft gewezen, beveelt dat van een veroordeelde wegens een misdrijf als omschreven in art. 67 eerste lid, celmateriaal zal worden afgenomen ten behoeve van het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel tenzij:

- van deze persoon reeds een DNA-profiel is verwerkt;
- redelijkerwijs aannemelijk is dat het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel gelet op de aard van het misdrijf of de bijzondere omstandigheden waaronder het misdrijf is gepleegd niet van betekenis zal kunnen zijn voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten van de veroordeelde (art. 2 lid 1 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

Het bevel, de tenuitvoerlegging dan wel de verdere tenuitvoerlegging van het bevel kan achterwege blijven, indien zich naar het oordeel van de officier van justitie zwaarwegende redenen voordoen het DNA-onderzoek aan ander celmateriaal van de gedetineerde veroordeelde dan afgenomen celmateriaal te laten plaatsvinden (art. 2 lid 2 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). In dat geval kan hij de directeur of hoofd van de inrichting of instelling opdragen voorwerpen in beslag te nemen waarop vermoedelijk celmateriaal van de veroordeelde aanwezig is (art. 6 lid 1 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). Voorzover noodzakelijk voor de inbeslagneming van voorwerpen waarop vermoedelijk celmateriaal van de veroordeelde aanwezig is, kan de officier van justitie de woning van de veroordeelde zonder toestemming van de bewoner betreden en doorzoeken (art. 6 lid 2 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

Het bevel is gedagtekend en ondertekend en bevat de volgende gegevens:

- plaats, datum en tijdstip waarop het bevel ten uitvoer zal worden gelegd;
- het misdrijf waarvoor de betrokken persoon is veroordeeld;
- het vonnis of arrest waarbij de veroordeling heeft plaatsgevonden;
- naam, voornamen, geboortedatum, geboorteplaats en woon- of verblijfplaats van de veroordeelde;
- het rechtsmiddel dat openstaat tegen het bepalen en verwerken van het DNA-profiel van de veroordeelde en de termijn waarbinnen dat rechtsmiddel kan worden aangewend.

Het bevel wordt aan de veroordeelde betekend (art. 3 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). Het rechtsmiddel houdt in dat de veroordeelde tegen het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel, binnen veertien dagen na de dag waarop zijn celmateriaal is afgenomen onderscheidenlijk de dag waarop de mededeling, bedoeld in artikel 6, derde lid, is betekend, een bezwaarschrift in kan dienen bij de rechtbank die in eerste aanleg vonnis heeft gewezen (art. 7 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

B. Wijze van afname van celmateriaal

Primair wordt er wangslimvlies afgenomen. Indien afname van wangslimvlies om bijzondere geneeskundige redenen of vanwege het verzet van de verdachte of veroordeelde onwenselijk is dan wel geen geschikt celmateriaal oplevert, wordt bloed of worden haarwortels afgenomen,

wat zo nodig geschiedt met behulp van de sterke arm of de directeur van de penitentiaire inrichting, het hoofd van de tbs-inrichting of de directeur van de justitiële jeugdinrichting (art. 151 b lid 3 jo 195d lid 3 Sv jo art. 5 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

Bij verdachten en veroordeelden geschiedt het afnemen van wangslimvlies, bloed of haarwortels door een arts of verpleegkundige (art. 151b lid 3 jo 195d lid 3 Sv). Het afnemen van wangslimvlies of haarwortels bij een verdachte kan, ingeval de verdachte daar afzonderlijk schriftelijk in toestemt, geschieden door een daartoe door de officier van justitie aangewezen opsporingsambtenaar (art. 3 lid 2 Besluit). Het afnemen van wangslimvlies of haarwortels bij een veroordeelde kan, ingeval de veroordeelde daartegen geen bezwaar maakt, geschieden door een daartoe door de officier van justitie aangewezen opsporingsambtenaar dan wel een medewerker van een penitentiaire inrichting, een medewerker van een tbs-inrichting of een medewerker van een justitiële jeugdinrichting (art. 3 lid 3 Besluit). Bij veroordeelden is het voldoende dat het niet hebben van bezwaar, blijkt uit het proces-verbaal of de verklaring.

Indien de arts of verpleegkundige bij de behandeling van de desbetreffende persoon betrokken is of is geweest, neemt hij bij hem geen celmateriaal af, tenzij de persoon daartoe schriftelijk een verzoek heeft ingediend bij de officier van justitie, rechter-commissaris dan wel de directeur van de penitentiaire inrichting, het hoofd van de tbs-inrichting of de directeur van de justitiële jeugdinrichting (art. 3 lid 3 jo 2 lid 9 Besluit)

Veroordeelden die op vrije voeten zijn, omdat ze bijvoorbeeld nog in afwachting zijn van de tenuitvoerlegging van hun vrijheidsstraf, moeten zich zelf melden bij het politiebureau. In iedere regio worden daarvoor specifieke spreekuren georganiseerd.

Indien noodzakelijk voor de tenuitvoerlegging van het bevel kan de officier van justitie de aanhouding van de veroordeelde bevelen. Het bevel tot aanhouding is schriftelijk en bevat de reden van aanhouding. Een afschrift van het bevel wordt de aangehouden persoon onverwijld uitgereikt (art. 4 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). De aanhouding wordt verricht door een opsporingsambtenaar, die daartoe elke plaats kan betreden en doorzoeken (art. 4 lid 2 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). Zo nodig houdt de politie op bevel van de officier van justitie aan. Voorts is de politie alert op het signaleren van niet-verschenen veroordeelden, wanneer zij die in hun reguliere werkprocessen zoals surveillances tegen het lijf lopen³⁴. Een ervaren diender kent vaak heel veel oude bekenden en dat kan hier nog wel een van pas komen.

4.3 Rechten van betrokkene

Veroordeelden

De veroordeelde kan tegen het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel, binnen veertien dagen na de dag waarop zijn celmateriaal is afgenomen onderscheidenlijk de dag waarop de mededeling dat er voldoende celmateriaal in beslag is genomen om een DNA-profiel op te

³⁴ Kamerstukken II 2004-2005, 28 685, nr. 13, p. 5.

stellen, een bezwaarschrift indienen tegen het bepalen en verwerken van het DNA-profiel, en wel bij de rechtbank die in eerste aanleg vonnis heeft gewezen (art. 7 lid 1 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). Het bezwaarschrift is met redenen omkleed (art. 7 lid 2 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). De rechtbank beslist zo spoedig mogelijk (art. 7 lid 3 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). Zolang tegen het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel een bezwaarschrift kan worden ingediend en zolang een ingediend bezwaarschrift niet is ingetrokken of daarop niet is beslist, wordt op basis van het celmateriaal van de veroordeelde geen DNA-profiel bepaald (art. 7 lid 4 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden). Indien de rechtbank het bezwaarschrift gegrond verklaart, beveelt zij de officier van justitie ervoor zorg te dragen dat het celmateriaal van de veroordeelde terstond wordt vernietigd (art. 7 lid 5 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

4.4 Registratie van afgenomen celmateriaal

Bij het afnemen van wangslimvlies, bloed of haarwortels is een gekwalificeerde opsporingsambtenaar dan wel een medewerker van een penitentiaire inrichting, TBS-instelling of justitiële jeugdinrichting aanwezig. In het laatste geval voorzover het afnemen van celmateriaal plaatsvindt bij een veroordeelde en hij verblijft in een penitentiaire, TBS- of justitiële jeugdinrichting of vanuit de inrichting bepaalde vrijheden geniet. Deze opsporingsambtenaar of medewerker verricht de volgende handelingen:

- hij maakt van de afname van het celmateriaal een proces-verbaal dan wel een verklaring;
- hij voorziet het procesverbaal of de verklaring van een identiteitszegel;
- in het proces-verbaal of in de verklaring vermeldt hij de volgende gegevens van de persoon van wie het celmateriaal is afgenomen: diens naam, geboortedatum, geboorteplaats en geboorteland;
- indien de gegevens onbekend zijn vermeldt hij andere gegevens waarmee de identiteit van deze persoon kan worden vastgesteld;
- indien het celmateriaal bij een veroordeelde is afgenomen door een andere persoon dan een arts of verpleegkundige, vermeldt hij op het identiteitszegel dat de veroordeelde daartegen geen bezwaar heeft gemaakt;
- hij voorziet de verpakking waarin het van de persoon afgenomen celmateriaal is gebracht van een identiteitszegel dat gelijk is aan het identiteitszegel op het proces-verbaal of de verklaring;
- hij zorgt ervoor dat het celmateriaal zo spoedig mogelijk in een verpakking die is voorzien van één of meer sluitzegels bij het Nederlands Forensisch Instituut wordt bezorgd (art. 4 lid 1 Besluit).

De opsporingsambtenaar die het proces-verbaal opmaakt, of de persoon die de verklaring opmaakt, is een andere persoon dan de persoon die wangslimvlies of haarwortels afneemt (art. 4 lid 2 Besluit).

5. DNA-onderzoek

5.1 Voorwaarden voor DNA-onderzoek

De officier van justitie kan ambtshalve of op verzoek van de verdachte of diens raadsman een deskundige benoemen met de opdracht met het oog op de waarheidsvinding een DNA-onderzoek te verrichten op basis van het celmateriaal (art. 151a lid 1 Sv).

Daarnaast kan de rechter-commissaris ambtshalve, op vordering van de officier van justitie of op verzoek van de verdachte een deskundige benoemen met de opdracht met het oog op de waarheidsvinding een DNA-onderzoek te verrichten op basis van het celmateriaal (art. 195a lid 1 Sv).

De officier van justitie of rechter-commissaris kan tevens bevelen dat een DNA-onderzoek plaatsvindt dat gericht is op het vaststellen van uiterlijk waarneembare persoonskenmerken van de onbekende verdachte (art. 151d lid 1 jo 195f lid 1 Sv). Een dergelijk DNA-onderzoek kan slechts worden bevolen in geval van een misdrijf als omschreven in art. 67, eerste lid (art. 151d lid 4 jo 195f lid 4 Sv).³⁵

5.2 Definitie

Onder DNA-onderzoek wordt verstaan het onderzoek van celmateriaal dat slechts gericht is op: het vergelijken van DNA-profielen of het vaststellen van uiterlijke waarneembare persoonskenmerken van een onbekende verdachte (art. 138a Sv).³⁶

Bij het vaststellen van uiterlijke waarneembare persoonskenmerken van een onbekende verdachte kan het DNA-onderzoek slechts gericht zijn op het vaststellen van het geslacht, het ras of andere bij algemene maatregel van bestuur aangewezen uiterlijk waarneembare persoonskenmerken (art. 151d lid 2 jo 195f lid 2 Sv).

5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal

Het Nederlands Forensisch Instituut legt inzake het celmateriaal dat is afgenomen van betrokkenen, verdachten en veroordeelden of dat is verzameld op de plaats delict, dan wel ingeval van inbeslagname van een voorwerp de volgende gegevens vast:

- de datum waarop het is ontvangen;
- het nummer van de identiteitszegel;

³⁵ Effectief gebruik maken van het sporenmateriaal ten behoeve van het feitenonderzoek vereist nauwe samenwerking tussen politie, justitie en deskundigen en veronderstelt ook een actieve, onafhankelijke opstelling van de forensische onderzoeker. A.P.A. Broeders, *Ontwikkelingen in de criminalistiek. Van vingerspoot tot DNA-profiel – van zekerheid naar waarschijnlijkheid*, Den Haag: Boom juridische uitgevers 2005, p 33.

³⁶ HR 8 oktober 2002, NJ 2003, 52.

- het proces-verbaalnummer van de strafzaak waarin het celmateriaal is afgenomen
- het parketnummer;
- een aanduiding van het misdrijf in verband waarmee het DNA-onderzoek wordt verricht alsmede van de maximale gevangenisstraf die op dat misdrijf is gesteld;
- de naam van de officier van justitie of rechter-commissaris die de opdracht tot het verrichten van DNA-onderzoek heeft gegeven;
- de naam van het laboratorium dat het DNA-onderzoek zal verrichten en de datum waarop het celmateriaal naar dat laboratorium is verzonden, tenzij het DNA-onderzoek in het laboratorium van het instituut zal worden verricht;
- in geval van celmateriaal van een bekende persoon: diens naam, geboortedatum, geboorteplaats en geboorteland;
- indien deze gegevens onbekend zijn, andere gegevens waarmee zijn identiteit kan worden vastgesteld (art. 6 lid 1 Besluit).

Inzake het celmateriaal worden gegevens vastgelegd die van belang zijn voor het tijdstip waarop het bijbehorende DNA-profiel uit de DNA-databank dient te worden verwijderd. Het Openbaar Ministerie stelt het instituut daartoe in kennis van veroordelingen die in kracht van gewijsde zijn gegaan in zaken waarin DNA-onderzoek heeft plaatsgevonden (art. 6 lid 2 Besluit).

De Minister van Justitie is voor het centrale register, dat wil zeggen het register horende bij de nationale databank, verantwoordelijk (art. 6 lid 4 Besluit). De directeur van het Nederlands Forensisch Instituut voert het beheer van het centrale register (art. 6 lid 5 Besluit).

5.4 *Uitvoering*

Instantie

DNA-onderzoek wordt verricht in het laboratorium van het Nederlands Forensisch Instituut, tenzij de officier van justitie of de rechter-commissaris opdracht heeft gegeven dat het onderzoek wordt verricht in:

- het laboratorium voor forensisch DNA-onderzoek van het instituut voor anthropogenetica van de Universiteit Leiden of een ander laboratorium dat door de Raad voor Accreditatie is geaccrediteerd aan de hand van de algemene criteria voor het functioneren van beproevingslaboratoria, genoemd in de NEN-EN ISO IEC 17 025 en deskundig is op het terrein van forensisch DNA-onderzoek;
- een laboratorium dat gevestigd is in het buitenland, door een met de Raad voor Accreditatie vergelijkbare instantie is geaccrediteerd aan de hand van de criteria die vergelijkbaar zijn met de criteria, genoemd in NEN-EN ISO IEC 17 025 en deskundig is op het terrein van forensisch DNA-onderzoek (art. 7 lid 1 Besluit).

Indien de accreditatie van een laboratorium is ingetrokken, is geschorst of na haar vervaldatum niet is verlengd, kan in dit laboratorium niet langer forensisch DNA-onderzoek worden verricht (art. 7 lid 2 Besluit).

Indien het DNA-onderzoek in een ander laboratorium dan het laboratorium van het Nederlands Forensisch Instituut zal worden verricht, zorgt het Nederlands Forensisch Instituut ervoor dat het celmateriaal op basis waarvan het DNA-onderzoek zal worden verricht, in een verpakking die is voorzien van één of meer sluitzegels, wordt bezorgd bij het laboratorium dat het DNA-onderzoek zal verrichten (art. 8 lid 1 Besluit). Het Nederlands Forensisch Instituut voorziet het celmateriaal van een etiket dat is voorzien van een nummer dat gelijk is aan het nummer van het identiteitszegel waarmee het Nederlands Forensisch Instituut het celmateriaal heeft ontvangen (art. 8 lid 2 Besluit).

Termijn

De deskundige verricht het DNA-onderzoek binnen de termijn die de officier van justitie of de rechter-commissaris die de opdracht tot het verrichten van het DNA-onderzoek heeft gegeven, heeft gesteld. De termijn wordt na overleg met het Nederlands Forensisch Instituut vastgesteld (art. 9 lid 1 Besluit).

5.5 Verslaglegging door deskundige

De deskundige stelt een verslag op van de resultaten van het DNA-onderzoek en ondertekent het verslag (art. 10 lid 1 Besluit). Het deskundigenverslag bevat in ieder geval:

- ingeval het een DNA-onderzoek betreft aan celmateriaal van een bekende persoon: diens naam, geboortedatum, geboorteplaats en geboorteland;
- indien deze gegevens onbekend zijn, andere gegevens waarmee zijn identiteit kan worden vastgesteld;
- het nummer van het identiteitszegel dan wel het etiket;
- de methode met behulp waarvan het DNA-profiel is verkregen;
- de resultaten en de conclusies van het DNA-onderzoek (art. 10 lid 2 Besluit).

De deskundige doet uiterlijk een week na dagtekening van het verslag:

- het verslag toekomen aan de officier van justitie of de rechter-commissaris;
- een afschrift van het verslag toekomen aan het Nederlands Forensisch Instituut, alsmede het DNA-profiel dat uit het DNA-onderzoek is verkregen;
- een afschrift van het verslag toekomen aan de opsporingsambtenaar die betrokken is bij het DNA-onderzoek waarover de deskundige het verslag heeft opgesteld, met dien verstande dat dit afschrift geen DNA-profiel bevat (art. 10 lid 3 Besluit).

5.6 Informatieverstrekking

Verdachten

Ingeval het DNA-onderzoek heeft plaatsgevonden aan afgenomen celmateriaal, geeft de officier van justitie of rechter-commissaris de onderzochte persoon zo spoedig mogelijk schriftelijk kennis van de uitslag van het onderzoek. Indien het onderzoek heeft plaatsgevonden aan ander celmateriaal geeft hij de verdachte, indien deze bekend is, zolang het belang van het onderzoek

dat toelaat, schriftelijk kennis van de uitslag van het onderzoek. De officier van justitie wijst de verdachte op de mogelijkheid van het laten uitvoeren van een tegenonderzoek (art. 151a lid 3 jo 195a lid 3 Sv).

Veroordeelden

In geval celmateriaal is afgenomen van een veroordeelde, geeft de officier van justitie de directeur of hoofd van de inrichting of instelling schriftelijk kennis van de uitslag van het DNA-onderzoek (art. 10 lid 5 Besluit). De officier van justitie geeft de veroordeelde schriftelijk kennis van de uitslag van het DNA-onderzoek indien zijn DNA-profiel overeenkomt met een ander verwerkt DNA-profiel en het belang van het onderzoek dat toelaat (art. 2 lid 4 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

Afgestrafden

De officier van justitie geeft personen die hun straf of maatregel volledig hebben ondergaan en schriftelijk hebben toegestemd in het afnemen van celmateriaal ten behoeve van het bepalen en verwerken van hun DNA-profiel schriftelijk kennis van de uitslag van het DNA-onderzoek indien zijn DNA-profiel overeenkomt met een ander verwerkt DNA-profiel en het belang van het onderzoek dat toelaat (art. 10 lid 6 Besluit).

5.7 Bewaren celmateriaal

De deskundige zendt zo spoedig mogelijk na het verrichten van het DNA-onderzoek het overgebleven celmateriaal in een verpakking die is voorzien van een sluitzegel naar het Nederlands Forensisch Instituut, tenzij de deskundige is verbonden aan het Nederlands Forensisch Instituut (art. 11 lid 1 Besluit). Het Nederlands Forensisch Instituut voorziet het celmateriaal van een etiket dat is voorzien van een nummer dat gelijk is aan het nummer van het identiteitszegel waarmee het instituut het celmateriaal heeft ontvangen (art. 11 lid 2 jo 8 lid 2 Besluit).

Het Nederlands Forensisch Instituut bewaart na afloop van een DNA-onderzoek zoveel celmateriaal als noodzakelijk is met het oog op een tegenonderzoek dan wel op het opnieuw bepalen van het bijbehorende, in de DNA-databank vastgelegde DNA-profiel (art. 13 lid 1 Besluit). Het celmateriaal van een spoor mag na een veroordeling enkel worden vernietigd indien de veroordeelde hiervoor toestemming heeft gegeven. Het OM dient de veroordeelde schriftelijk van dit recht op de hoogte te brengen. In de praktijk gebeurt dit echter niet.³⁷

Het Nederlands Forensisch Instituut bewaart het celmateriaal van een overleden slachtoffer van een strafbaar feit, met dien verstande dat het Nederlands Forensisch Instituut diens celmateriaal uitsluitend bewaart met het oog op het opsporen en vervolgen van de dader van het strafbare feit als gevolg waarvan het slachtoffer is overleden of waarbij het slachtoffer was betrokken (art. 13 lid 3 Besluit).

³⁷ Mededeling van het NFI.

Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt het celmateriaal van een derde direct zodra is vastgesteld dat het bijbehorende DNA-profiel niet overeenkomt met het DNA-profiel dat in verband met hetzelfde strafbare feit is verkregen uit het celmateriaal (van de plaats delict) van een onbekende persoon (art. 13 lid 2 Besluit). Met het celmateriaal vernietigt het instituut tevens het DNA-profiel dat uit het celmateriaal is verkregen, de gegevens uit het centraal register alsmede het afschrift van het deskundigenverslag (art. 13 lid 4 Besluit). Het Nederlands Forensisch Instituut houdt aantekening van iedere vernietiging (art. 13 lid 5 Besluit).

5.8 Rechten van betrokkene

Tegenonderzoek

De verdachte kan binnen veertien dagen nadat hem van de uitslag van het DNA-onderzoek schriftelijk is kennisgegeven, de officier van justitie of rechter-commissaris verzoeken een andere door hem aangewezen deskundige te benoemen met de opdracht een DNA-onderzoek te verrichten. De officier van justitie of rechter-commissaris willigt het verzoek in als daarvoor voldoende celmateriaal beschikbaar is. De officier van justitie of rechter-commissaris geeft zodra het onderzoek heeft plaatsgevonden aan het afgenomen celmateriaal, de onderzochte persoon zo spoedig mogelijk schriftelijk kennis van de uitslag van het onderzoek (art. 151a lid 4 jo 151a lid 3 jo 195b lid 1 jo 195a lid 3 Sv).

Indien de verdachte een tegenonderzoek laat verrichten, wordt hem een deel van de kosten van het onderzoek in rekening gebracht als dit onderzoek het in opdracht van de officier van justitie of rechter-commissaris verrichte onderzoek bevestigt (art. 151a lid 5 jo 195b lid 2 Sv). Dit tegenonderzoek wordt niet verricht dan nadat de verdachte de kosten aan het Nederlands Forensisch Instituut heeft betaald (art. 12 lid 2 Besluit). De kosten bedragen thans €136 (art. 12 lid 1 Besluit).

Indien onvoldoende celmateriaal voor een tegenonderzoek beschikbaar is, stelt de officier van justitie of rechter-commissaris de verdachte (indien slechts één verdachte bekend is) in de gelegenheid een deskundige aan te wijzen die het onderzoek verricht (art. 151a lid 2 jo 195a lid 2 Sv).

Het tegenonderzoek wordt niet verricht door:

- de deskundige die het oorspronkelijke DNA-onderzoek heeft verricht; of
- een deskundige die aan hetzelfde laboratorium is verbonden als de deskundige die het oorspronkelijke DNA-onderzoek heeft verricht (art. 7 lid 3 Besluit).

6. DNA-databank

In de DNA-databank waren in februari 2005 20.391 DNA-profielen van sporen, dat wil zeggen van onbekende verdachten wier biologisch materiaal is aangetroffen, opgenomen en 6.915 DNA-profielen van bekende personen. In totaal 27.306 DNA-profielen.

6.1 Doel

DNA-profielen worden in de nationale DNA-databank verwerkt voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten (art. 151a lid 6 jo 195a lid 4 Sv jo art. 14 lid 1 Besluit jo art. 2 lid 5 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

6.2 Beheer

De Minister van Justitie is als gezegd voor de DNA-databank verantwoordelijk (art. 14 lid 2 Besluit).

De directeur van het Nederlands Forensisch Instituut voert het beheer van de DNA-databank (art. 14 lid 3 Besluit). De directeur van het Nederlands Forensisch Instituut kan de DNA-profielen die in de DNA-databank zijn vastgelegd opnieuw bepalen indien de stand van zaken van de techniek dat noodzakelijk maakt. Hij kan tevens de in de DNA-databank vastgelegde DNA-profielen onderling vergelijken. Hij dient de leden van het Openbaar Ministerie en met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht met de resultaten daarvan in kennis stellen (art. 14 lid 5 Besluit). Het NFI verstrekt slecht gegevens aan de met vervolging belaste leden van de rechterlijke macht, voorzover zij deze nodig hebben voor de toepassing van het strafrecht, daarin begrepen de uitvoering van een verzoek om rechtshulp als bedoeld in artikel 552h van de wet, of voor de uitvoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden en aan de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht, voorzover zij deze nodig hebben voor de toepassing van het strafrecht (art. 15 lid 2 Besluit).

6.3 Inhoud DNA-databank

Het Nederlands Forensisch Instituut legt in de DNA-databank het nummer van de identiteitszegel vast. Daarnaast wordt het bijbehorende DNA-profiel vastgelegd. Deze DNA-profielen zijn afkomstig van:

- celmateriaal van onbekende verdachten aangetroffen op de plaats delict (al dan niet op een voorwerp);
- overleden slachtoffers van strafbare feiten;
- verdachten van misdrijven als omschreven in art. 67, eerste lid Sv;
- veroordeelden ter zake van een groot aantal gewelds- en zedenmisdrijven waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten;
- personen die hun straf of maatregel volledig hebben ondergaan ter zake van gewelds- en zedenmisdrijven waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten en die schriftelijk hebben toegestemd in het afnemen van celmateriaal ten behoeve van het bepalen en verwerken van hun DNA-profiel (art. 14 lid 4 Besluit).

Bij veroordeelden of afgestraften (ex-veroordeelden) is een beperking aangebracht (gewelds- en zedenmisdriven waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten) in verband met de beperkte capaciteit bij de betrokken partners in de strafrechtsketen en beperkte financiële middelen. Afgestraften zullen zelf niet actief worden benaderd om celmateriaal voor DNA-onderzoek af te staan. Dit zal vooralsnog aan hun eigen initiatief worden overgelaten.

6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens

Verwijdering, gevolgd door vernietiging

Een DNA-profiel wordt uit de DNA-databank verwijderd indien degene wiens DNA-profiel in de DNA-databank is vastgelegd, niet langer kan worden aangemerkt als een verdachte ter zake van een misdrijf als omschreven in art. 67, eerste lid (art. 16 lid 1 Besluit). Dit is in ieder geval het geval bij:

- het voldoen aan ter voorkoming van strafvervolgung gestelde voorwaarden;
- een beslissing tot niet-vervolgung;
- een kennisgeving van niet verdere vervolgung;
- een onherroepelijke buitenvervolgungstelling;
- een rechterlijke verklaring dat de zaak geëindigd is;
- een vrijspraak;
- een onherroepelijk ontslag van alle rechtsvervolgung waarbij niet een maatregel tot plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis, TBS met verplegung van overheidswege, TBS met voorwaarden of een maatregel tot plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders is opgelegd (art. 16 lid 2 Besluit).

Het Openbaar Ministerie stelt het Nederlands Forensisch Instituut ervan in kennis dat een DNA-profiel verwijderd kan worden (art. 16 lid 1 Besluit).

Direct nadat het Nederlands Forensisch Instituut een kennisgeving heeft ontvangen, vernietigt het het DNA-profiel van degene die niet langer kan worden aangemerkt als een verdachte ter zake van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid (art. 17 lid 1 Besluit), met dien verstande dat het DNA-profiel van betrokkene in de DNA-databank blijft indien dat tevens is opgenomen wegens een verdenking of een veroordeling ten aanzien van een of meer andere misdrijven. Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt met het DNA-profiel tevens de daarbij behorende gegevens uit het centraal register, het celmateriaal waaruit het DNA-profiel is verkregen, alsmede het afschrift van het deskundigenverslag (art. 17 lid 2 Besluit).

Het Nederlands Forensisch Instituut houdt aantekening van iedere vernietiging (art. 17 lid 3 jo 13 lid 5 Besluit).

Vernietiging

- Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt het DNA-profiel van een verdachte of veroordeelde 30 jaar na vastlegging in de DNA-databank, indien de verdenking dan wel, in

geval van een veroordeling, de veroordeling een misdrijf betreft waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar of meer is gesteld, dan wel 18 jaar na zijn overlijden;

- Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt het DNA-profiel van een verdachte of veroordeelde 20 jaar na vastlegging in de DNA-databank, indien de verdenking dan wel, in geval van een veroordeling, de veroordeling een misdrijf betreft als omschreven in art. 67, eerste lid waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van minder dan ten hoogste zes jaar is gesteld, dan wel 12 jaar na zijn overlijden;

De termijn van 30 respectievelijk 20 jaar wordt op verzoek van het Openbaar Ministerie verlengd indien tegen de verdachte of veroordeelde wiens DNA-profiel in de DNA-databank is vastgelegd, een veroordeling wegens een ander misdrijf als omschreven in art. 67, eerste lid in kracht van gewijsde is gegaan. Vernietiging vindt in dat geval plaats uiterlijk 20 dan wel 30 jaar nadat deze veroordeling in kracht van gewijsde is gegaan (art. 18 lid 3 Besluit).

Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt het DNA-profiel van personen, die hun straf of maatregel volledig hebben ondergaan en die schriftelijk hebben toegestemd in het afnemen van celmateriaal ten behoeve van het bepalen en verwerken van hun DNA-profiel, 18 jaar na vastlegging in de DNA-databank of zodra deze persoon het Nederlands Forensisch Instituut heeft medegedeeld dat hij zijn toestemming tot het verwerken van zijn DNA-profiel heeft ingetrokken (art. 18 lid 4 Besluit);

Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt het DNA-profiel van een overleden slachtoffer of onbekende persoon:

- 18 jaar na vastlegging in de DNA-databank indien het slachtoffer of de onbekende persoon is overleden als gevolg van of is betrokken bij een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar of meer is gesteld;
- 12 jaar na vastlegging in de DNA-databank indien het slachtoffer of de onbekende persoon is overleden als gevolg van of is betrokken bij een misdrijf als omschreven in art. 67, eerste lid waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van minder dan ten hoogste zes jaar is gesteld (art. 18 lid 5 en 6 Besluit);

Deze termijnen worden op verzoek van het Openbaar Ministerie met een bij dat verzoek aangegeven termijn verlengd, indien en voor zolang het recht tot strafvordering nog niet verjaard is (art. 18 lid 7 Besluit). Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt het DNA-profiel van een slachtoffer of onbekende persoon zodra is vastgesteld dat het DNA-profiel van een verdachte of veroordeelde overeenkomt met dat DNA-profiel en het Openbaar Ministerie het Nederlands Forensisch Instituut ervan in kennis heeft gesteld dat diens veroordeling in verband met dat strafbare feit in kracht van gewijsde is gegaan (art. 18 lid 8 Besluit). Vernietiging van het DNA-profiel van de onbekende persoon of het overleden slachtoffer kan telkens tien jaar worden uitgesteld indien de verdachte of veroordeelde daartoe schriftelijk een verzoek heeft ingediend bij het Openbaar Ministerie. Het Openbaar Ministerie brengt de

verdachte of veroordeelde op de hoogte van de mogelijkheid een dergelijk verzoek in te dienen (art. 18 lid 8 Besluit).

Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt met het DNA-profiel tevens de daarbij behorende gegevens uit het centrale register, het celmateriaal waaruit het DNA-profiel is verkregen, alsmede het afschrift van het deskundigenverslag (art. 18 lid 9 Besluit). Het Nederlands Forensisch Instituut houdt aantekening van iedere vernietiging (art. 18 lid 10 Besluit).

6.5 *Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank*

Het gebruik van gegevens uit de DNA-databank en het centrale register is toegestaan aan een beperkt aantal ambtenaren die werken binnen het Nederlands Forensisch Instituut en vindt slechts plaats voorzover zij deze nodig hebben voor een goede vervulling van de aan hen opgedragen taak (art. 15 lid 1 Besluit).

6.6 *Verstrekking van gegevens*

Het Nederlands Forensisch Instituut verstrekt slechts gegevens uit de DNA-databank en het centrale register aan:

- de met vervolging belaste leden van de rechterlijke macht, voorzover zij deze nodig hebben voor de toepassing van het strafrecht, daarin begrepen de uitvoering van een verzoek om rechtshulp of voor de uitvoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden;
- de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht, voorzover zij deze nodig hebben voor de toepassing van het strafrecht;
- de ambtenaren van de politie, militairen van de Koninklijke marechaussee, voorzover zij deze nodig hebben voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde;
- het Korps landelijke politiediensten, voorzover het deze nodig heeft voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde;
- het Centraal Justitieel Incassobureau, voorzover het deze nodig heeft ten behoeve van het ondersteunen van de leden van de rechterlijke macht en de ambtenaren van de politie en de militairen van de Koninklijke marechaussee bij de uitvoering van hun taken (art. 15 lid 2 Besluit).

Het Nederlands Forensisch Instituut beperkt de verstrekking van gegevens aan de ambtenaren van de politie en de militairen van de Koninklijke marechaussee met betrekking tot degene wiens DNA-profiel in de DNA-databank is vastgelegd tot de naam, de geboortedatum, de geboorteplaats, het geboorteland of indien deze gegevens onbekend zijn andere gegevens waarmee de identiteit kan worden vastgesteld, alsmede het parketnummer dat bij het DNA-profiel hoort (art. 15 lid 3 Besluit).

Het Nederlands Forensisch Instituut beperkt de verstrekking van gegevens aan het Korps landelijke politiediensten tot de strafzaken die nog niet zijn opgelost en in het kader waarvan

een opdracht tot DNA-onderzoek is gegeven. Het doel daarvan is dat deze informatie tezamen met andere informatie die bekend is over de onopgeloste strafzaak, wordt vastgelegd in een landelijke sporendatabank en vervolgens met elkaar in verband wordt gebracht. Bij deze strafzaken zijn de volgende meldingen mogelijk:

- in deze strafzaken is geen celmateriaal gevonden waaruit het DNA-profiel van een onbekende of bekende verdachte is verkregen, alsmede van de bij die strafzaken behorende proces-verbaalnummers;
- in deze strafzaken is celmateriaal gevonden waaruit het DNA-profiel van één of meer onbekende of bekende verdachten is verkregen, alsmede van de bij die strafzaken behorende proces-verbaalnummers en de naam, de geboortedatum en geboorteplaats en het geboorteland van de bekende verdachte of verdachten of, indien deze gegevens onbekend zijn, andere gegevens waarmee de identiteit van de verdachte of de verdachten kan worden vastgesteld;
- in meer strafzaken komt het DNA-profiel van één of meer dezelfde onbekende of bekende verdachten voor, alsmede van de bij de strafzaken behorende proces-verbaalnummers en de naam, de geboortedatum en geboorteplaats en het geboorteland van de bekende verdachte of verdachten of, indien deze gegevens onbekend zijn andere gegevens waarmee de identiteit van de verdachte of verdachten kan worden vastgesteld (art. 15 lid 4 Besluit).

Het Nederlands Forensisch Instituut beperkt de verstrekking van gegevens aan het Centraal Justitieel Incassobureau tot de naam van degene wiens DNA-profiel in de DNA-databank is vastgelegd, alsmede zijn geboortedatum, geboorteplaats en geboorteland of, indien deze gegevens onbekend zijn, andere gegevens waarmee zijn identiteit kan worden vastgesteld, alsmede het parketnummer dat bij het DNA-profiel hoort (art. 15 lid 5 Besluit). Doel daarvan is dat het CJIB deze gegevens kan verwerken in het informatiesysteem Verwijsindex Personen (VIP) dat het in beheer heeft en dat persoonsgegevens van verdachten en veroordeelden bevat en alsmede gegevens van die personen die verwijzen naar andere systemen, zoals het geautomatiseerde Communicatiesysteem Openbaar Ministerie – Parket Administratie Systeem. Door het opnemen van de hiervoor bedoelde gegevens in het VIP-systeem wordt het mogelijk dat leden van de rechterlijke macht en bepaalde ambtenaren van politie en militairen van de Koninklijke marechaussee zonder tussenkomst van het Nederlands Forensisch Instituut, uiteraard onder waarborgen en beperkingen, rechtstreeks langs geautomatiseerde weg kunnen nagaan of van een verdachte of veroordeelde een DNA-profiel in de DNA-databank is opgenomen.

Het Centraal Justitieel Incassobureau kan medewerkers van de arrondissementsparketten en van de rechtbanken en ambtenaren van de politie en militairen van de Koninklijke marechaussee rechtstreeks langs geautomatiseerde weg toegang verschaffen tot de gegevens, indien het deze functionarissen daartoe gemachtigd heeft. Bij iedere verstrekking wordt aantekening gehouden van de datum van de verstrekking en de identiteit van de gemachtigde functionaris (art. 15 lid 8 Besluit).

Het Nederlands Forensisch Instituut verstrekt de gegevens slechts op schriftelijk verzoek, tenzij het een verstrekking aan het Korps landelijke politiediensten of het Centraal Justitieel Incassobureau betreft. In de laatste gevallen vindt de verstrekking rechtstreeks langs geautomatiseerde weg plaats (art. 15 lid 6 Besluit).

Bij iedere verstrekking van gegevens wordt aantekening gehouden van de datum van de verstrekking, de identiteit van de verzoeker en de aard van de verstrekte gegevens (art. 15 lid 7 Besluit).

Zodra zich een omstandigheid voordoet op grond waarvan het Nederlands Forensisch Instituut een DNA-profiel dat in de DNA-databank is vastgelegd dient te vernietigen, stelt het Nederlands Forensisch Instituut het Korps landelijke politiediensten en het Centraal Justitieel Incassobureau daarvan in kennis. Direct nadat het Korps landelijke politiediensten en het Centraal Justitieel Incassobureau deze kennisgeving hebben ontvangen, vernietigen zij de gegevens die bij hen over dat DNA-profiel zijn vastgelegd (art. 15 lid 9 Besluit).

6.7 Vergelijking van DNA-profielen

De directeur van het Nederlands Forensisch Instituut heeft een zelfstandige bevoegdheid tot het vergelijken van de DNA-profielen in de DNA-databank (art. 14 lid 5 Besluit). Daarvoor is geen opdracht van de officier van justitie of de rechter-commissaris vereist. De directeur meldt de officier van justitie of de rechter-commissaris zo spoedig mogelijk of:

- het DNA-profiel dat is verkregen uit het celmateriaal van een bekende persoon overeenkomt met het DNA-profiel dat in verband met hetzelfde strafbare feit is verkregen uit het celmateriaal (van de plaats delict), dat toebehoort aan een onbekende verdachte, dan wel overeenkomt met een ander DNA-profiel dat is vastgelegd in de DNA-databank; of
- het DNA-profiel dat is verkregen uit het celmateriaal (van de plaats delict) van een onbekende persoon, overeenkomt met een DNA-profiel dat is vastgelegd in de DNA-databank (art. 10 lid 4 Besluit).

7. Grootschalig DNA-onderzoek

In de Notitie over grootschalige DNA-onderzoeken³⁸ van januari 2001 van Oud-Minister van Justitie Korthals worden een aantal voorwaarden genoemd voor de inzet van grootschalige DNA-onderzoeken:

- er dient sprake te zijn van een zeer ernstig misdrijf dat grote maatschappelijke onrust veroorzaakt;
- er is geen verdachte en er zijn geen aanwijzingen die met een redelijke inzet van middelen een voldoende kans bieden om te leiden tot opheldering van het delict;
- het DNA-onderzoek kan bijdragen aan de opheldering van het delict; hiervoor moet aannemelijk zijn dat het aangetroffen spoor een daderspoor betreft dan wel dat het onderzoek van dit spoor een substantiële bijdrage kan leveren aan de opheldering van het

³⁸ *Kamerstukken II 2000-2001, 27 400 VI, nr. 49.*

delict, bovendien moeten er sterke, door feiten gestaafde aanwijzingen zijn dat het spoor afkomstig is van een persoon die zich binnen de geselecteerde kring van personen bevindt, verder dienen de DNA-profielen van het aangetroffen materiaal voldoende onderscheidende kenmerken te bevatten;

- de kring van de te onderzoeken personen is niet groter dan in het belang van de waarheidsvinding noodzakelijk.

Er gelden bovendien een aantal wettelijke voorwaarden waaraan voldaan moet worden:

- de toestemming tot vrijwillig DNA-onderzoek dient schriftelijk te worden verleend;
- de betrokkene dient, al dan niet met behulp van een raadsman, op de consequenties van de toestemming te worden gewezen;
- het DNA-profiel van een niet-verdachte dat niet overeenkomt met het DNA-profiel dat is verkregen uit het sporenmateriaal, wordt niet opgeslagen in de DNA-Databank en ook niet vergeleken met andere in de databank reeds vastgelegde profielen van sporenmateriaal van onopgeloste delicten maar tezamen met het resterende celmateriaal vernietigd. Indien het DNA-profiel wel overeenkomt met het DNA-profiel dat is verkregen uit sporenmateriaal, heeft de verdachte het recht de officier van justitie te verzoeken opdracht te geven tot het verrichten van een contra-expertise van het afgenomen celmateriaal.

Voordat in Nederland een grootschalig DNA-onderzoek mag worden verricht moet hiervoor door de Hoofdofficier van Justitie toestemming te worden gevraagd aan het College van Procureurs Generaal. Bij een aanvraag voor een grootschalig DNA-onderzoek dient beargumenteerd te worden waarom dit 'laatste redmiddel' noodzakelijk is, en waarom er geen ander opsporingsmiddel voorhanden is dat tot de dader zou kunnen leiden. Daarnaast moet beschreven worden hoe - en op grond van welke overwegingen - de kring van te onderzoeken personen er uit zal zien en hoe groot de omvang van die groep naar schatting zal zijn. Het College houdt bij zijn beoordeling rekening met de criteria die in paragraaf 5 van de instructie DNA-onderzoek (20-08-01) zijn genoemd. (Dit zijn dezelfde criteria die genoemd worden in de Notitie over grootschalig DNA-onderzoeken van Minister Korthals, hierboven besproken).

Tot slot maakt het enkele feit dat een niet-verdachte geen medewerking verleent aan een DNA-onderzoek hem nog niet tot verdachte. Het weigeren kan wel leiden tot nader onderzoek naar de desbetreffende persoon. Gegevens die uit dit nader onderzoek naar voren komen, kunnen eventueel in samenhang met reeds vergaarde gegevens leiden tot een voldoende ernstige verdenking om de persoon als verdachte aan te merken. Dit kan vervolgens een gedwongen DNA-onderzoek rechtvaardigen.

De Minister concludeert dat met grootschalig DNA-onderzoek zeer terughoudend dient te worden omgegaan.

Naar aanleiding van de affaire Mariella de Geus, waarbij de huidige verdachte na een grootschalig bevolkings DNA-onderzoek niet werd opgemerkt aangezien hij weigerde hieraan

deel te nemen, lijkt er een Kamermeerderheid te zijn voor het verplicht stellen van deelname aan een grootschalig DNA-bevolkingsonderzoek.

In Nederland zijn tot nu toe 13 grootschalige DNA-onderzoeken verricht. In twee van die onderzoeken bleek de dader (concrete verdachte) zich onder de geselecteerde vrijwilligers te bevinden. Via grootschalig DNA-onderzoek in april en juni 2003 zijn in een tweetal moord- en verkrachtingszaken verdachten geïdentificeerd. In de eerste zaak in St. Philipsland werd in het onderzoek naar de moord op de 80-jarige Jakoba Serné een vrijwillig DNA-onderzoek gehouden onder 80 mannen die mogelijk bij het slachtoffer in huis waren geweest. Het vergelijkende DNA-onderzoek leverde een positief resultaat op en wees een achterbuurjongen als verdachte aan. In de tweede zaak in Emmen werd na de moord op een 79-jarige vrouw eerst van 90 en daarna van nog eens van 130 personen celmateriaal afgenomen. Deze zaak kon dankzij dit onderzoek worden opgelost. In het onderzoek naar de moord op Jessica Richel leidde het bevolkingsonderzoek tot de dader omdat een van de weigeraars naar wie toen verder onderzoek werd verricht de dader van het delict bleek te zijn. Bovendien is er in juli 2005 een nieuwe verdachte aangehouden in de zaak betreffende de moord op Mariella de Geus, mede op basis van een bevolkingsonderzoek. Toen de verdachte hieraan weigerde mee te werken, is hij aangehouden na verder onderzoek naar zijn betrokkenheid bij de moord.

Bij andere grootschalige DNA-onderzoeken is (nog) geen succes geboekt. De bekendste twee zijn de zaak van de Utrechtse serieverkrachter en de zaak Marianne Vaatstra. In het onderzoek naar de Utrechtse serieverkrachter in 1998 werd aan 120 personen gevraagd vrijwillig mee te werken aan een vergelijkend DNA-onderzoek. De selectie van personen vond plaats aan de hand van het opgestelde daderprofiel dat was verkregen op grond van met name verklaringen van slachtoffers. In de zaak Vaatstra werd aan ruim 200 personen gevraagd mee te werken aan vrijwillig DNA-onderzoek. Hiervoor werden personen geselecteerd die op grond van tips of om andere redenen in het onderzoek naar voren waren gekomen. Dit onderzoek leverde geen positief resultaat op. Een nieuw DNA-onderzoek onder een groep van enkele honderden personen leverde eveneens geen resultaat op.

8. Privacy

De verwerking van de gegevens verkregen uit DNA-onderzoek geschiedt overeenkomstig het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken en de Wet bescherming persoonsgegevens. Deze wet geeft de grenzen aan voor de verwerking van persoonsgegevens. Hieronder wordt verstaan elke handeling of elk geheel van handelingen met betrekking tot persoonsgegevens, waaronder in ieder geval het verzamelen, vastleggen, ordenen, bewaren, bijwerken, wijzigen, opvragen, raadplegen, gebruiken, verstrekken door middel van doorzending, verspreiding of enige andere vorm van terbeschikkingstelling, samenbrengen, met elkaar in verband brengen, alsmede het afschermen, uitwissen of vernietigen van gegevens (art. 1 sub b Wbp).

Hoofdstuk 3 - België

1. Inleiding

Staatsinrichting

België is een constitutionele monarchie. Het land is wat betreft het rechtssysteem een eenheidsstaat maar in veel opzichten een federale staat. Sedert 1980 wordt de pluriformiteit van de bevolking weerspiegeld in een federalisering op cultureel bepaalde, sociaal-economische en persoonsgebonden terreinen. In dit verband kent België enerzijds drie gemeenschappen: de Vlaamse, Waalse en Duitssprekende³⁹ en anderzijds drie regio's, Vlaanderen, Wallonië en de Brusselse regio. Binnen het bereik van de strafrechtspleging is het - zoals in het voorgaande ligt besloten - van belang dat justitie en rechtspleging federale aangelegenheden zijn. In dit opzicht is België derhalve nog steeds een unitaire staat. Dit neemt niet weg dat de territoriale verdeling van bevoegdheden met zich meebrengt dat in de praktijk wel degelijk lokale en regionale verschillen kunnen bestaan.

Rechtsstelsel

Net als in Nederland herkent men in een veelheid van structurele aspecten, terminologie en rechtscultuur de grote Franse invloed uit de Napoleontische tijd. Bijvoorbeeld de positie van het Openbaar Ministerie, als staande magistratuur: deze wordt gerekend tot de rechterlijke macht, samen met de zittende magistratuur. Iets soortgelijks geldt voor de positie van de onderzoeksrechter en het gezag over de politie. Dikwijls houdt de oriëntatie van België het midden tussen Nederland en Frankrijk. Nederlandse invloed is te merken in de opkomst van het "strafrechtelijk beleid" en in de herstructurering van de politie, waarover aanstonds meer.

Het Openbaar Ministerie is - in lijn met de hiërarchie van de gerechtelijke organisatie - ook hiërarchisch georganiseerd in parketten. In Hoofdstuk 2 werd al opgemerkt dat Nederland anders dan België het klassieke Napoleontische modeleigenlijk niet meer kent. In België zijn de parketten in de eerste aanleg wel ondergeschikt aan die bij de gerechtshoven (met aan het hoofd een ressortelijke Procureur-Generaal).

Op lokaal niveau is de Procureur des Konings de centrale figuur. Het beleid wordt echter - ondanks het bestaan van een Raad van Procureurs des Konings die fungeert als een adviesorgaan annex klankbordgroep - vooral bepaald door een College van Procureurs-Generaal. Er bestaat ook een federaal parket met een federaal procureur aan het hoofd, dat - vergelijkbaar met het Nederlandse landelijk parket - vooral actief is in de sfeer van de georganiseerde criminaliteit.⁴⁰ In concrete strafzaken wordt de verantwoordelijkheid voor en sturing van het vooronderzoek gedragen door het Openbaar Ministerie. Die instantie neemt ook beslissingen

³⁹ Dit betreft slechts ongeveer 1 procent van de bevolking, met name in de na de Eerste Wereldoorlog geannexeerde Duitse gebieden.

⁴⁰ Zie D. van Daele, *Openbaar ministerie en strafrechtelijk beleid*, Antwerpen/Groningen 2002, p. 170 e.v.

over de vervolging. Net als in Frankrijk en Nederland en anders dan in Duitsland wordt daartoe het uitgangspunt gevonden in het opportuniteitsbeginsel.⁴¹

De organisatie van de rechtspraak vertoont sterke gelijkenis met de Franse en Nederlandse. De namen der gerechten en kamers binnen de gerechten zijn goeddeels anders, maar functioneel vindt de rechtspleging in eenzelfde trapsgewijze vorm plaats, met uiteindelijk het Hof van Cassatie in een met het Cour de Cassation in Parijs of met onze Hoge Raad der Nederlanden vergelijkbare positie.

Wetten die het strafprocesrecht beheersen

België hoort net als Duitsland, Frankrijk en Nederland tot de landen met een continentale traditie. Daarbij hoort een regelgeving die gestoeld is op zowel het legaliteitsbeginsel als het codificatiebeginsel, welke in combinatie leiden tot het bestaan van systematisch geordende wetboeken. België kent een Wetboek van Strafvordering, dat met name in de jaren 1990 op allerlei onderdelen is herzien⁴² en aangevuld, onder andere met een regeling inzake DNA-onderzoek.⁴³ De rol van het Wetboek in relatie tot de rechtspraak en het strafrechtelijk beleid is op het eerste oog niet veel anders dan in Nederland. Twee aspecten verdienen in de vergelijking nog de aandacht: zeer ernstige (levens)delicten⁴⁴ worden in beginsel slechts in één feitelijke instantie berecht ten overstaan van een ouderwetse twaalfkoppige jury. Het andere te noemen aspect is de rol van de onderzoeksrechter, die net als bij de Franse "juge d'instruction", groter is dan die van onze rechter-commissaris.

Politie

De organisatie van de politie in België is de laatste jaren ingrijpend veranderd. De oude organisatorische onderscheiding tussen de Rijkswacht, de gemeentepolitie en de gerechtelijke politie⁴⁵ is vanaf 1998 in fasen verdwenen. Zij heeft plaats gemaakt voor wat is genoemd een geïntegreerde politiedienst. Er zijn lokale politiekorpsen, waarvan het grondgebied voornamelijk de grenzen van de arrondissementen volgt en er een federale politie.⁴⁶ Tussen de verschillende niveaus fungeren zowel op federaal (nationaal) vlak als op lokaal vlak verbindingssambtenaren. De gerechtelijke autoriteiten hebben een ruim arsenaal aan bevoegdheden jegens de politie. Er bestaat ook een algemene inspectie voor zowel de lokale als de federale politie, onder gezag van de Minister van Binnenlandse Zaken.

⁴¹ De praktijk ligt in zoverre genuanceerder dat in Duitsland op onderdelen het opportuniteitsbeginsel al jaren veld wint, niet slechts in de praktijk, maar ook in de regelgeving. Daarbij is overigens de afhandeling van strafzaken via een *Strafbefehl* ook een belangrijke factor, ook al is daar formeel nog sprake van een rechterlijke bekrachtiging.

⁴² Niet in de laatste plaats voortbouwend op de voorstellen van de Commissie-Franchimont (1995). Zie het rapport van deze Commissie Strafvordering, *Hervorming van het strafprocesrecht/Reforme de la procédure pénale*, Luik 1995.

⁴³ Net als in Nederland hangen hier uitvoeringsregelingen onder (in de vorm van Koninklijke Besluiten).

⁴⁴ België kent net als Frankrijk een driedeling van strafbare feiten: overtredingen, wanbedrijven en misdaden.

⁴⁵ Daarnaast bestonden nog allerlei bijzondere diensten, die grotendeels al eerder in de Rijkswacht waren opgegaan.

⁴⁶ Zie R. Verstraeten, *Handboek strafvordering*, Antwerpen/Apeldoorn 1999; D. van Daele, *o.c.*, p. 372 e.v.

Voor de gerechtelijke taken dient de politie zich te richten naar de instructies op beleidsniveau, maar evenzeer naar concrete opdrachten van de gerechtelijke autoriteiten. Dit kunnen zowel de instanties van de zittende magistratuur, als de onderzoeksrechter als de diverse leden van het Openbaar Ministerie zijn. In België dient, anders dan in Engeland maar vergelijkbaar met de andere drie genoemde landen, de politie over de verrichte activiteiten in beginsel volledige openheid te verschaffen aan het Openbaar Ministerie als functioneel leiding gevende instantie. De eigen manoeuvreer ruimte van de politie is dientengevolge - in ieder geval uit organiek oogpunt - klein.

Wanneer wij de zojuist gegeven schets van de staatskundige situatie toesnijden op ons onderwerp, valt te verwachten dat ook in België een relatief uitvoerige regelgeving terzake bestaat. Dat blijkt ook het geval te zijn. Net als in Nederland bestaan er ook eisen met betrekking tot de accreditering van de laboratoria waar forensisch DNA-onderzoek wordt (of kan worden) verricht.

2. *Wettelijk kader DNA-onderzoek*

In België is het wettelijk kader voor het DNA-onderzoek neergelegd in de artikelen 44ter en 90undecies van het Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv).

Deze artikelen zijn ingevoegd in het Wetboek van Strafvordering bij Wet van 22 maart 1999 betreffende de identificatieprocedure via DNA-analyse in strafzaken⁴⁷ (hierna: DNA-Wet, die uiteindelijk in 2002 inwerking trad). Deze DNA-Wet bevat voorschriften over de vrijwillige en gedwongen afname van celmateriaal, het vergelijkend DNA-onderzoek en de verwerking en opslag van DNA-profielen.

Met het Koninklijk Besluit van 4 februari 2002 ter uitvoering van de Wet van 22 maart 1999 (hierna: KB februari 2002) kwamen er nadere voorschriften over de verwerking van DNA-profielen bij. Daarnaast voorziet het KB februari 2002 in de oprichting van een evaluatiecommissie die hoofdzakelijk zal optreden als een adviesorgaan voor de Minister van Justitie inzake wetenschappelijke en technische aangelegenheden die verband houden met het forensisch DNA-onderzoek en inzake de benoeming van de aangestelde voor de gegevensbescherming.

Het KB februari 2002 is op 30 maart 2002 gepubliceerd en sinds die datum is de DNA-Wet van 22 maart 1999 eveneens in werking getreden (art. 21 KB februari 2002).

Op 28 mei 2004 zijn met betrekking tot het DNA-onderzoek nog twee Koninklijke Besluiten gepubliceerd. Ten eerste het Koninklijk Besluit houdende de oprichting en samenstelling van de evaluatiecommissie voor het DNA-onderzoek. Ten tweede het Koninklijk Besluit tot erkenning van de laboratoria voor DNA-onderzoek in strafzaken. In dit Koninklijk Besluit worden de nadere regels gegeven omtrent de erkenning van laboratoria en worden de laboratoria bij name

⁴⁷ *Belgisch Staatsblad* (hierna: B.S.) 20 mei 1999, err. B.S. 24 juni 1999.

genoemd die op dit moment erkend zijn. Beide Koninklijke Besluiten zijn op 1 juni 2004 in werking getreden.

Opgemerkt dient te worden dat de Wet van maart 1999 een aantal onvolkomenheden en onduidelijkheden bevat die waarschijnlijk toe te schrijven zijn aan de snelle redactie ervan.⁴⁸ Niet alle juridische onvolkomenheden zijn weggenomen door de uitvoeringsbesluiten.⁴⁹ Echter, uit de rechtspraak blijkt dat de DNA-wet tot nu toe nauwelijks aanleiding (b)lijkt te geven tot bewijsproblemen. De voorschriften zijn overigens niet op straffe van nietigheid voorgeschreven, wat er in de praktijk toe leidt dat deze (in de Belgische verhoudingen waarin het stelsel van formele nietigheden nog meer gewicht heeft dan in Nederland) gemakkelijk terzijde kunnen worden geschoven. Tevens is de rechtspraak van het Hof van Cassatie inzake onrechtmatig verkregen bewijs enorm versoepeld de laatste twee jaar. Onrechtmatig verkregen bewijs kan enkel worden uitgesloten indien de betrouwbaarheid van het bewijs in het gedrang is gekomen.⁵⁰

Nieuwe wetgeving

De huidige Belgische Minister van Justitie gaat –naar verluidt– een wetsvoorstel indienen voor de oprichting van een nieuwe DNA-databank waarin DNA-profielen van verdachten worden opgeslagen. De details zijn tot op heden onbekend.⁵¹

3. Aangetroffen celmateriaal

3.1 Sporenonderzoek

Algemeen

Het onderzoek van een locatie of een voorwerp vindt plaats op bevel van de procureur des Konings of de onderzoeksrechter (art. 1 KB februari 2002).

Het onderzoek van een locatie of een voorwerp dient steeds te worden voorafgegaan door het aanbrengen van een gerechtelijke uitsluitingsperimeter (dit is een meestal rood-wit lint dat wordt gespannen rond de plaats van het misdrijf). Binnen deze uitsluitingsperimeter zijn alleen de agenten van de federale politie, belast met taken van de technische en wetenschappelijke politie, evenals de door de procureur des Konings of onderzoeksrechter opgevorderde deskundige toegelaten (art. 1 KB februari 2002).

⁴⁸ Volgens een van de respondenten.

⁴⁹ J. Meese, 'Een eerste commentaar bij de wet van 22 maart 1999 betreffende de identificatieprocedure via DNA-onderzoek in strafzaken', *Rechtskundig Weekblad 1999-2000*, p. 1041-1052.

⁵⁰ Aldus J. Meese, Universiteit Gent.

⁵¹ Aldus onze Belgische respondenten.

3.2 Registratie van de sporen

Zodra sporen van celmateriaal worden aangetroffen, maakt de federale politie een proces-verbaal van inbeslagname op. Hierop staan de volgende gegevens vermeldt:

- datum en het uur van de inbeslagname;
- het nummer van het strafdossier;
- de naam van de bevoegde procureur des Konings of onderzoeksrechter;
- een accurate beschrijving van de omstandigheden waarin sporen werden aangetroffen.

Voorafgaand aan de overbrenging naar een erkend laboratorium dient elk voorwerp waarop sporen van celmateriaal worden aangetroffen gefotografeerd te worden (art. 2 §1 en §2 KB februari 2002).

Een stuk van overtuiging waarop sporen van celmateriaal worden aangetroffen, wordt onmiddellijk langs de snelste weg verstuurd naar het laboratorium waaraan de deskundige, die is opgevorderd door de procureur des Konings of onderzoeksrechter, verbonden is. Daartoe wordt het overtuigingsstuk, eventueel na mee te zijn genomen van de locatie, verpakt in een houder die het op een passende wijze afschermt tegen elke kwaliteitsvermindering. Een kopie van het proces-verbaal van inbeslagname wordt samen met het overtuigingsstuk naar het laboratorium gezonden (art. 2 §3 KB februari 2002).

4 Afgenomen celmateriaal

4.1 Afname met toestemming

Vrijwillige afname is niet alleen mogelijk tijdens het opsporingsonderzoek. Alle bevoegdheden die toekomen aan de procureur des Konings zijn ook automatisch toebedeeld aan de onderzoeksrechter en vonnisrechter. Bij vrijwillige afname tijdens het gerechtelijk onderzoek en het onderzoek ter terechtzitting moeten de voorwaarden van art. 44ter Sv (dit zijn de voorwaarden zoals die gelden voor afname met toestemming, zie hieronder) bij analogie worden toegepast.⁵²

A. Voorwaarden voor afname

De procureur des Konings kan in het belang van het opsporingsonderzoek aan een meerderjarige (hieronder vallen verdachten, maar ook getuigen of slachtoffers) toestemming vragen om van hem een hoeveelheid bloed, wangslijmvlies of haarwortels af te nemen. De toestemming van de betrokkene kan alleen worden gegeven als de procureur des Konings hem in kennis heeft gesteld van de omstandigheden van de zaak. De procureur des Konings stelt de betrokkene tevens in kennis van het feit dat, indien het vergelijkend DNA-onderzoek een positief verband

⁵² B. de Smet, *Vergelijkend DNA-onderzoek in strafzaken*, Gent: Larcier 2003, pp. 24-25.

aantoont met het DNA-profiel van het spoor, zijn profiel in verband kan worden gebracht in de DNA-databank Criminalistiek met profielen van in andere strafzaken aangetroffen sporen. Van die informatie wordt melding gemaakt in de schriftelijke toestemming van de betrokkene (art. 44ter §3 Sv).

De procureur des Konings kan alleen tot een dergelijke afname overgaan als op zijn minst een spoor van menselijke cellen is aangetroffen en verzameld in het raam van een zaak die bij hem aanhangig is gemaakt (art. 44ter §3 Sv).

B. Wijze van afname van celmateriaal

Er kan bloed, wangslimvlies of haarwortels worden afgenomen. De betrokkene heeft zelf de keuze (art. 44ter §3 Sv).

De procureur des Konings vordert een officier van de gerechtelijke politie, hulpofficier van de procureur des Konings, of een arts om een hoeveelheid haarwortels of wangslimvlies af te nemen. Voor het afnemen van bloed kan hij alleen aan een arts opdracht geven (art. 44ter §3 Sv).

4.2 Afname onder dwang

A. Voorwaarden voor afname

Verdachten

Alleen de onderzoeksrechter kan in het belang van een gerechtelijk vooronderzoek de afname van menselijk celmateriaal op een persoon bevelen met het oog op een vergelijkend DNA-onderzoek indien het feit waarvoor vervolgd wordt, een strafbaar feit is waarop een maximumstraf staat van vijf jaar gevangenis of een zwaardere straf. De afname wordt slechts bevolen indien de onderzoeksrechter over aanwijzingen beschikt dat de betrokkene een directe band heeft met de totstandkoming van de feiten (zoals verdachten, maar ook getuigen of slachtoffers). Tot deze maatregel wordt vooraf bevel gegeven door een met redenen omklede beschikking van de onderzoeksrechter die deze meedeelt aan de procureur des Konings (art. 90undecies §1 Sv).

De afname mag slechts bevolen worden indien bij het onderzoek ten minste een spoor van menselijk celmateriaal aangetroffen en verzameld werd (art. 90undecies §1 Sv).

Voordat de onderzoeksrechter een DNA-onderzoek beveelt, hoort hij de persoon die er het voorwerp van uitmaakt. De onderzoeksrechter stelt hem in kennis van de omstandigheden van de zaak en het feit dat zijn DNA-profiel kan worden vergeleken met DNA-profielen uit de DNA-databank Criminalistiek, met de DNA-profielen van in andere strafzaken aangetroffen sporen. Van de redenen van de eventuele weigering of van de instemming van de betrokkene

met die maatregel wordt melding gemaakt in het proces-verbaal van de onderzoeksrechter (art. 90undecies §2 Sv). DNA-profielen van verdachten worden niet direct (slechts indirect via een koppeling met sporen in de DNA-databank Criminalistiek) opgenomen in een DNA-databank. Opname van een DNA-profiel in de DNA-databank Veroordeelden geschiedt pas als er een veroordeling is. Hieruit volgt dat indien een vergelijking met het DNA-profiel van de verdachte een hit oplevert, uitsluitend opname in de DNA-databank Veroordeelden plaatsvindt na de veroordeling van de verdachte. Een ernstige verdenking rechtvaardigt niet opname in de DNA-databank Veroordeelden. Ook wordt het DNA-profiel niet direct opgeslagen in de DNA-databank Criminalistiek aangezien deze databank uitsluitend DNA-profielen van sporen betreft. Indien sprake is van een hit bij de vergelijking van een DNA-profiel van een verdachte met DNA-profielen afkomstig uit de DNA-databank Criminalistiek, worden de gegevens van de verdachte opgenomen bij het DNA-profiel van het spoor. Pas als er een veroordeling is gevolgd, wordt het DNA-profiel opgeslagen in de DNA-databank Veroordeelden. DNA-profielen van verdachten worden zodoende indirect opgenomen in de DNA-databank Criminalistiek maar uitsluitend als er een hit aan voorafgegaan is.

Veroordeelden

Indien in het kader van de procedure die heeft geleid tot de veroordeling of de beslissing tot internering⁵³ geen DNA-profiel van de betrokkene werd opgesteld, vordert het Openbaar Ministerie alsnog afname van celmateriaal. De procedure van afname is gelijk aan de algemene procedure bij gedwongen afname van celmateriaal (art. 5 §2 DNA-Wet). Het Openbaar Ministerie stelt een aan een van de daartoe door de Koning erkende laboratoria verbonden deskundige aan, om het DNA-profiel van de veroordeelde of de geïnterneerde op te stellen en een met redenen omkleed verslag van zijn opdracht uit te brengen. Het resultaat wordt opgenomen in de databank Veroordeelden. In de databank Veroordeelden zijn dus opgenomen DNA-profielen van veroordeelden van wie voor de veroordeling al een DNA-profiel is gemaakt en DNA-profielen van personen die zijn veroordeeld of ten aanzien van wie besloten is tot internering, en van wie pas na de veroordeling een DNA-profiel is opgemaakt. In beide gevallen wordt het DNA-profiel pas opgenomen in de DNA-databank Veroordeelden na veroordeling of beslissing tot internering.

De deskundige die is aangewezen door het Openbaar Ministerie om het DNA-profiel van de veroordeelde of de geïnterneerde op te stellen vernietigt onmiddellijk het afgenomen celmateriaal. Hij stelt het Openbaar Ministerie er binnen een maand van in kennis dat het afgenomen celmateriaal werd vernietigd (art. 5 §2 DNA-Wet).

De betrokkene wordt in kennis gesteld van de opname van zijn DNA-profiel in de DNA-databank Veroordeelden en van het feit dat de DNA-profielen van sporen van menselijk celmateriaal die worden ontdekt, in het kader van andere strafzaken kunnen worden vergeleken met het profiel dat in de databank Veroordeelden is opgenomen (art. 5 §2 DNA-Wet).

⁵³ Internering is een maatregel die wordt genomen ten aanzien van geestesgestoorden.

B. Wijze van afname van celmateriaal

Er kan wangslimvlies, haarwortels of bloed worden afgenomen (art. 90undecies §3 Sv).

De onderzoeksrechter vordert een officier van de gerechtelijke politie, de hulpofficier van de procureur des Konings of een arts om een hoeveelheid wangslimvlies of haarwortels af te nemen. Voor het afnemen van bloed kan hij alleen aan een arts opdracht geven (art. 90undecies §3 Sv).

Indien de maatregel onder fysieke dwang moet worden uitgevoerd, wordt die dwang uitgeoefend door politieambtenaren onder het bevel van de officier van de gerechtelijke politie. Indien de maatregel onder fysieke dwang moet worden uitgevoerd, is bloedafname verboden (art. 90undecies §3 Sv).

Indien de veroordeelde niet direct in de gevangenis terecht komt, wordt de veroordeelde op verzoek van het Openbaar Ministerie uitgenodigd bij de lokale politie langs te gaan voor de afname van celmateriaal. Indien de veroordeelde niet komt opdagen, en/of een niet bekende verblijfplaats heeft, wordt geregistreerd dat hij zich voor DNA-afname moet melden.

Het gebruik maken van DNA-sporen van de verdachte op bijvoorbeeld een koffiekopje om een DNA-profiel te bepalen is niet toegestaan, anders dan in Nederland waar het onder omstandigheden wel mag. De wettelijke regeling zou dan feitelijk worden misbruikt omdat men uitsluitend DNA-gegevens kan verkrijgen met toestemming van de betrokkene, of indien dwang noodzakelijk is, met tussenkomst van de onderzoeksrechter.

4.3 Rechten van betrokkene

In de wet is er niet voorzien in de mogelijkheid bezwaar in te dienen tegen afname van het celmateriaal.

4.4 Registratie van afgenomen celmateriaal

Van de afname wordt proces-verbaal opgemaakt door de officier van de gerechtelijke politie of de hulpofficier van de procureur des Konings (art. 44ter §3 Sv jo art. 90undecies §3 Sv).

Het proces-verbaal van de afname bevat de volgende gegevens:

- de datum en het uur waarop het vergelijkend materiaal is afgenomen;
- het nummer van het strafdossier in het kader waarvan de afname is geschied;
- het neerleggingsnummer;
- de naam van de procureur des Konings of de onderzoeksrechter die de afname heeft bevolen;

- de volledige naam, de geboortedatum, de geboorteplaats/ land en het geslacht van de persoon van wie het celmateriaal is afgenomen;
- de wijze waarop de afname is gebeurd (art. 4 KB februari 2002).

Onmiddellijk na de afname wordt de verpakking van het vergelijkend celmateriaal voorzien van een zegel met daarop het nummer van het proces-verbaal dat van de afname werd opgemaakt en de naam van de persoon van wie het celmateriaal is afgenomen. Een corresponderende zegel wordt aangebracht op het proces-verbaal van de afname, en op het afschrift van het proces-verbaal dat naar het erkend laboratorium zal worden gezonden (art. 5 KB februari 2002).

5 DNA-onderzoek

5.1 Voorwaarden DNA-onderzoek

De procureur des Konings (bij vrijwillige afname en aangetroffen celmateriaal) of de onderzoeksrechter (bij gedwongen afname) kan (bij gemotiveerde beslissing) een deskundige verbonden aan een door de Koning erkend laboratorium aanwijzen om een DNA-profiel op te stellen van aangetroffen sporen van menselijk celmateriaal (art. 44ter §2 jo §3 jo Sv art. 90undecies §3 Sv).

In de DNA-Wet ontbreekt een specifieke bevoegdheid van de onderzoeksrechter om aangetroffen sporen te analyseren. Krachtens art. 56 Sv kan de onderzoeksrechter ambtshalve alle handelingen stellen 'die behoren tot het opsporingsonderzoek', zodat ook tijdens het gerechtelijk onderzoek een DNA-profiel van aangetroffen sporen kan worden opgesteld.⁵⁴

5.2 Definitie

Het doel van het vergelijkende DNA-onderzoek is het vergelijken van DNA-profielen van aangetroffen of afgenomen menselijk celmateriaal om personen die bij een misdrijf zijn betrokken direct of indirect te kunnen identificeren. Dit vergelijkend onderzoek heeft alleen betrekking op het niet-coderende DNA (art. 44ter §1 1).

5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal

In België worden de gegevens niet zo geregistreerd als in Nederland. Er is wel vraag naar een centraal informatiepunt op het niveau van het federaal parket (zgh. DNA-POC, dat zou werken op basis van naam). Dit is alleen nog niet actief. Op dit moment is de procedure bij kleinere parketten dat zij met hun (buur)parketten contact opnemen om na te vragen of een DNA-profiel van de betrokkene daar bekend is. De basis van deze contacten wordt gevormd door het strafdossier van de betrokkene.

⁵⁴ B. de Smet, *Vergelijkend DNA-onderzoek in strafzaken*, Gent: Larcier 2003, p. 14.

5.4 Uitvoering

Instantie

Alvorens de laboratoria worden erkend door de Koning, dienen zij eerst geaccrediteerd te zijn.

Volgens het Koninklijke Besluit van 4 februari 2002 wordt de accreditatie verzorgd door BELTEST, een organisatie verbonden aan het Ministerie van Economische Zaken, die een lijst met kwaliteitscriteria heeft opgesteld waaraan de laboratoria en de daaraan verbonden deskundigen moeten beantwoorden indien zij een accreditatie wensen te bekomen. Een verworven accreditatie maakt verder het voorwerp uit van een bewaking die op geregelde tijdstippen wordt uitgevoerd door BELTEST.

De accreditatie vindt plaats overeenkomstig de procedures en voorwaarden neergelegd in het Koninklijk Besluit van 22 december 1992 tot oprichting van een accreditatiesysteem van beproevingslaboratoria en keuringsinstellingen en tot vaststelling van de procedures en de voorwaarden voor een accreditatie overeenkomstig de criteria van de normen van de reeks NBN-EN 45000 (art. 11 lid 1 KB februari 2002). Daarnaast wordt vereist dat de laboratoria minstens één deskundige tewerkstellen die enerzijds in het bezit is van een diploma van doctor in de geneeskunde, doctor in de (farmaceutische) wetenschappen, doctor in de biotechnologie of doctor in de bioingenieurwetenschappen, en anderzijds bewijst dat hij ten minste drie jaren de praktijk van forensische DNA-analyse en het opstellen en vergelijken van DNA-profielen heeft uitgeoefend. Bovendien dient er in de laboratoria een dienst voor het in ontvangst nemen van de sporen van celmateriaal georganiseerd te zijn (art. 11 lid 2 en 3 KB februari 2002).

Indien aan voorgenoemde voorwaarden wordt voldaan, kan een erkenning door de Koning plaatsvinden. In het Koninklijk Besluit van 28 mei 2004 tot erkenning van de laboratoria voor DNA-onderzoek in strafzaken worden acht laboratoria genoemd, die door de Koning zijn erkend. Dit zijn:

- BIO.be te Gerpennes;
- Biomedisch Onderzoeksinstituut BIOMED, Limburgs Universitair Centrum te Diepenbeek;
- Centre de génétique humaine, Unité de génétique médicale, Université Catholique de Louvain te Brussel;
- Laboratorium voor Forensische Genetica en Moleculaire Archeologie, Centrum voor Menselijke Erfelijkheid, Katholieke Universiteit Leuven te Leuven;
- Chemiphar n.v. te Brugge;
- Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) te Brussel;
- Laboratoire d'Identification génétique de l'Institut de Médecine légale, Université de Liège te Luik;
- Laboratorium voor Farmaceutische Biotechnologie, Universiteit Gent te Gent.

Indien aan deze voorwaarden niet wordt voldaan, wordt de erkenning opgeschort of ingetrokken (art. 12 KB februari 2002).

Termijn

De deskundige die met het vergelijkend DNA-onderzoek is belast, zendt zijn verslag binnen negentig dagen na ontvangst van de vordering van de procureur des Konings of onderzoeksrechter. De procureur des Konings of onderzoeksrechter kan evenwel een bijkomende onderzoekstermijn toekennen op gemotiveerd verzoek van de deskundige (art. 44ter §3 Sv jo art. 90undecies §3 Sv).

5.5 Verslaglegging door deskundige

De deskundige vergelijkt het DNA-profiel van het afgenomen celmateriaal met het DNA-profiel van het aangetroffen celmateriaal. Hij brengt hierover een gemotiveerd verslag uit bij de procureur des Konings of de onderzoeksrechter die de afname heeft bevolen.

Dit verslag bevat naast de gegevens vervat in het proces-verbaal van de afname ook:

- de gedetailleerde beschrijving van de stalen;
- de eventuele andere uitgevoerde testen;
- de resultaten van het DNA-onderzoek;
- het resultaat van de vergelijking van de DNA-profielen;
- een interpretatie van de betekenis van de vergelijking;
- een statistische waarschijnlijkheid die aangeeft in welke mate de identificatie verschilt van de toevallige overeenkomst (art. 8 §1 KB februari 2002).

Gelijktijdig met het verzenden van het verslag aan de procureur des Konings of de onderzoeksrechter, zendt de deskundige het verkregen DNA-profiel van het aangetroffen celmateriaal aan de deskundige bij het NICC aangesteld voor het beheer van de databanken, met het oog op de opname van dat profiel in deze databanken (art. 8 §1 KB februari 2002).

5.6 Informatieverstrekking

De uitslag van een DNA-onderzoek of tegenonderzoek wordt ter kennis gebracht van de betrokkene door hetzij een ter post aangetekende brief, hetzij een mondelinge kennisgeving door de procureur des Konings of de onderzoeksrechter. Van deze mondelinge kennisgeving wordt een proces-verbaal opgesteld (art. 9 KB februari 2002 jo art. 44ter §4 Sv jo art. 90undecies §4 Sv).

5.7 Bewaren celmateriaal

De deskundige zorgt ervoor dat hij voldoende sporen van celmateriaal bewaart om een tegenonderzoek mogelijk te maken. Blijkt dat onmogelijk, dan maakt hij daarvan melding in zijn verslag (art. 44ter §2 Sv). Indien de zaak niet wordt vervolgd bij gebrek aan afdoend bewijs tegen een concrete verdachte, dient de procureur des Konings een beslissing te nemen over de bewaartermijn van de aangetroffen sporen van celmateriaal die als overtuigingsstuk zijn aange-

boden. Zo kan hij beslissen de sporen te bewaren tot de verjaringstermijn is verstreken of de sporen direct te vernietigen.⁵⁵

De deskundige vernietigt het afgenomen celmateriaal zodra hij door het Openbaar Ministerie geïnformeerd wordt hetzij van de afwezigheid van een tegenonderzoek hetzij van het feit dat de uitslag van het tegenonderzoek ter kennis werd gebracht van de betrokken persoon. De deskundige deelt binnen een maand na de voormelde kennisgeving door het Openbaar Ministerie aan laatste mee dat het celmateriaal vernietigd is (art. 44ter §5 Sv jo art. 90undecies §5 Sv).

5.8 Rechten van betrokkene

DNA-onderzoek

De verdachte kan zijn onschuld bewijzen door zelf aan te sturen op een DNA-onderzoek. Zodra hij in verdenking is gesteld, kan de verdachte aan de onderzoeksrechter vragen een DNA-onderzoek met toestemming uit te voeren, zelfs al is het ten laste gelegde feit een wanbedrijf (overtreding) (art. 61quinquies Sv). De enige voorwaarde is er dat er sporen van menselijk celmateriaal zijn aangetroffen die verband houden met de ten laste gelegde feiten. De onderzoeksrechter kan het vergelijkend DNA-onderzoek weigeren wanneer deze maatregel op dat ogenblik nadelig is voor het onderzoek of niet nuttig is voor de waarheidsvinding (art. 61quinquies Sv). Tegen een afwijzende beschikking van de onderzoeksrechter kan de verdachte hoger beroep aantekenen bij de kamer van inbeschuldigingstelling (art. 61quinquies Sv). Tegen een afwijzende beschikking kan de verdachte geen rechtsmiddel aanwenden. Wel kan de verdachte op de rechtszitting opnieuw verzoeken een vergelijkend DNA-onderzoek te organiseren.⁵⁶

Tegenonderzoek

De betrokken persoon kan binnen vijftien dagen na de kennisgeving, de procureur des Konings of onderzoeksrechter verzoeken een tegenonderzoek te doen uitvoeren door een door de betrokkene aangewezen deskundige, verbonden aan een door de Koning erkend laboratorium. De deskundige brengt hierover een gemotiveerd verslag uit bij de procureur des Konings of onderzoeksrechter, die de betrokken persoon hiervan op de hoogte brengt (art. 44ter §4 Sv jo art. 90undecies §4 Sv).

Het tegenonderzoek wordt verricht aan de hand van nieuw celmateriaal afgenomen van de betrokkene en aan de hand van het gedeelte van het spoor van celmateriaal dat bij het aanvankelijke onderzoek niet werd gebruikt. Indien uit het verslag van het aanvankelijke onderzoek blijkt dat de hoeveelheid aangetroffen celmateriaal ontoereikend is om een nieuw DNA-profiel op te stellen, wordt het tegenonderzoek verricht aan de hand van nieuw celmateriaal afgenomen van de betrokkene en aan de hand van het door de eerste deskundige

⁵⁵ B. de Smet, *Vergelijkend DNA-onderzoek in strafzaken*, Gent: Larcier 2003, p. 43.

⁵⁶ B. de Smet, *Vergelijkend DNA-onderzoek in strafzaken*, Gent: Larcier 2003, p. 39.

opgestelde DNA-profiel van het aangetroffen spoor (art. 44ter §4 Sv jo spoor (art. 90undecies §4 Sv).

De kosten van het tegenonderzoek zijn ten laste van de persoon die erom verzoekt. Indien het tegenonderzoek de uitslag van het aanvankelijk onderzoek niet bevestigt, wordt het door de betrokkene voorgeschoten bedrag door de Staat terugbetaald (art. 44ter §4 Sv jo art. 90undecies §4 Sv).

6. DNA-databank

In België kent men twee verschillende DNA-databanken:

- DNA-databank Criminalistiek
- DNA-databank Veroordeelden

DNA-databank Criminalistiek

Krachtens art. 4 van de DNA-Wet is er binnen het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) een DNA-databank Criminalistiek opgericht. Deze databank bevat de DNA-profielen van aangetroffen sporen van menselijk celmateriaal (art. 4 §1 DNA-Wet).

In de DNA-gegevensbank Criminalistiek waren in november 2004 ca. 5500 DNA-profielen van sporen van menselijk celmateriaal opgenomen.

DNA-databank Veroordeelden

Krachtens art. 5 van de DNA-Wet is er binnen het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) een DNA-databank Veroordeelden opgericht. Deze databank bevat het DNA-profiel van iedere persoon die voor het plegen van bepaalde misdrijven definitief is veroordeeld tot gevangenisstraf of een zwaardere straf, alsmede van iedere persoon ten aanzien van wie de internering definitief gelast is voor het plegen van een van deze misdrijven (art. 5 §1 DNA-Wet). Deze misdrijven betreffen gijzeling, ontvoering van minderjarigen, aanranding van de eerbaarheid en verkrachting, doodslag, opzettelijk toebrengen van zware lichamelijke letsels, foltering, diefstal met geweld, diefstal of afpersing van kernmateriaal en vernieling van roerende goederen met geweld of bedreiging en met lichamelijke letsels tot gevolg. Indien personen voor het plegen van hiervoor genoemde misdrijven definitief zijn veroordeeld tot een gevangenisstraf of een zwaardere straf of ten aanzien van deze personen definitief een interneringsmaatregel is gelast wegens het plegen van een van de voornoemde misdrijven v??r de inwerkingtreding van de DNA-Wet en waarvan de vrijheidsberovende straf of interneringsmaatregel nog niet definitief ten uitvoer is gelegd, worden ook opgenomen in de DNA-databank Veroordeelden (art. 5 §8 DNA-Wet).

In de DNA-databank Veroordeelden waren in november 2004 ca. 1500 DNA-profielen van bij personen afgenomen celmateriaal opgenomen.

6.1 Doel

DNA-databank Criminalistiek

Deze gegevens mogen uitsluitend worden gebruikt om ter identificatie een verband te leggen tussen DNA-profielen van aangetroffen sporen van menselijk celmateriaal of tussen deze laatste en DNA-profielen van celmateriaal dat werd afgenomen van personen (art. 4 §2 DNA-Wet).

DNA-databank veroordeelden

Deze gegevens mogen uitsluitend aangewend worden teneinde al dan niet rechtstreeks personen betrokken bij een misdrijf te kunnen identificeren (art. 5 §3 DNA-Wet).

6.2 Beheer

Het beheer van de DNA-databanken Criminalistiek en Veroordeelden is in handen van het het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC).

6.3 Inhoud DNA-databank

DNA-databank Criminalistiek

De verkregen DNA-profielen worden samen met de volgende gegevens op bevel van het Openbaar Ministerie gestuurd naar het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie om er opgeslagen en verwerkt te worden:

- het notitienummer van het strafdossier;
- de naam van de magistraat belast met het strafdossier;
- de naam en adres van het laboratorium waar het DNA-profiel werd opgesteld;
- het dossiernummer;
- de biologische aard van het spoor;
- het geslacht van de persoon waarvan het spoor afkomstig is;
- in voorkomend geval: het door de magistraat toegekende codenummer waardoor het DNA-profiel kan worden verbonden met de naam van de betrokken persoon (art. 44ter §2 Sv).

De volgende gegevens inzake de resultaten van de vergelijking worden opgenomen bij de gegevens met betrekking tot de relevante DNA-profielen in de databank:

- in voorkomend geval, het positieve verband met andere DNA-profielen opgenomen in de databank;
- in voorkomend geval, het door de magistraat toegekende codenummer dat het DNA-profiel verbindt met de naam van de betrokken persoon (art. 4 §4 DNA-Wet) (het is mogelijk dat in dat geval de betrokken persoon een verdachte betreft en daarmee worden DNA-profielen van verdachten indirect in de DNA-databank Criminalistiek opgeslagen⁵⁷).

⁵⁷ B. de Smet, *Vergelijkend DNA-onderzoek in strafzaken*, Gent: Larcier 2003, p. 16.

DNA-databank Veroordeelden

Indien in het kader van de procedure die heeft geleid tot de veroordeling of de beslissing tot internering een DNA-profiel van de betrokkene werd opgesteld, wordt dat DNA-profiel op bevel van het Openbaar Ministerie opgenomen in de DNA-databank (art. 5 §2 DNA-Wet). De opname van het DNA-profiel in de DNA-databank Veroordeelden geschiedt pas na de veroordeling of beslissing tot internering. De verkregen DNA-profielen met de volgende gegevens worden op bevel van het Openbaar Ministerie gestuurd naar het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie om daar opgeslagen en verwerkt te worden:

- het notitienummer van het strafdossier;
- de naam van de magistraat belast met het strafdossier;
- de naam en adres van het laboratorium waar het DNA-profiel werd opgesteld;
- het dossiernummer;
- de biologische aard van het spoor;
- het geslacht van de persoon waarvan het spoor afkomstig is;

De volgende gegevens worden eveneens opgenomen bij de gegevens met betrekking tot de relevante DNA-profielen uit de databank Criminalistiek:

- in voorkomend geval, het positieve verband met andere DNA-profielen opgenomen in de databank;
- in voorkomend geval, het door de magistraat toegekende codenummer dat het DNA-profiel verbindt met de naam van de betrokken persoon (art. 5 §4 DNA-Wet).

6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens

DNA-databank Criminalistiek

De DNA-profielen en de gegevens die daarop betrekking hebben worden op bevel van het Openbaar Ministerie gewist uit de DNA-databank Criminalistiek wanneer de bewaring ervan in de databank niet of niet meer nuttig is voor de strafprocedure.

De DNA-profielen en de gegevens die daarop betrekking hebben, worden in elk geval uit de databank gewist, naar gelang van geval:

- wat de niet-geïdentificeerde DNA-profielen betreft, 30 jaar na de opname ervan in de databank;
- wat de geïdentificeerde DNA-profielen betreft, zodra in het dossier waarvoor het DNA profiel verkregen is een rechterlijke beslissing is opgenomen die in kracht van gewijsde is gegaan (art. 4 §4 DNA-Wet).

DNA-databank Veroordeelden

De in de DNA-databank Veroordeelden opgenomen gegevens worden op bevel van het Openbaar Ministerie verwijderd tien jaar na het overlijden van de persoon waarop ze betrekking hebben (art. 5 §5 DNA-Wet).

6.5 Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank

Alleen de beheerder van het NICC heeft toegang tot de gegevens van de DNA-databanken.

6.6 Verstrekking van gegevens

In voorkomend geval (bijvoorbeeld als er een match is) kunnen enkel het Openbaar Ministerie of de onderzoeksrechter kennisnemen van de identiteit van de persoon op wie de relevante DNA-profielen uit de databank betrekking hebben (art. 4 §3 jo art. 5 §4 DNA-Wet).

6.7 Vergelijking van DNA-profielen

Het Openbaar Ministerie of de onderzoeksrechter, naargelang het geval, kunnen bij gemotiveerde beslissing een deskundige verbonden aan het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) opdracht geven het DNA-profiel van aangetroffen sporen van menselijk celmateriaal of het DNA-profiel van in dat kader afgenomen menselijk celmateriaal, te vergelijken met de gegevens opgenomen in de databank. De deskundige brengt een gemotiveerd verslag uit over de uitvoering van zijn opdracht. In het geval de vergelijking een positief verband aantoont met andere DNA-profielen uit de databank, brengt de deskundige ambtshalve de bevoegde magistraten hiervan op de hoogte (art. 4 §3 jo art. 5 §4 DNA-Wet).

7. Grootschalig DNA-onderzoek

Een grootschalig onderzoek is in België niet toegestaan omdat de dwangmaatregel tot het afnemen van DNA enkel kan worden bevolen ten aanzien van personen die ‘een directe band hebben met de totstandkoming van de feiten’.⁵⁸ Tijdens de parlementaire voorbereiding heeft de toenmalige minister van justitie, Tony van Parijs, duidelijk gemaakt dat grootschalige DNA-onderzoeken onverenigbaar zijn met het recht op privacy. Echter, in de Belgische zaak waarin dreigbrieven zijn verstuurd naar aanleiding van het dragen van een hoofddoekje van een van de werknemers van het bedrijf Remmery heeft er wel degelijk een (verkapt) grootschalig DNA-onderzoek plaatsgevonden. In deze zaak is DNA afgenomen van alle werknemers en hun familie. Het DNA materiaal op een postzegel bleek afkomstig van de echtgenoot van een werknemster. De zaak loopt nog. Naar de onderzoekers van enkele respondenten hebben begrepen hebben er officieel nog geen grootschalige onderzoeken plaats gehad in België, maar officieus is er kennelijk wel degelijk in tenminste één geval van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

8. Privacy

In art. 7 DNA-Wet is bepaald dat in het KB februari 2002 na advies van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer het volgende wordt bepaald: de bijzondere waarborgen inzake vertrouwelijkheid en beveiliging van de verwerkte persoonsgegevens, de

⁵⁸ Zie artikel 90 undecies Sv.

wijze van benoeming van de aangestelde voor de gegevensbescherming bij het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, de taken die hem zullen worden toevertrouwd, alsmede de waarborgen voor diens onafhankelijkheid, de wijze waarop het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie aan de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer verslag uitbrengt over de verwerking van persoonsgegevens. In het KB februari 2002 van 4 februari 2002 is dit geregeld in de artt. 15-18.

De wet van 8 december 1992 betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, zoals gewijzigd door de wet van 11 december 1998 tot omzetting van de richtlijn 95/46/EC schrijft voor dat de verantwoordelijke voor de verwerking, in casu het NICC, de technische en organisatorische maatregelen moet treffen om de veiligheid en confidentialiteit van de persoonsgegevens te waarborgen. Dit wordt tot uiting gebracht in de artt. 15 en 16 KB februari 2002. De personeelsleden van het NICC die toegang hebben tot de databanken moeten het beroepsgeheim bewaren en mogen niet deelnemen aan de uitvoering van DNA-onderzoeken. In functie van zijn verantwoordelijkheden en zijn taken worden voor elke gebruiker van de DNA-databanken bepaalde toegangsmodaliteiten bepaald door de verantwoordelijke beheerder van de DNA-databanken (art. 15 §1 KB februari 2002). Elke gebruiker van de databanken wordt aangeduid door middel van een unieke identificatiecode. Elke toegangsverschaffing tot de DNA-databanken Criminalistiek en Veroordeelden en elke behandeling van opname, wijziging of uitwissen van gegevens die uitgevoerd worden, wordt opgenomen in het elektronische dagboek (art. 16 KB februari 2002). Elk document dat de verwijdering beveelt van de gegevens in de DNA-databanken Criminalistiek en Veroordeelden wordt bewaard binnen het NICC gedurende drie jaar na uitvoering ervan. Een document dat die verwijdering van de gegevens inhoudt wordt aangemaakt door het NICC en bewaard gedurende voorgenoemde periode (art. 15 §3 KB februari 2002).

De Minister van Justitie benoemt binnen het NICC een aangestelde voor de gegevensbescherming voor een hernieuwbare termijn van 5 jaar (art. 17 §1 KB februari 2002).⁵⁹ In het KB februari 2002 worden de waarborgen voor diens onafhankelijkheid genoemd, zijn verantwoordelijkheden en de wijze waarop hij verslag dient uit te brengen over de verwerking van persoonsgegevens (artt. 17 en 18 KB februari 2002). De aangestelde voor de gegevensbescherming is verantwoordelijk voor de vorming van het personeel inzake gegevensbescherming, voor de opvolging en de controle van de toepassing van de regels betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en in het bijzonder voor de regels in verband met de fysische, logistieke en juridische veiligheid en voor het opvolgen en het bewaken van de adequaatheid van de vernietiging en de effectieve verwijdering van deze gegevens, met de wettelijke normen van bewaring van persoonsgegevens.

⁵⁹ In deze functie is tot op heden nog niemand benoemd.

Hoofdstuk 4 – Duitsland

1. *Inleiding*

Staatsinrichting

De Duitse Bondsrepubliek is een democratische bondsstaat, bestaande uit zestien deelstaten. Deze federale structuur heeft tot een in de Grondwet verankerde bevoegdheidsverdeling tussen bond en deelstaten geleid. De Bond heeft echter zijn wetgevende bevoegdheid die hij in samenloop met die van de deelstaten kan uitoefenen, vrijwel uitgeput en aldus weinig aan de deelstaten overgelaten, zodat in de praktijk het zwaartepunt bij de Bond ligt.

De deelstaten zijn qua wetgeving dus slechts bevoegd, zolang en voor zover de Bond van zijn bevoegdheid geen gebruik heeft gemaakt. De uitvoerende macht ligt hoofdzakelijk in handen van de deelstaten. Zij zijn niet alleen uitsluitend bevoegd voor de uitvoering van hun eigen wetgeving, maar zij zijn in beginsel tevens gehouden tot uitvoering van de federale wetgeving. Wel oefent de Bond hier een toezicht uit en is er overleg tussen de verschillende deelstaten met het oog op een eenvormige uitvoering van federale wetgeving.

Rechtsstelsel

Duitsland behoort tot de continentale landen met systematisch geordende wetboeken. De grondstructuur daarvan is wat betreft de strafvordering in grote mate beïnvloed door het Franse Napoleontische recht. Het Duitse strafproces bestaat uit inquisitoire elementen, zo leidt de rechter het strafproces op basis van een aanklacht tegen de verdachte, en accusatoire elementen, zo moeten de twee procespartijen – het Openbaar Ministerie (*Staatsanwaltschaft*) en de verdediging – hun standpunten voor de rechter verdedigen. Het systeem wordt wel gematigd accusatoir of gematigd inquisitoir genoemd, aangezien de twee procespartijen niet in alle opzichten gelijkwaardig zijn. De verdachte is namelijk voorwerp van onderzoek en op hem kunnen dwangmiddelen zoals voorlopige hechtenis of een gedwongen bloedonderzoek worden toegepast.

Wetten die het strafprocesrecht beheersen

In Duitsland zijn de twee belangrijkste bronnen van het formeel strafrecht (*Strafverfahrensrecht* of *Strafprozeßrecht*) de *Strafprozeßordnung* (StPO) en de *Gerichtsverfassungsgesetz* (GVG). Deze wetten gelden voor heel Duitsland. Daarnaast beschikt iedere deelstaat (Bundesland) in beperkte mate over eigen wetten, die aanvullende bepalingen bevatten op de landelijke wetten en die alleen voor de desbetreffende deelstaat gelden. Zo kent iedere deelstaat een eigen *Polizeiaufgabengesetz* (PAG), die aanvullende bepalingen geeft met betrekking tot de taken en bevoegdheden van de politie.

In Duitsland wordt de verhouding tussen de StPO en de deelstatelijke bepalingen beheerst door de artikelen 161 en 163 StPO: de artikelen van de StPO gaan voor, tenzij er een spoedeisend belang is dat noopt tot zelfstandig politieoptreden op grond van bepalingen van een deelstatelijke politiewet.

Organisatie Staatsanwaltschaft

De *Staatsanwaltschaft* is per deelstaat georganiseerd en verantwoording schuldig aan de Minister van Justitie van de desbetreffende deelstaat. Alleen deze Minister kan de *Staatsanwaltschaft* aanwijzingen geven, de nationale Minister van Justitie kan dat niet. Aan elke rechtbank (*Amtsgericht*) is een, van die rechtbank onafhankelijk, Openbaar Ministerie gekoppeld. Op federaal niveau is aan het *Bundesgerichtshof* de *Generalbundesanwalt* verbonden. Dit is geen landelijke officier van justitie. De plaatselijke *Staatsanwaltschaften* zijn niet ondergeschikt aan het *Generalbundesanwaltschaft*. De taak van het *Generalbundesanwaltschaft* is het vervolgen van delicten die tegen de (Duitse) staat zijn gericht alsmede terroristische delicten.

De *Staatsanwalt* is bevoegd tot het instellen van een strafvervolgning en hij kan daartoe dwangmiddelen zelfstandig aanwenden. Hij kan deze dwangmiddelen alleen in spoedgevallen aanwenden, aangezien slechts de rechter toestemming kan verlenen tot het gebruik van maatregelen die iemands persoonlijke levenssfeer kunnen aantasten. Voor de toepassing van dwangmiddelen dient de *Staatsanwalt* altijd (achteraf) toestemming te vragen van de rechter.

Tijdens het vooronderzoek heeft ook de *Ermittlungsrichter* een rol. De *Ermittlungsrichter* heeft echter een veel passievere rol dan de Nederlandse rechter-commissaris en mag niet zelfstandig onderzoek verrichten. De *Ermittlungsrichter* handelt op vordering van de officier van justitie. Bij de beslissing op een vordering beoordeelt de *Ermittlungsrichter* slechts de rechtmatigheid. De *Ermittlungsrichter* kan alleen op eigen initiatief handelen wanneer het gevaar bestaat dat bewijs teniet zal gaan. Hij vervangt in een dergelijk geval de *Staatsanwalt* als zogenaamde *Notstaatsanwalt*. Zodra de noodsituatie voorbij is, krijgt de officier van justitie de touwtjes weer in handen.

Organisatie politie

In Duitsland is krachtens artikel 161 StPO de opsporing van strafbare feiten een taak van de politie. Deze taak is opgedragen aan de *Schutzpolizei* en de *Kriminalpolizei*. De eerstgenoemde is verantwoordelijk voor de opsporing van overtredingen, de *Kriminalpolizei* is verantwoordelijk voor de opsporing van misdrijven. Bij het onderzoek wordt de politie aangestuurd door de *Staatsanwaltschaft*. In de praktijk verricht de politie het vooronderzoek ten aanzien van kleine en middelgrote criminaliteit vaak zonder bemoeienis van de *Staatsanwaltschaft*. Politieambtenaren zijn verplicht de aanwijzingen van de *Staatsanwaltschaft* na te komen, maar zijn organisatorisch niet ondergeschikt aan de *Staatsanwaltschaft*. De Minister van Binnenlandse zaken van de desbetreffende deelstaat is verantwoordelijk voor de politie. Op grond van de Duitse grondwet is de inrichting en organisatie van de politie namelijk een zaak op deelstaatniveau. De deelstatelijke politiewetten geven bovendien aanvullende bepalingen op de in de StPO geregelde bevoegdheden met betrekking tot de opsporing van strafbare feiten. Grensoverschrijdende zaken en zaken van internationaal belang zijn opgedragen aan het *Bundeskriminalamt* (BKA). Bij dit *Amt* is Interpol ook aangesloten. Behalve de politie bestaan er in

Duitsland ook bijzondere opsporingsdiensten zoals het Zollamt (douane). Deze diensten zijn actief op specifieke deelterreinen van de opsporing zoals douane feiten.

Inzet dwangmiddelen door politie

In het geval de politie een zelfstandig onderzoek instelt, heeft zij de bevoegdheid om de verdachte aan te houden en om maatregelen te treffen ter vaststelling van de identiteit van de verdachte, zoals bijvoorbeeld het (af)nemen van foto's en vingerafdrukken. Alleen *Hilfsbeamten der Staatsanwaltschaft* (vergelijkbaar met onze hulp-officieren van justitie) kunnen in spoedgevallen enkele dwangmiddelen toepassen, zoals inbeslagneming, het nemen van bloedmonsters of ander lichaamsmateriaal van de verdachte of een getuige.

Verhouding Openbaar Ministerie en politie

In Duitsland is de politie niet ondergeschikt aan de *Staatsanwaltschaft*. Bij het vooronderzoek is, behalve de politie en de *Staatsanwaltschaft*, ook een *Ermittlungsrichter* betrokken. De rol van deze rechter is (zij het als gezegd maar ten dele) vergelijkbaar met die van de Nederlandse rechter-commissaris.

Vanuit de gegeven algemene schets van de staatkundige situatie zou men kunnen verwachten dat de onderhavige materie, die in de uitvoering nauw aan de politieke opsporingstaak is gerelateerd, vooral per deelstaat is geregeld. Dat was aanvankelijk ook enigszins het geval, maar vanwege de efficiënte nationale en internationale samenwerking zijn de regelingen en ook de voorzieningen (DNA-dataverzamelingen) meer en meer een Bondsaangelegenheid geworden.

2. Wettelijk kader DNA-onderzoek

In Duitsland is de afname van celmateriaal en het DNA-onderzoek geregeld in de artikelen 81a, 81c t/m 81g van de Strafprozessordnung (hierna: StPO). Deze bepalingen gelden voor alle deelstaten en in beginsel mag hier niet op deelstaatniveau van worden afgeweken. Bij de wet ter vernieuwing van de forensische DNA-analyse, die op 8 juli 2005 door de Bondsraad werd goedgekeurd en nog in 2005 zal worden ingevoerd, is art. 81h nog toegevoegd dat een regeling van het bevolkingsonderzoek betreft. Deze nieuwe wet bracht enkele belangrijke wijzigingen, waarop wij zullen terugkomen. De separate DNA-identiteitsvaststellingswet⁶⁰ wordt dan tegelijkertijd ingetrokken, hetgeen de regeling overzichtelijker maakt.

In Duitsland is het juridische kader voor de DNA-databank te vinden in de *Errichtungsordnung DNA-Analyse Datei* (hierna: Errichtungsordnung DAD) en de *Gesetz über das Bundeskriminalamt und die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in kriminalpolizeilichen Angelegenheiten* (hierna: BKA-Gesetz) van 7 juli 1997. De BKA-Gesetz bevat regels omtrent de opname van DNA-profielen in de DNA-databank. Indien deze regels strenger zijn dan de regels die gelden voor de afname van celmateriaal en de opmaak van een DNA-profiel, dan

⁶⁰ Peter Rackow, *Das DNA-Identitätsfeststellungsgesetz und sine Probleme*, Diss. Göttingen 2001, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2001.

mogen DNA-profielen omdat zij niet voldoen aan de regels van het BKA-Gezetz, niet worden opgenomen in de DNA-databank. De DNA-regelgeving opgenomen in de Strafprozessordnung is dus grotendeels op de regelgeving van de *BKA-Gesetz* geïnspireerd, om te voorkomen dat de opgemaakte DNA-profielen (afgenomen bij o.a. verdachten) niet in de DNA-databank zouden mogen worden opgeslagen omdat zij wel aan de wettelijke vereisten zouden voldoen maar niet aan de strengere eisen van het BKA-Gezetz.

3. Aangetroffen celmateriaal

3.1 Sporenonderzoek

Celmateriaal dat wordt aangetroffen op de plaats delict kan zonder rechterlijk bevel worden verzameld. In beginsel is het verzamelen van sporenmateriaal de taak van de politie, maar bij grote misdrijven worden hiervoor speciale politie-eenheden ingezet.

3.2 Registratie van de sporen

In de regelgeving is hiervoor geen duidelijk aanknopingspunt gevonden.

4. Afgenomen celmateriaal

4.1 Afname met toestemming

In beginsel kan bij verdachten, derden (getuigen, slachtoffers, etc), veroordeelden en gelijk-gestelde personen (dat wil zeggen personen die niet onherroepelijk zijn veroordeeld vanwege bewezen of niet uit te sluiten schuldontbekwaamheid, handelingsontbekwaamheid door een psychische oorzaak of (gedeeltelijk) ontbreken van verantwoordelijkheid, en het desbetreffende feit niet uit het *Bundeszentralregister* dan wel het *Erziehungsregister* verwijderd is) celmateriaal worden afgenomen (§81a jo §81c jo §81g StPO).

Indien het celmateriaal wordt afgenomen van een verdachte tegen wie een strafproces loopt en het celmateriaal uitsluitend voor dit strafproces wordt gebruikt, dan mag bij elke verdachte die toestemt in de afname celmateriaal worden afgenomen (§81a StPO). Het celmateriaal wordt afgenomen ten behoeve van het reeds lopende strafproces tegen de verdachte en dus niet slechts ten behoeve van opslag in de DNA-databank. Het DNA-profiel wordt opgeslagen in de DNA-databank. Voor het afnemen van celmateriaal zijn naast de toestemming van de verdachte, een verdenking en een rechterlijk bevel vereist. Verder mag afname van celmateriaal slechts plaatsvinden indien er sporenmateriaal van de plaats delict aanwezig is waarmee het DNA-profiel kan worden vergeleken.

Door toedoen van de wetswijziging van juli 2005 is het "*Richtervorbehalt*" vervallen. Wanneer de betrokkene zijn toestemming geeft behoeft de rechter geen bevel meer te geven. De wetgever

was van oordeel dat de praktijk had uitgewezen, dat de rechter eigenlijk geen alternatief had voor het geven van het bevel, zodat dit een nodeloze, maar wel belastende exercitie was, die zonder verlies voor de rechtsbescherming kon worden gemist. Betreft het daarentegen een verdachte (bijvoorbeeld tijdens een strafproces) van wie de afname van celmateriaal en het opmaken van een DNA-profiel slechts dient om de identiteit van deze verdachte vast te leggen⁶¹ voor het geval het in de toekomst opnieuw tot een strafproces mocht komen, of van een veroordeelde of daarmee gelijkgestelde persoon, dan gelden na invoering van de nieuwe wet, die de bestaande regeling aanzienlijk versoepelde en daarmee het toepassingsbereik flink uitbreidde, twee aanvullende eisen (het maakt hierbij niet uit of het celmateriaal met of zonder toestemming van de verdachte wordt afgenomen). Ten eerste dient er sprake te zijn van een strafbaar feit van aanzienlijke betekenis of om een strafbaar feit tegen de seksuele zelfbestemming. Ten tweede moet er gelet op de aard of de uitvoering van het strafbare feit, de persoonlijkheid van de verdachte of vergelijkbare omstandigheden het vermoeden bestaan dat het opnieuw tot een strafproces zal komen waar het wederom zal gaan om een strafbaar feit van aanzienlijke betekenis (§81g lid 1). Tot zover wordt de regeling niet gewijzigd, maar belangrijk is de toevoeging van een volzin die inhoudt, dat herhaald begaan van andere feiten dan feiten van aanzienlijke betekenis met deze laatste worden gelijkgesteld. Enkele winkeldiefstallen zijn bijvoorbeeld voldoende. Indien dus tijdens het voorbereidend onderzoek geen DNA-profiel van de verdachte is bepaald en opgenomen in de DNA-databank, dan is het gelet op het belang van het opsporen van toekomstige strafbare feiten van de verdachte of veroordeelde alsnog mogelijk onder voorwaarden zijn DNA-profiel te bepalen en op te nemen in de DNA-databank.

A. Voorwaarden voor afname

DNA-onderzoek mag slechts plaatsvinden indien er sporenmateriaal van de plaats delict aanwezig is waarmee het DNA-profiel kan worden vergeleken. Er dient een rechterlijk bevel te zijn voor de afname, maar sinds juli 2005 alleen wanneer de betrokkene geen toestemming verleent. Het rechterlijk bevel dient schriftelijk te zijn vastgelegd. Indien haast is geboden, dient er een bevel voor de afname te zijn van de Staatsanwalt of een hulp-officier van justitie (§81a lid 2 jo §81c lid 5 StPO).

B. Wijze van afname

Indien er toestemming is voor afname van celmateriaal, mag er wangslimvlies van de betrokkene worden afgenomen. De afname van celmateriaal dient door een arts plaats te vinden (§81a lid 1 StPO).

In de praktijk laat de politie, in afwijking van de wettelijke regeling, in een zeer vroeg stadium wangslimvlies bij de verdachte afnemen. Vervolgens wordt er een verzoek voor DNA-onderzoek ingediend bij het verantwoordelijke gerecht. Zodra daarvan de toestemming binnen is, kan

⁶¹ Het DNA-profiel kan in de toekomst (door opslag) gebruikt worden voor identificatie.

het DNA-onderzoek direct plaatsvinden om zodoende van het afgenomen wangslimvlies een DNA-profiel te bepalen aangezien dit in eerste instantie niet is gebeurd.

Het Openbaar Ministerie wacht tot de veroordeling in kracht van gewijsde is gegaan met het opnemen van het DNA-profiel van de veroordeelde in de DNA-databank. Is op dat moment nog geen celmateriaal bij de veroordeelde (in een eerder stadium) afgenomen, dan komt er van het gerecht een opsporingsbevel voor de desbetreffende persoon dat wordt opgenomen in het opsporingsstelsel van de politie. Wordt de desbetreffende persoon aangetroffen, dan wordt er alsnog celmateriaal afgenomen.

4.2 Afname onder dwang

A. Voorwaarden voor afname

Verdachten

DNA-onderzoek mag slechts plaatsvinden indien er sporenmateriaal van de plaats delict aanwezig is waarmee het DNA-profiel kan worden vergeleken en er een bevel van de rechter is.

Gedwongen afname van celmateriaal van de verdachte is toegestaan, zolang er geen nadeel is voor zijn gezondheid (§81a lid 1 StPO).

In dat geval dient er een rechterlijk bevel te zijn voor de afname. Indien haast is geboden, dient er een bevel voor de afname te zijn van de *Staatsanwalt* of een hulp-officier van justitie (§81a lid 2 StPO).

Derden

Bij getuigen is gedwongen afname van celmateriaal toegestaan voor zover deze noodzakelijk is voor het achterhalen van de waarheid of wanneer zich op het lichaam van de getuige een bepaald spoor ten gevolge van het strafbare feit bevindt (§81c lid 1 StPO).

Bij de overige personen is gedwongen afname alleen toegestaan indien er geen nadeel is voor de gezondheid en de maatregel voor het achterhalen van de waarheid noodzakelijk is (§81c lid 2 StPO).

In dat geval dient er een rechterlijk bevel te zijn voor de afname. Indien haast is geboden, dient er een bevel voor de afname te zijn van de *Staatsanwalt* of een hulp-officier van justitie (§81c lid 5 StPO).

Veroordeelden

In principe mag er bij elke veroordeelde of daaraan gelijkgestelde persoon (bijvoorbeeld personen die uitsluitend wegens ontoerekeningsvatbaarheid niet zijn veroordeeld) onder dwang

celmateriaal worden afgenomen. Er dient daarbij wel aan de voorwaarden te worden voldaan, die ook vereist zijn bij vrijwillige afname (§81g lid 1 StPO).

B. Wijze van afname

Ontbreekt toestemming, dan wordt er gedwongen bloed afgenomen. De afname van celmateriaal dient door een arts plaats te vinden (§81a lid 1 StPO).

In Duitsland mag ook gebruik worden gemaakt van niet-afgenomen celmateriaal, zoals hetgeen op een sigarettenpeuk is aangetroffen. In de praktijk wordt van deze mogelijkheid vaak gebruik gemaakt en wordt dit niet als problematisch beschouwd. Van een bekende persoon kan uit celmateriaal dat is achtergelaten op bijvoorbeeld een koffiekopje of een sigarettenpeuk een DNA-profiel worden opgemaakt.⁶² Dit is echter enkel toegestaan indien het delict betreft waar meer dan een jaar gevangenisstraf als minimum op staat. Een rechter dient toestemming te geven en wijst een deskundige aan. In het strafrechtelijk onderzoek kan dit DNA-materiaal worden gebruikt. Indien de persoon achter het DNA-materiaal nog onbekend is wordt het materiaal als spoor van de plaats-delict geclassificeerd.

4.3 Rechten van betrokkene

Iedere verdachte kan bezwaar aantekenen tegen de afname van celmateriaal. Gedurende de periode dat het bezwaar loopt, mag er wel celmateriaal worden afgenomen, maar er mag geen DNA-onderzoek plaatsvinden zolang de rechter niet over het bezwaar heeft beslist.

4.4 Registratie van afgenomen celmateriaal

In de regelgeving is hier niets over te vinden.

5. DNA-onderzoek

5.1 Voorwaarden DNA-onderzoek

DNA-onderzoek kan plaatsvinden op celmateriaal dat is aangetroffen op de plaats delict, dat afkomstig is van iemand anders dan de verdachte, dat op het lichaam wordt aangetroffen van iemand die getuige is geweest van het strafbare feit (zoals het slachtoffer), van de verdachte zelf of van iemand die veroordeeld is.

DNA-onderzoek op celmateriaal dat gedwongen is afgenomen mag slechts plaatsvinden indien er sporenmateriaal van de plaats delict aanwezig is waarmee het DNA-profiel kan worden vergeleken. Bovendien dient het DNA-onderzoek in alle gevallen, dus ook bij anoniem celmate-

riaal, op bevel van de rechter plaats plaats te vinden, tenzij (ook dat is een versoepeling van de wet van juli 2005) de betrokkene toestemming geeft. In dit bevel en in het (bij toestemming van de verdachte te geven) bevel van de officier van justitie wordt tevens de deskundige genoemd die het DNA-onderzoek moet uitvoeren (§81f lid 1 StPO).

5.2 Definitie

In de Duitse wetgeving wordt geen definitie gegeven van DNA-onderzoek. Wel valt uit de wettelijke regeling op te maken waar het DNA-profiel voor wordt gebruikt. Het DNA-profiel dat wordt opgesteld wordt uitsluitend gebruikt om de identiteit van de achterlater van het gevonden spoor te achterhalen of om te achterhalen of het achtergelaten spoor van de verdachte of het slachtoffer afkomstig is. Na de wetwijziging van 3 juli 2003 mag uit het niet-coderende deel van het DNA ook het geslacht worden bepaald. Wat betreft het vaststellen van persoonskenmerken uit het coderende deel van het DNA: dit is uitdrukkelijk bij wet verboden (§81e lid 1 jo §81g lid 2 StPO).

5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal

Voor zover bekend vindt geen registratie plaats van de gegevens behorende bij het celmateriaal in een centraal register. De persoonsgegevens (indien bekend) behorende bij het celmateriaal worden in de DNA-databank opgeslagen.

5.4 Uitvoering

§81f lid 1 StPO legt de keuze voor een deskundige die het DNA-onderzoek moet uitvoeren bij het gerecht. Het gerecht moet alleen dan de deskundige kiezen wanneer het DNA-onderzoek bevolen wordt⁶² en als de betrokkene niet instemt met het DNA-onderzoek. In geval van instemming bepaalt de politie welke deskundige benaderd wordt. De politie kan dit uitsluitend doen indien de betrokkene zijn toestemming niet heeft verbonden aan het laten plaatsvinden van het DNA-onderzoek door een bepaalde deskundige. Toestemming geven onder de voorwaarde dat het DNA-onderzoek door een bepaalde deskundige wordt uitgevoerd komt in de praktijk nauwelijks voor. De politie is gehouden aan de voorwaarde het DNA-onderzoek te laten uitvoeren door een deskundige die voldoet aan de eisen van §81 f lid 2 StPO.

De deskundige die door het gerecht wordt aangewezen kan ook een instituut respectievelijk de directeur van een instituut zijn. Hier bestaat tot en met het *Bundesverfassungsgericht* geen bezwaar tegen en wordt door de woorden van §81f StPO ondersteund. Daar staat tegenover dat

⁶² Respondent Bachmann van het BKA geeft als voorbeeld een transactie tussen een drugshandelaar en een undercover agent op een hotelkamer. De undercover agent kan sigarettenpeuken, koffiekopjes etc. meenemen om uit het achtergelaten celmateriaal een DNA-profiel te laten opstellen.

⁶³ Zowel in de gevallen dat toestemming wordt gegeven als in de gevallen waarin geen toestemming wordt gegeven was voor een DNA-onderzoek een rechterlijk bevel nodig, maar zodra de op 8 juli 2005

het niet meer door §81f SPO gedekt is, wanneer het gerecht in zijn bevel bijvoorbeeld het *Landeskriminalamt* machtigt om een externe deskundige met het DNA-onderzoek te belasten. Wanneer het vanwege capaciteitsproblemen noodzakelijk is, dat een andere instantie het DNA-onderzoek doet, moet via het Openbaar Ministerie een wijziging van het rechterlijk bevel gevraagd worden.

Wanneer het DNA-onderzoek door het *Landeskriminalamt* uitgevoerd wordt, dan is krachtens §81f lid 2 StPO vereist, dat de in het *Landeskriminalamt* werkzame deskundigen tot een organisatie-eenheid van het *Landeskriminalamt* behoren, die van de opsporingsdienst organisatorisch en zakelijk gescheiden zijn.

De deskundige die het DNA-onderzoek uitvoert, heeft het recht te weigeren een rapport uit te brengen (*Gutachtenverweigerungsrecht*, §76 StPO). Zo kan bijvoorbeeld de onderzoeker weigeren DNA-onderzoek uit te voeren op celmateriaal van een in §52 lid 1 StPO genoemd familielid. Dit weigeringsrecht wordt pas relevant zodra de deskundige moet rapporteren (tijdens het onderzoek zelf speelt dit geen rol, aangezien het onderzoek gestandaardiseerd en geautomatiseerd is). In plaats van hem kan dan een andere deskundige rapporteren. Indien de deskundige van meet af aan weet dat hij weigert, dan dient hij de zaak direct over te dragen aan een andere deskundige.

Een belangrijk punt is dat van de laboratoria voor het verrichten van DNA-onderzoek geen enkele vorm van accreditatie is vereist.

5.5 Verslaglegging door deskundige

Er geldt wettelijk geen specifieke procedure voor de verslaglegging door een deskundige wat betreft DNA-onderzoek.

5.6 Informatieverstrekking

Er geldt wettelijk geen specifieke procedure voor de informatieverstrekking aan de persoon van wie een DNA-profiel is opgemaakt.

5.7 Bewaren celmateriaal

Celmateriaal dat is verzameld op de plaats delict, behoeft in beginsel niet te worden vernietigd.

Celmateriaal dat is afgenomen van een verdachte tegen wie een strafproces loopt en dat uitsluitend voor dit strafproces wordt gebruikt alsmede celmateriaal dat is afgenomen van andere personen dan de verdachte of van personen die getuige zijn geweest van het strafbare

door de Bundesrat aanvaarde wetswijziging is ingevoerd geldt dat alleen wanneer de betrokkene zijn toestemming onthoudt.

feit, moet vernietigd worden zodra het celmateriaal niet meer nodig is voor het doel waarvoor het is afgenomen (§81a lid 3 StPO).

5.8 Rechten van betrokkene

Er geldt wettelijk geen specifieke procedure voor de rechten van betrokkene.

6. DNA-databank

Sinds 17 april 1998 kent Duitsland één nationale DNA-databank. Daarnaast bestaan er een aantal andere DNA-databanken: voor vermiste personen (de opslag van gegevens vindt hier al plaats sinds begin jaren negentig, daadwerkelijk DNA-onderzoek pas sinds eind jaren negentig) en onbekende stoffelijke overschotten. Voor de personen die betrokken zijn bij het DNA-onderzoek, bestaat er bij het BKA, anders dan bijvoorbeeld bij de Engeke FSS, geen aparte eliminatie-databank. Wel worden de opgemaakte DNA-profielen standaard vergeleken met DNA-profielen van personen die bij het onderzoek zijn betrokken, zoals de politie, personen die bij het desbetreffende laboratorium of instituut werken.

In november 2004 waren er in de DNA-databank 314.149 DNA-profielen van personen en 64.484 DNA-profielen van sporen opgeslagen. In totaal dus 378.633 DNA-profielen.

In totaal zijn er in de DNA-databank vermiste personen en onbekende stoffelijke overschotten ca. 500 DNA-profielen opgeslagen.

6.1 Doel

De DNA-databank dient als middel voor de opsporing in een concrete zaak en de toekomstige vervolging van strafbare feiten van aanzienlijke betekenis, waarbij in het bijzonder moet worden gedacht aan misdrijven, overtredingen tegen de seksuele zelfbeschikking, zwaar lichamelijk letsel, diefstal van zware aard of afpersing (art. 2.2 lid 1 *Errichtungsanordnung DAD*).

In de DNA-databank worden persoonsgegevens verwerkt in samenhang met het DNA-profiel, welke noodzakelijk is voor het vaststellen van de identiteit van een persoon of voor het koppelen van een spoor aan een bepaalde persoon (art. 2.2 lid 2 *Errichtungsanordnung DAD*). Het opslaan van uiterlijk waarneembare persoonskenmerken is niet toegestaan

6.2 Beheer

De DNA-databank wordt beheerd door het *Bundeskriminalamt* (BKA) te Wiesbaden (§2 lid 3 *BKA-Gesetz*).

6.3 *Inhoud DNA-databank*

De DNA-profielen in de DNA-databank zijn afkomstig van:

- celmateriaal aangetroffen op de plaats delict (al dan niet op een voorwerp);
- verdachten;
- veroordeelden en gelijkgestelde personen (art. 2.2 lid 3 *Errichtungsanordnung DAD*);
- betrokkenen (opname met toestemming).

In het geval celmateriaal is aangetroffen op de plaats delict of op een voorwerp op de plaats delict, dan is opname van het DNA-profiel in de DNA-databank uitsluitend mogelijk indien er sprake is van een strafbaar feit van aanzienlijke betekenis.

Bij verdachten is opname van het DNA-profiel in de DNA-databank uitsluitend mogelijk indien er sprake is van een strafbaar feit van aanzienlijke betekenis (“Straftat von erheblicher Bedeutung”) en indien vanwege de wijze of uitvoering van het strafbare feit, de persoonlijkheid van de betrokkene of vergelijkbare omstandigheden het vermoeden bestaan dat het opnieuw tot een strafproces zal komen waar het wederom zal gaan om een strafbaar feit van aanzienlijke betekenis (art. 2.2 lid 3 sub a en b *Errichtungsanordnung DAD*).

Bij veroordeelden is opname van het DNA-profiel in de DNA-databank uitsluitend mogelijk indien een persoon onherroepelijk is veroordeeld voor een strafbaar feit van aanzienlijke betekenis of een misdrijf tegen de seksuele zelfbeschikking. Na invoering van de wetswijziging van juli 2005 zal het herhaaldelijk begaan van ‘gewone’ misdrijven worden gelijkgesteld met strafbare feiten van aanzienlijke betekenis. Indien een persoon niet onherroepelijk is veroordeeld vanwege bewezen of niet uit te sluiten toerekeningsvatbaarheid, handelingsonbekwaamheid door een psychische oorzaak of het (gedeeltelijk) ontbreken van verantwoordelijkheidsgevoel, en het desbetreffende feit niet uit het Bundeszentralregister dan wel het Erziehungsregister verwijderd is, dan is opname van het DNA-profiel van deze persoon in de DNA-databank toegestaan (art. 2.2 lid 3 sub c *Errichtungsanordnung DAD*).

DNA-profielen opgemaakt uit celmateriaal dat vrijwillig door betrokkenen is afgestaan, worden in beginsel niet opgenomen in de DNA-databank, tenzij de betrokkenen uitdrukkelijk hebben toegestemd in de opname van het DNA-profiel in de DNA-databank (art. 2.2 lid 4 *Errichtungsanordnung DAD*).

Voor de opname en vergelijking van DNA-profielen in de DNA-databank is geen rechterlijk bevel nodig.

Met de DNA-profielen worden de volgende gegevens in de DNA-databank opgeslagen:

- bij bekende personen: achternaam, voornaam, geboortedatum en geboorteplaats;

- bij onbekende personen (sporen): nummer en beschrijving van het spoor;
- strafbare feit: opgave van de betrokken wettelijke voorschriften en een nadere aanduiding van het strafbare feit;
- verdere gang van zaken: dossiernummer van de dienst die de zaak behandelt (politie, Openbaar Ministerie, rechtbank), de dienst die de zaak behandelt, onderzoeksinstantie van het DNA-materiaal als het door die instantie gebruikte dossiernummer, de instantie die de gegevens heeft ingevoerd en bezit, datum dat de gegevens zijn ingevoerd, verwijderingsdatum (art. 5 *Errichtungsanordnung DAD*).

De gegevens in de DNA-databank worden voor zover verkregen binnen de verleende bevoegdheid ingevoerd door:

- *Bundeskriminalamt*;
- *Landeskriminalämtern*;
- *Bundesgrenzschutz* en de diensten van de *Zollverwaltung* en *Zollkriminalamt* (art. 6.1 *Errichtungsanordnung DAD*).

Op de Bundeskriminalamt rust de plicht in de gaten te houden of de regels van samenwerking voor deze DNA-gegevens worden nagekomen. De verantwoordelijkheid voor de juistheid en rechtmatige opname van de DNA-gegevens berust bij de dienst die de gegevens ingevoerd heeft (art. 6.1 en 6.2 *Errichtungsanordnung DAD*).

6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens

In de wet staat voor de opslag van de DNA-profielen geen termijn aangegeven. Wel is een termijn aangegeven waarbinnen moet worden bekeken of de DNA-gegevens opgeslagen dienen te blijven. Deze termijn is bij volwassenen 10 jaar en bij kinderen 5 jaar. Deze termijn gaat pas lopen nadat de straf is voltrokken (§32 lid 3 en 5 *BKA-Gesetz*).

De DNA-gegevens worden verwijderd wanneer de opslag niet meer toelaatbaar of niet meer vereist is.

In de volgende gevallen moet het DNA-profiel verwijderd worden:

- wanneer de verdachte onherroepelijk is vrijgesproken;
- bij een definitieve verwerping van het hoofdonderzoek (sepot);
- wanneer van een verdere vervolging wordt afgezien (hier moet uit de beslissing blijken dat de betrokkene de daad niet of niet wederrechtelijk begaan heeft). Indien er toch nog enige vorm van verdenking is dat de betrokkene het strafbare feit toch begaan heeft, dient het DNA-profiel niet uit de DNA-databank te worden verwijderd;
- wanneer er geen vermoeden bestaat dat de betrokkene nogmaals een strafbaar feit van aanzienlijke betekenis zal begaan.

Na de dood van de betrokkene behoeven de DNA-profielen niet uit de DNA-databank te worden verwijderd; de DNA-profielen kunnen ook behulpzaam zijn bij het uitsluiten van personen.

De DNA-profielen worden door de *Landeskriminalämter* en de *Kriminalpolizei* verwijderd uit de DNA-databank. Bij de DNA-databank vermiste personen vindt verwijdering van DNA-profielen plaats na 30 jaar.

6.5 *Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank*

De volgende personen hebben toegang tot de gegevens van de DNA-databank: een aantal personen werkzaam bij het *Bundeskriminalamt*, het *Landeskriminalamt*, *Zoll* en *Bundesgrenzschutz* (het betreft hier ca. 140 personen) en voor het buitenland Interpol.

6.6 *Verstrekking van gegevens*

De resultaten van het vergelijkend DNA-onderzoek met gegevens uit de DNA-databank mogen alleen worden gebruikt voor een concreet strafproces, voor het voorkomen van toekomstig gevaar en bij een verzoek tot internationale rechtshulp (§3 *DNA-Identitätsfeststellungsgesetz*).

De informatie kan worden opgehaald door:

- *Bundeskriminalamt*;
- *Landeskriminalämter* (art. 7.1 *Errichtungsanordnung DAD*).

Het *Bundeskriminalamt* kan gegevens uit de DNA-databank verstrekken aan andere politieinstanties op bonds- en deelstaatniveau en aan andere openbare instanties. Het is niet toegestaan gegevens uit de DNA-databank te verstrekken aan niet-openbare instanties. In beginsel draagt het *Bundeskriminalamt* verantwoording voor de uitwisseling van gegevens. Indien de uitwisseling van gegevens plaatsvindt na een officieel verzoek van een bevoegde instantie, dan is laatstgenoemde verantwoordelijk voor een correcte gang van zaken (art. 7.3 *Errichtungsanordnung DAD*).

Het *Bundeskriminalamt* kan op internationaal vlak gegevens uit de DNA-databank verstrekken aan zowel instanties van politie en justitie als vergelijkbare openbare instanties die zijn belast met de opsporing en vervolging van strafbare feiten. De verantwoordelijkheid voor de uitwisseling van deze gegevens ligt bij het *Bundeskriminalamt* (art. 7.4 *Errichtungsanordnung DAD*).

6.7 *Vergelijking van DNA-profielen*

De vergelijking wordt uitgevoerd door het *Bundeskriminalamt* en deze communiceert ook met de betrokken opsporings- of vervolgingsinstantie, indien er sprake is van een overeenkomst tussen het ingevoerde DNA-profiel en de DNA-profielen in de DNA-databank. Familiaal onderzoek wordt officieel niet aangewend. Echter, soms wordt de politie informeel ingelicht dat

het profiel van het spoor niet overeenkomt met het profiel van de verdachte maar dat het wel overeen zou kunnen komen met het DNA-profiel van een familielid van de verdachte.⁶⁴

7. *Grootschalig DNA-onderzoek*

In de wet was tot voor kort niets geregeld omtrent het grootschalig DNA-onderzoek. De ministers van Justitie hebben onlangs besloten dat er een wettelijke basis moet komen voor het grootschalig DNA-onderzoek, of zoals men het daar noemt: de *'Reihengentest'*. Dat is gebeurd; op 8 juli 2005 gaf de *Bundesrat* zijn goedkeuring aan een wijzigingswet waarin een wettelijke basis is opgenomen voor het bevolkingsonderzoek (par. 81h StPO). Als argument voor de invoering wordt onder meer genoemd de bestaande onduidelijkheid over de juridische positie van de weigeraars. Gebleken was namelijk dat bij een aantal onderzoeken de weigeraars reeds vanwege hun weigering als verdachte waren aangemerkt. Ook vindt de wetgever dat in de wet moet worden vastgelegd dat de opgeroepen personen duidelijk moeten worden geïnformeerd over de juridische consequenties van het al dan niet meewerken.⁶⁵ De regeling luidt als volgt: wanneer op grond van feiten de verdenking ontstaat dat een misdrijf tegen het leven, de lichamelijke integriteit, de persoonlijke vrijheid of de seksuele zelfbeschikking is begaan, dan kunnen personen die aan bepaalde kenmerken voldoen waaraan vermoedelijk ook de dader voldoet, met hun schriftelijke toestemming worden onderworpen aan de afname van lichaamsmateriaal, dat vervolgens voor een DNA-onderzoek wordt gebruikt waarna het verkregen profiel met het profiel afkomstig van het aangetroffen sporenmateriaal wordt vergeleken. Het aantal te onderzoeken personen moet in een redelijke verhouding staan tot de ernst van het misdrijf. Het grootschalig onderzoek kan slechts plaatsvinden op bevel van de rechter, dat op schrift gesteld dient te worden. Tegen deze beslissing staat geen rechtsmiddel open. De betrokkene wordt niet gehoord. Het bevel duidt de kenmerken aan waaraan de betrokken personen moeten voldoen, en is gemotiveerd. Zodra de verkregen gegevens niet meer nodig zijn voor de waarheidsvinding worden zij onverwijld gewist. Hiervan moet procesverbaal worden opgemaakt. De te onderzoeken personen worden schriftelijk erover geïnformeerd dat de maatregel slechts met hun vrijwillige medewerking mag worden uitgevoerd. Tevens wordt hen meegedeeld dat het afgenomen lichaamsmateriaal uitsluitend voor het onderzoek naar het bovenbedoeld ernstige feit zal worden gebruikt, en dat het zal worden vernietigd zodra het voor het onderzoek niet meer nodig is. Tevens wordt hen meegedeeld dat het verkregen DNA-profiel niet in de databank zal worden opgeslagen. Een grootschalig onderzoek vindt plaats op initiatief van het Openbaar Ministerie en de politie. Het *Bundeskriminalamt* is naar eigen zeggen nooit betrokken geweest bij een dergelijk onderzoek, en is daarom officieel ook niet bekend met aantallen. De nieuwe wet is niet alleen van belang voor de rechtspositie van de te onderzoeken personen, maar ook voor de rechtseenheid. De situatie verschilde nogal van deelstaat tot deelstaat.

⁶⁴ Volgens een van de respondenten.

⁶⁵ J.L. de Wijkerslooth, 'De weigeraars', *Opportuun*, februari 2005.

Voor zover bekend bij de respondenten zouden er zich ca. 10 gevallen hebben voorgedaan, waarbij het grootste onderzoek zou hebben plaatsgevonden in 1998, waarbij 18.000 mannen werden opgeroepen voor vrijwillige afgifte van celmateriaal. Sauter is door middel van vragenlijsten 69 grootschalige bevolkingsonderzoeken op het spoor gekomen. In Duitsland hebben er dus meer dan 69 bevolkingsonderzoeken plaatsgevonden. In tenminste vier grote DNA-bevolkingsonderzoeken hebben 10.000 mensen of meer deelgenomen.⁶⁶ Voor een grootschalig bevolkingsonderzoek is een rechterlijk bevel nodig. De afname van celmateriaal vindt uitsluitend op vrijwillige basis plaats. De DNA-profielen worden uitsluitend gebruikt voor vergelijking van het spoor met het spoor gevonden op de plaats delict.

8. *Privacy*

De wettelijke privacy-waarborgen zijn opgenomen in de *Datenschutzgesetz*. In de praktijk komt dit erop neer dat er bij de diverse instanties die werken met de DNA-databank regelmatig gecontroleerd wordt of zij zich aan de privacy-regels houden.

⁶⁶ M. Sauter, *DNA-massentests im Sstrafverfahren*, Frankfurt 2003.

Hoofdstuk 5 – Engeland & Wales

1. Inleiding

Staatsinrichting

Het Verenigd Koninkrijk vormt geen eenheidstaat, noch wat betreft de staatsinrichting, noch wat betreft het rechtssysteem. Met name Schotland kent een afwijkende organieke structuur en eigen systeem van strafvervolgning en rechtspraak.⁶⁷ Zo kent het recht allerlei institutionele en doctrinaire onderdelen, die afwijken van Engeland & Wales. Een voorbeeld is het bestaan van een Openbaar Ministerie dat lijkt op hetgeen wij kennen. In Engeland en Wales ligt dat anders, zoals onder 2 aan de orde komt. Daarbij komt de toegenomen politieke autonomie in Schotland van de laatste jaren. Ook in Noord-Ierland is de situatie afwijkend, zij het dat daar nog steeds elementen van een soort staatsnoodrecht zijn aan te treffen (zoals de Diplock-courts: gerechten die zonder jury ook zware strafzaken afhandelen)⁶⁸. Net als Frankrijk kent het Verenigd Koninkrijk ook overzeese gebiedsdelen, zoals Gibraltar, en soevereine militaire bases in andere landen, waarvan wellicht de bekendste op Cyprus zijn gelegen. Het rechtssysteem van Wales is wel hetzelfde als dat van Engeland.⁶⁹

De beschrijvingen van de situatie ten aanzien van het gebruik van forensische DNA-technologie in het kader van het strafproces zijn in dit hoofdstuk verder beperkt tot Engeland & Wales - korthedshalve ook wel aangeduid als alleen Engeland.⁷⁰ In het kader van dit onderzoek hebben de onderzoekers nog wel nagezocht en nagevraagd of er wat betreft Schotland belangrijke afwijkingen waren ten opzichte van Engeland & Wales. Daarbij bleek dat de situatie wat betreft het forensisch DNA-onderzoek niet heel erg verschilt van die in Engeland. Schotland heeft net als Engeland en Wales een *Director of Public Prosecutions* (DPP). De DPP adviseert de politie en behandelt belangrijke zaken. De DPP staat in Engeland en Wales boven de *Crown Prosecution Service* (CPS). Schotland kent een soortgelijke organisatie, de *Crown and Prosecutor Fiscal Service*. De *Crown Prosecution Service* in Engeland en Wales en de *Prosecutor Fiscal Service* in Schotland hebben een zelfde handelswijze en met betrekking tot DNA gegevens een zelfde relatie tot de politie.

⁶⁷ Vgl. A. den Hartog/E.F. Stamhuis, *Onderhandelen in strafzaken - enkele Europese vormen van versnelde afdoening van strafzaken met behulp van onderhandelingen*, Groningen 1995.

⁶⁸ Het gaat dan ook om zaken waarbij de verdachte een "plea of not guilty" heeft gesteld. Men spreekt daarom ook wel van "contested cases".

⁶⁹ M. McConville & G. Wilson, *The criminal justice process*, Oxford 2002; M Partington, *The English legal system*, Oxford 2003; L. Zedner, *Criminal Justice*, Oxford 2004.

⁷⁰ Zie voor een iets uitvoeriger schets S.K. de Groot, *Internationale bewijsgaring in strafzaken, Nederland, Engeland & Wales*, Deventer 2000. Voorts hebben wij gebruik gemaakt van A. Ashworth, *The criminal process*, Oxford 1998 (dat een kritisch evaluatie van het Engelse strafproces behelst, onder meer tegen de achtergrond van de indertijd schokkende "miscarriages of justice" (gerechtelijke dwalingen), zoals de Guildford Four en de Birmingham Six. Vgl. J.F. Nijboer, Gerechtelijke dwalingen en de rol van deskundigen, een vergelijking tussen Engeland en Wales, in: *Justitiële Verkenningen* 2003, nr. 1, p. 105-120.

De *Prosecutor Fiscal* heeft in het algemeen verdergaande bevoegdheden dan een Engelse prosecutor, maar in de praktijk heeft de *Prosecutor Fiscal* weinig met DNA van doen.⁷¹ Schotland heeft bovendien een eigen databank voor DNA-profielen, die wordt beheerd door het *Police Forensic Laboratory* in Dundee. Deze verzameling profielen (zowel wat betreft profielen van bekende personen als profielen die zijn gewonnen uit sporenmateriaal op de plaats van het delict) is echter als geheel ook ingebracht in de nationale databank voor Engeland & Wales, die wordt beheerd en "gerund" door de Engelse *Forensic Science Service* (FSS).

Rechtsstelsel

Hoewel Engeland zonder aarzeling als een democratische rechtsstaat kan worden beschouwd, is in het rechtsstelsel bijzonder veel echt heel erg anders dan in een continentaal land als Nederland. Engeland en het Verenigd Koninkrijk kennen geen geschreven constitutie. De verhouding met de internationale rechtsorde is dualistisch. Dat betekende bijvoorbeeld heel lang dat het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM) en daarop gebaseerde rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) niet rechtstreeks kon doorwerken binnen de interne nationale rechtsorde. Pas met de in werking treding van de *Human Rights Act 1998* (per 2 oktober 2000) is als het ware de omzetting gemaakt van dit stuk internationaal recht naar nationaal recht en kunnen de gerechten ook de in het EVRM gewaarborgde rechten zelfstandig als rechtsbron bezigen. Wat in een dualistisch systeem als het Britse een kernpunt is, is dat het internationale recht, zoals verdragen als EVRM, slechts de natie als zodanig bindt. Het werkt niet direct door in de verhouding overheid-burger. Pas als de Engelse wetgever wetgeving produceert voor nationale toepassing, kan de Engelse rechter de inhoud daarvan toepassen. In casu bevat de *Human Rights Act 1998* de mensenrechten zoals gewaarborgd in het EVRM. Dus nu zijn die als het ware toepasbaar op een manier die in een monistische rechtsorde als Nederland al *ab initio* (vanaf het begin) gold.

Vervolgende overheid

Enkele van de meest in het oog springende verschillen tussen enerzijds Engeland en anderzijds landen als België, Duitsland, Frankrijk en Nederland zijn de onderlinge verhoudingen tussen de Rijksoverheid (regering) en de politie en tussen de politie en het Openbaar Ministerie. Om met het laatste te beginnen: sedert zo'n kleine twintig jaar bestaat er een *Crown Prosecution Service* (CPS). Deze organisatie is - zij het niet exclusief, omdat er ook andere instituten bestaan met de bevoegdheid tot strafvervolging, zoals *Customs and Excises Prosecution Office* - belast met de vervolging en vooral de procesvoering in strafzaken. Om al dan niet tot vervolging over te gaan, is een tamelijk discretionaire bevoegdheid van de CPS. De CPS is vanaf het begin politiek omstreden geweest en lijdt tot op zekere hoogte in prestige als relatieve nieuwkomer onder de kracht van eeuwenlang gegroeide macht van met name de gevestigde advocatuur (de *bar* - het gaat vooral om de *barristers*, niet zozeer om de *solicitors*). Maar, als het op het optreden ter zitting aankomt, wordt de vervolgende overheid in de regel weer door een *prosecuting barrister* of *solicitor* vertegenwoordigd. De CPS heeft in feite geen zeggenschap over de politie (voor het Schotse Openbaar Ministerie ligt dat, als gezegd, enigszins anders), en is in de praktijk voor

⁷¹ Tom Ross, *Scottish Police DNA Database*.

haar informatie bijna volledig afhankelijk van die politie. Onder erkenning dat in Nederland de feitelijke verhoudingen ook wel genuanceerder liggen dan de theorie wil, is de situatie in Engeland toch wel geheel anders. Dat valt des te meer op als men let op de relatief autonome positie van de Engelse politiekorpsen. Engeland kent geen Ministerie van Justitie. Het *Home Office* en daarmee de *Home Secretary* (Minister van Binnenlandse Zaken) zijn politiek verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de politie. Invloed uitoefenen gaat echter zeer voorzichtig en indirect. In Nederlandse termen zou men mogelijk de situatie het beste kunnen vergelijken met een "aanwijzingsbevoegdheid" van de Minister. Een vrij machtig orgaan in de coördinatie van het politiebureau in Engeland is de *Association of Chief Police Officers* (ACPO). Zoals wij hierna zullen zien, heeft de ACPO veel te zeggen over bijvoorbeeld het gebruik en beheer van de nationale databank voor DNA-profielen. De zeggenschap en het beheer over die databank wordt - anders dan hier te lande - grotendeels langs privaatrechtelijke verhoudingen geregeld.

Engeland kent als "moeder van alle *Common Law* landen" een eeuwenoude traditie van rechtsontwikkeling via de rechtspraak en via gewoonterecht. De laatste decennia is evenwel, zeker in het strafrecht, veel wettenrecht tot stand gekomen, waardoor de balans tussen ouderwets *Common Law* en nieuw *statutory law* sterk in de richting van het laatste soort recht is opgeschoven.⁷² Hoewel bij tijd en wijle in de doctrine wel enige discussie opleeft over het opstellen van een strafwetboek, kent men tot op heden niet echt zoiets als een gecodificeerd rechtssysteem. Dat is opmerkelijk, aangezien diverse andere grote landen binnen de *Common Law*-familie, zoals Australië en Canada, zulke legislatieve voorzieningen wel reeds sedert lang kennen.

Mensenrechten

Voor wat betreft mensenrechtelijke aspecten (waaronder privacy-aspecten) van de stafvordering wordt de Engelse situatie in sterke mate getekend door enkele al aangegeven ingrediënten van het constitutionele bestel en het rechtssysteem. Kort samengevat tilt men in Engeland niet zo zwaar aan de privacy in termen van afdwingbare rechten die ook tegenover de overheid zijn geldend te maken. Internationaal is men trouwens ook niet gebonden aan het geheel van de Schengen uitvoeringsovereenkomst en de daarop gebaseerde systemen. Voeg daarbij het ontbreken van een constitutionele traditie in dit opzicht en een accent op de rechtsontwikkeling door de rechtspraak, dan is het resultaat niet verrassend: het heeft er alles van dat de juridische beperkingen voor het maximaal benutten van de informatie die uit het stelselmatig en op grote schaal toepassen van de forensische DNA-technologie minimaal zijn. Tot diezelfde conclusies waren de onderzoekers van het Seminarium voor Bewijsrecht in 2002/2003 ook al gekomen bij

⁷² Een voor het onderwijs aan de "law schools" gebruikte wettenbundel voor het strafrecht bevat al gauw teksten van of uittreksels uit zo'n zeventig verschillende wetten. Zie I.H. Dennis, *Criminal law statutes*, Londen 2003 (editie 2003/04).

de globale vergelijking met Engeland in het kader van de DNA-nulmeting (in opdracht van het Ministerie van Justitie).⁷³

Plea bargaining en Intelligence

Op deze plaats in deze rapportage verdienen nog twee aspecten vermelding. Het eerste betreft het belang van de processuele opstelling van de verdediging in het strafproces en het tweede de rol van "sturingsinformatie" oftewel *intelligence*. Wat betreft de opstelling van de verdediging is van belang dat het *adversarial* stelsel, volgens hetwelk het strafproces is gestructureerd, implicaties heeft voor de (on)beperktheid van de waarheidsvinding. Reeds in een vroeg stadium kan een Engelse strafzaak - bijvoorbeeld bij gelegenheid van een - eerste - voorgeleiding (*arraignment*) voor het *magistrate's court*⁷⁴ - uitlopen op een *guilty plea*. Dat impliceert dat de verdachte in feite toegeeft schuldig te zijn aan het feit waarvan hij wordt beschuldigd. Een dergelijke processuele opstelling snijdt in velerlei opzicht de verdere procedure af, waarbij het accent sterk op de sanctionering komt te liggen. Met name ontbreekt in de procesvoering geheel en al de bewijsvoering. De gevolgen hiervan zijn velerlei en tekenen de Engelse procesvoering: er is, hoewel minder zichtbaar dan in Amerika, ruimte voor onderhandelingen (*plea bargaining*)⁷⁵ en de rol van verzameld bewijsmateriaal (onderzoeksresultaten uit het voorbereidend onderzoek) is vaak verre van duidelijk. In zaken met een *plea of not guilty* volgt wel een *trial* (onderzoek ter zitting) bij het *magistrate's court* of bij het *crown court* (met jury). Dan vindt er wel bewijsvoering plaats, zij het volgens de lijnen van het *adversarial system* waarbij de vervolgende partij en de verdediging ieder hun eigen zaak voorbereiden en voeren.

Dit brengt ons op het tweede aspect: de rol van *intelligence*. Wat in de traditie van de Common Law rechtsstelsels *intelligence* is, is misschien wel het beste te illustreren aan de Amerikaanse FBI (*Federal Bureau of Investigation*). Deze instelling werkt als een voornamelijk binnenlandse inlichtingendienst en niet als een opsporingsdienst. De signaleringen die zo'n dienst naar het binnenlands bestuur of de opsporing afgeeft worden in de *Common Law* landen niet als bewijsmateriaal in strafzaken aangemerkt. Van oudsher kent Engeland een sfeer van strategische geheimhouding rond achtergrond- of sturingsinformatie bij de opsporing. De min of meer ideologische verklaring daarvoor wordt in de regel gezocht in een rechtvaardiging van zulke praktijken vanuit het *adversarial* systeem van procederen. Ook in Engeland wordt erkend dat de verdachte een zwijgrecht heeft en dat de verdediging tot op grote hoogte (belastende) informatie kan achterhouden. *Disclosure* daarvan is niet verplicht en kan niet worden afgedwongen, tenzij het gaat om het beschikbaar krijgen van *real evidence*, d.w.z. bewijsmateriaal: "*that has an existence of itself*". Voor het verkrijgen daarvan kunnen dwangmiddelen worden gebruikt. Nu

⁷³ Seminarium voor Bewijsrecht: *Rapport DNA-onderzoek in opsporing en bewijsvoering in strafzaken*, door L. Buitter et al, Leiden 2003. Het rapport is verkrijgbaar via het Departement Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden.

⁷⁴ Gespiegeld aan de Nederlandse situatie heeft de "magistrate" onderdelen van de rollen van de rechter-commissaris (tijdens de "committals", een soort equivalent van ons gerechtelijk vooronderzoek), van de kantonrechter en van de politierechter.

⁷⁵ Vgl. C. Brants/B. Stapert, *Voor wat hoort wat – plea bargaining in het strafrecht*, Den Haag 2004. Zie ook J.F. Nijboer, 'Plea bargaining in de polder: plea bargaining en OM-afdoening als functionele equivalenten?', *Justitiële Verkenningen* september 2005.

terug naar de *intelligence*. De daaronder te rekenen informatie heeft volgens de Engelse traditie in de regel niet voor de bewijsvoering (in zaken met een *not guilty plea*) te worden geopenbaard: als de verdediging geen verplichting heeft tot volledige *disclosure*, waarom zou dat dan wel van de tegenpartij, de *prosecution* moeten worden verlangd? Dat deze praktijk kan leiden tot het achterhouden van soms ook ontlastende informatie is duidelijk geworden in de zaken Edwards⁷⁶ en Allen⁷⁷. Terzijde zij opgemerkt dat sluipend ook in Nederland het begrip *intelligence* zijn intrede heeft gedaan.⁷⁸ Zo ziet men in de praktijk stukken inzake de uitwisseling van opsporingsgegevens, waarin wordt gestipuleerd dat deze niet voor het bewijs mogen worden gebruikt (iets dat naar Nederlands recht veelal in het geheel niet zo te zeggen is, indien het gaat om zaken die te vinden zijn in "de stukken van het geding"). Ook wijdde het Nederlands Forensisch Instituut op 2 december 2004 - ter gelegenheid van het in gebruik nemen van de locatie Ypenburg - een internationaal symposium aan *forensic intelligence*. *Forensic intelligence* is in feite een informatiebasis voor sturingsinformatie voor de opsporing. *Forensic intelligence* maakt prioritering van aandacht mogelijk door koppeling van gegevensbestanden, onder andere databank DNA met die van vingersporen.

Vanuit de gegeven algemene schets van de staatkundige en juridische situatie in Engeland en Wales kan men verwachten dat de onderhavige materie, zeker waar deze aan de opsporing is gerelateerd, vooral is gekoppeld qua regeling en institutionele inbedding, aan de politie en de voor de politie geldende normatieve structuren. Dat blijkt ook het geval te zijn. Aantekening verdient wel dat de gezamenlijke politiekorpsen tezamen een DNA-databank (bij de FSS) hebben.

2. *Wettelijk kader DNA-onderzoek*

In Engeland is het wettelijk kader neergelegd in de Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) in de artikelen 62, 63, 63A, 64 en 65.

De Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) is in de loop van de jaren een aantal keren gewijzigd door diverse Acts. De belangrijkste wijzigingen uit deze Acts zullen in het hiernavolgende worden besproken.

⁷⁶ EHRM 16 december 1992, *NJCM Bulletin* 1993, p. 449-453. In Edwards was het EHRM van oordeel dat art. 6 EVRM was geschonden. De veroordeling van Edwards was voornamelijk gebaseerd op door de politie verzameld bewijsmateriaal. Echter, aan het licht kwam dat bepaalde feiten niet door de politie aan de verdediging bekend waren gemaakt, zodat het voor de verdediging niet mogelijk was de geloofwaardigheid en juistheid van de politieverklaringen aan te vechten.

⁷⁷ EHRM 5 november 2002. Allan zwijgt tegenover de politie. Om toch informatie los te krijgen wordt Allan in zijn cel vergezeld van een onder cover politiefunctionaris. Die informatie die hij loslaat jegens deze politiefunctionaris wordt opgenomen evenals alle andere gesprekken met bijvoorbeeld zijn vriendin. Het EHRM oordeelt dat hier strijd is met artikel 6 EVRM.

⁷⁸ De onderzoekers zijn het gebruik van 'intelligence' meer malen tegengekomen in aanwijzingen en rondschrijvingen binnen het openbaar ministerie, terwijl ook deskundigen van het NFI en politiemensen zich in de wandeling veelvuldig van deze terminologie bedienen.

Het is van belang om te weten dat in de Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) onderscheid wordt gemaakt tussen *intimate* (intiem) en *non-intimate* (niet-intiem) celmateriaal. Onder intiem celmateriaal wordt verstaan bloed, sperma, enige andere vloeistof uit het lichaam zoals urine, schaamhaar, een monster genomen uit een lichaamsopening met uitzondering van de mond (wangslimvlies valt dus niet onder intiem celmateriaal). Onder niet-intiem celmateriaal wordt verstaan haar anders dan schaamhaar, een monster genomen van een nagel of van onder een nagel, een monster genomen uit de mond, speeksel (art. 65 lid 1 PACE 1984).

Criminal Justice and Public Order Act 1994 (CJPOA), Secties 54-59

Met deze Act werden de regels versoepeld waaronder intiem en niet-intiem celmateriaal van personen mocht worden afgenomen. Zo werd wangslimvlies niet langer gedefinieerd als intiem celmateriaal en mocht dit, in tegenstelling tot intiem celmateriaal, gedwongen worden afgenomen bij een persoon. Een belangrijke wijziging vormde bovendien het feit dat niet langer sprake behoefde te zijn van een '*serious arrestable offence*' maar dat het voldoende was als er sprake was van een *recordable offence* voor afname van celmateriaal bij een persoon. Onder een *recordable offence* vallen vrijwel alle zaken die door de politie worden onderzocht. Een *recordable offence* kent geen wettelijke of doctrinaire definitie. Zulks in tegenstelling tot het criterium voor *arrestable offences*. Onder *arrestable offences* vallen strafbare feiten met een strafbedreiging van > 5 jaar. Ook een poging tot zo een strafbaar feit vallen onder *arrestable offences* en tevens zijn er wat incidentele uitbreidingen. Bovendien kreeg het speculatieve onderzoek van DNA-profielen verkregen uit afgenomen celmateriaal met DNA-profielen in de nationale DNA-databank met deze Act uit 1994 een wettelijke basis.

Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Sectie 64

Met deze Act werden de bevoegdheden van de politie uitgebreid om vergelijkend onderzoek in de DNA-databank uit te voeren met DNA-profielen verkregen uit celmateriaal afgenomen van personen die waren gearresteerd, aan wie iets ten laste was gelegd of die waren geïnformeerd over het feit dat zij proces-verbaal hadden gekregen voor een *recordable offence*. Bovendien werd mogelijk gemaakt om speculatief onderzoek in de DNA-databank uit te voeren met DNA-profielen verkregen uit het gehele Verenigd Koninkrijk (dus ook uit Schotland).

Criminal Evidence (Amendment) Act 1997

Met deze Act werden de bevoegdheden van de politie uitgebreid om niet-intiem celmateriaal af te nemen en het DNA-profiel op te slaan in de DNA-databank bij een categorie veroordeelden die waren veroordeeld voordat de CJPOA van kracht werd. Het betrof hier zedendelinquenten, die de wetgever niet buiten de DNA-databank wilde houden.

Criminal Justice and Police Act 2001 (CJPA), Secties 80-82

Met deze Act werden de bevoegdheden van de politie uitgebreid om celmateriaal af te nemen en DNA-profielen op te slaan van die personen die niet waren veroordeeld voor een *recordable offence*. Achtergrond van deze Act was dat zowel de politie als de *Forensic Science Service* hadden gefaald in de wettelijke verplichtingen om DNA-profielen uit de nationale DNA-

databank te verwijderen die waren afgenomen van personen die nooit waren veroordeeld voor een strafbaar feit, omdat de vervolging was gestaakt of omdat de personen na een vervolging waren vrijgesproken. Dit feit kwam aan het rollen doordat in een aantal zaken die voor de rechter speelden deze kwestie kwam bovendrijven. Dit resulteerde in de CJPA, waarin de wetgever bepaalde dat DNA-profielen van personen wier vervolging was gestaakt of die waren vrijgesproken niet meer uit de nationale DNA-databank behoeften te worden verwijderd. Deze Act had zelfs werking met terugwerkende kracht, met het gevolg dat celmateriaal en DNA-profielen die onder de oude regelgeving hadden moeten worden vernietigd, onder het nieuwe artikel mochten worden bewaard.

Criminal Justice and Police Act 2002, (Commencement No. 8) Order 2002

Door deze Act kon de politie in een groter aantal gevallen niet-intiem celmateriaal opnieuw afnemen, omdat bij de eerste afname iets mis is gegaan. Daarnaast kunnen thans monsters van celmateriaal die vrijwillig zijn afgegeven met het doel van uitsluiting, zoals bij grootschalige DNA-onderzoeken, worden opgeslagen in de DNA-databank en met de daarin opgeslagen DNA-profielen worden vergeleken. Voor de opslag en vergelijking moet de betrokkene schriftelijk toestemming verlenen, maar is toestemming eenmaal gegeven, dan kan deze niet meer worden ingetrokken.

Criminal Justice Act 2003 (CJA), Sectie 10

Krachtens deze Act is het nu mogelijk om van alle personen die gearresteerd zijn voor een recordable offence en vastgehouden worden op het politiebureau celmateriaal af te nemen en daarmee DNA-onderzoek te laten plaatsvinden.

In Engeland en Wales mag celmateriaal worden afgenomen wanneer de betrokkene zich in detentie bevindt bij de politie en er redelijke gronden zijn om aan te nemen dat hij betrokken is bij een *recordable offence*. Tevens geldt als eis dat er een redelijke grond is voor de aanname, dat het onderzoek zal bijdragen aan de bevestiging dan wel weerlegging van de betrokkenheid bij het feit.

De bescherming van persoonsgegevens wordt beheerst door de *Data Protection Act 1998*. Hierin is onder andere bepaald dat DNA-gegevens voor geen ander doel mogen worden gebruikt dan waarvoor ze zijn afgenomen.

3. Aangetroffen celmateriaal

3.1 Sporenonderzoek

De politie verzamelt celmateriaal van de plaats delict en stuurt dit naar een erkend laboratorium voor DNA-onderzoek. Het laboratorium waar het DNA-profiel uit het celmateriaal wordt afgeleid wijst een uniek barcode-nummer toe aan elk monster en stuurt het verkregen DNA-profiel samen met het unieke barcode-nummer en demografische details naar de *Custodian*; de

Chief Scientist van een aparte afdeling van de *Forensic Science Service* die verantwoordelijk is voor de DNA-profielen in de DNA-databank teneinde deze gegevens in de DNA-databank te laden.

3.2 Registratie van de sporen

In de regelgeving is hier niets over terug te vinden. Er geldt dus wettelijk geen specifieke procedure bij het sporenonderzoek naar DNA-materiaal.

4. Afgenomen celmateriaal

4.1 Afname met toestemming

Zowel intiem als niet-intiem celmateriaal mag met toestemming van de betrokkene worden afgenomen. In Engeland en Wales mag celmateriaal worden afgenomen wanneer de betrokkene zich in detentie bevindt bij de politie en er redelijke gronden zijn om aan te nemen dat hij betrokken is bij een *recordable offence*. Tevens geldt als eis dat er een redelijke grond is voor de aanname, dat het onderzoek zal bijdragen aan de bevestiging dan wel weerlegging van de betrokkenheid bij het feit.

A. Voorwaarden voor afname

Intiem celmateriaal

Intiem celmateriaal mag worden afgenomen van 1) een persoon in detentie bij de politie waarbij er a) een bevel is van een politieagent met minimaal de rang van inspecteur (*police officer of at least the rank of inspector*) en b) de betrokkene toestemming voor de afname heeft gegeven (art. 62 lid 1 sub a en b PACE 1984), 2) een persoon die niet in detentie bij de politie is, maar van wie gedurende het onderzoek van een strafbaar feit, twee of meer niet-intieme monsters geschikt voor dezelfde soort analyse zijn afgenomen maar ongeschikt zijn gebleken indien er a) een bevel is van een politieagent met minimaal de rang van inspecteur en b) de betrokkene toestemming voor de afname heeft gegeven (art. 62 lid 1A sub a en b PACE 1984). Een bevel mag alleen door een politieagent met minimaal de rang van inspecteur worden gegeven indien hij redelijke gronden heeft om a) te vermoeden dat de persoon van wie het celmateriaal is afgenomen betrokken is bij een *recordable offence* (dit is ruimer dan verdenking) en b) te geloven dat het celmateriaal zal bijdragen de betrokkenheid van de persoon te bevestigen dan wel te weerleggen (art. 62 lid 2 sub a en b PACE 1984). Dit bevel moet schriftelijk worden gegeven, of mondeling met achteraf een schriftelijke bevestiging (art. 62 lid 3 PACE 1984). De toestemming moet schriftelijk worden gegeven (art. 62 lid 4 PACE 1984).

Indien een bevel voor afname van celmateriaal is gegeven en er is voorgesteld dat intiem celmateriaal zal worden afgenomen, zal een politieagent de persoon van wie het celmateriaal wordt afgenomen informeren over het gegeven bevel en de gronden voor het bevel inclusief de

aard van het misdrijf waar de persoon van wordt verdacht of betrokken bij is (art. 62 lid 5 en 6 PACE 1984).

Zodra er intiem celmateriaal van de persoon is afgenomen, zal er van het bevel, de gronden voor het bevel en het feit dat de vereiste toestemming is gegeven een proces-verbaal worden opgemaakt (art. 62 lid 7 PACE 1984).

Als er intiem celmateriaal van een persoon zal worden afgenomen op een politiebureau, zal voordat het celmateriaal is afgenomen een politieagent de persoon informeren dat er mogelijk een speculatief onderzoek zal plaatsvinden. Van het feit dat de persoon is geïnformeerd over deze mogelijkheid zal zodra het celmateriaal is afgenomen een proces-verbaal worden opgemaakt (art. 62 lid 7A PACE 1984).

Indien er intiem celmateriaal is afgenomen van een persoon vastgehouden op het politiebureau, zal er van het bevel, de gronden voor het bevel, het feit dat de vereiste toestemming is gegeven en het feit dat de betrokken persoon is geïnformeerd dat er mogelijk een speculatief onderzoek zal plaatsvinden ook een aantekening worden gemaakt in het bewaringsverbaal (art. 62 lid 8 PACE 1984).

Niet-intiem celmateriaal

Niet-intiem celmateriaal mag niet van een persoon worden afgenomen indien de vereiste toestemming ontbreekt (art. 63 lid 1 PACE 1984). De toestemming voor afname van niet-intiem celmateriaal moet schriftelijk worden gegeven (art. 63 lid 2 PACE 1984).

B. Wijze van afname

De politie neemt het celmateriaal af en bewaart het celmateriaal in een verpakking met een uniek barcode-nummer. Zij creëert een file op de *Police National Computer* (PNC) om aan te geven dat er celmateriaal is afgenomen. Deze file heeft een uniek *arrest summons number* (ASN). Er is een verbinding tussen de PNC en de nationale DNA-databank waardoor de demografische details met betrekking tot het celmateriaal dat is afgenomen worden doorgegeven aan de *Custodian* van de DNA-Databank (zie hiervoor) om een aparte file bij de DNA-databank te creëren, gekenmerkt door de barcode van de verpakking en het arrest summons number.

De politie stuurt het celmateriaal met het unieke barcode-nummer en *arrest summons number* naar een erkend laboratorium voor DNA-onderzoek. Dit laboratorium overlegt het DNA-profiel verkregen uit het celmateriaal met unieke barcode-nummer en het *arrest summons number* aan de *Custodian* om deze in de DNA-databank te laden. Personen die vrijwillig, maar met schriftelijke toestemming hun celmateriaal hebben afgestaan om in de DNA-databank te laden hebben geen file in de PNC en kunnen uitsluiten geïdentificeerd worden door het unieke barcode-nummer aangebracht op de verpakking. Dit celmateriaal wordt verstuurd naar een erkend laboratorium voor DNA-onderzoek. Dit laboratorium overlegt het DNA-profiel

verkregen uit het celmateriaal, met de unieke barcode en demografische details aan de Custodian om in de DNA-databank te laden.

Intiem celmateriaal

Indien er sprake is van intiem celmateriaal mag er in alle gevallen het celmateriaal van een persoon worden afgenomen door a) een geregistreerde medische beroepsbeoefenaar of b) een geregistreerde professional in de gezondheidszorg (dat wil zeggen een geregistreerde verpleegster of een geregistreerd lid van de gezondheidszorg die door de Secretary of State belast is met dergelijk onderzoek) (art. 62 lid 9A PACE 1984).

Niet-intiem celmateriaal

De macht om niet-intiem celmateriaal van een persoon af te nemen mag worden uitgevoerd door elke willekeurige politieagent (art. 63 lid 9ZA PACE 1984).

4.2 Afname onder dwang

Alleen niet-intiem celmateriaal mag onder dwang worden afgenomen. Omdat, zoals gezegd, wangslimvlies sinds de Criminal Justice and Public Order Act 1994 niet langer wordt gezien als intiem maar als niet-intiem celmateriaal, zal in de praktijk de restrictie dat alleen niet-intiem celmateriaal onder dwang mag worden afgenomen geen grote beperking opleveren.

A. Voorwaarden voor afname

In Engeland en Wales mag celmateriaal worden afgenomen wanneer de betrokkene zich in detentie bevindt bij de politie en er redelijke gronden zijn om aan te nemen dat hij betrokken is bij een recordable offence. Tevens geldt als eis dat er een redelijke grond is voor de aanname, dat het onderzoek zal bijdragen aan de bevestiging dan wel weerlegging van de betrokkenheid bij het feit. Niet-intiem celmateriaal mag niet van een persoon worden afgenomen indien de vereiste toestemming ontbreekt (art. 63 lid 1 PACE 1984). De toestemming voor afname van niet-intiem celmateriaal moet schriftelijk worden gegeven (art. 63 lid 2 PACE 1984).

Niet-intiem celmateriaal mag worden afgenomen van een persoon zonder de vereiste toestemming indien 1) de persoon a) in detentie wordt gehouden bij de politie als gevolg van zijn arrestatie voor een recordable offence en b) er nog niet eerder niet-intiem celmateriaal is afgenomen van hetzelfde soort en van hetzelfde deel van het lichaam gedurende het onderzoek van het strafbare feit door de politie of dergelijk celmateriaal is afgenomen maar dit ongeschikt is gebleken, 2) de persoon a) in hechtenis wordt gehouden bij de politie op bevel van de rechtbank en b) een politieagent met minimaal de rang van inspecteur een bevel heeft gegeven om het celmateriaal af te nemen zonder de vereiste toestemming, 3) de persoon a) in staat van beschuldiging is gesteld van een recordable offence of is geïnformeerd dat hij zal worden gerapporteerd voor een recordable offence en b) er nog niet eerder niet-intiem celmateriaal door de politie is afgenomen gedurende het onderzoek van het strafbare feit, of er niet-intiem

celmateriaal van hem is afgenomen maar dit niet geschikt was voor dezelfde soort analyse, of hoewel geschikt, het celmateriaal ongeschikt is gebleken, 4) de persoon is veroordeeld voor een recordable offence of 5) het personen betreft gedetineerd na een vrijlating op grond van krankzinnigheid of indien is gebleken van onbekwaamheid om zich te verdedigen (art. 63 lid 1,2, 2A, 2B, 2C, 3,3B, 3C PACE 1984).

Een *police officer* mag alleen zijn toestemming geven voor gedwongen afname van celmateriaal indien hij redelijke gronden heeft om a) te vermoeden dat de persoon van wie het celmateriaal is afgenomen is betrokken bij een *recordable offence* en b) te geloven dat het celmateriaal zal bijdragen de betrokkenheid van de persoon te bevestigen dan wel te weerleggen (art. 63 lid 4 PACE 1984).

Dit bevel moet schriftelijk worden gegeven, of mondeling met achteraf een schriftelijke bevestiging (art. 63 lid 5 PACE 1984).

Indien een bevel voor afname van celmateriaal is gegeven en er is voorgesteld dat niet-intiem celmateriaal zal worden afgenomen, zal een police officer de persoon van wie het celmateriaal wordt afgenomen informeren over het gegeven bevel en de gronden voor het bevel inclusief de aard van het misdrijf waar de persoon van wordt verdacht bij betrokken te zijn geweest (art. 63 lid 6 en 7 PACE 1984).

Zodra er niet-intiem celmateriaal is afgenomen van een persoon zal het bevel op grond waarvan het celmateriaal is afgenomen en de gronden voor het bevel worden geregistreerd (art. 63 lid 8 PACE 1984).

Indien er niet-intiem celmateriaal is afgenomen van een persoon op een politiebureau met of zonder de vereiste toestemming zal, alvorens het celmateriaal wordt afgenomen, een politieagent de betrokkene informeren dat er mogelijk een speculatief onderzoek zal plaatsvinden. Het feit dat de persoon is geïnformeerd over de voorgenoemde mogelijkheid zal worden geregistreerd zodra het celmateriaal is afgenomen (art. 63 lid 8B PACE 1984).

Indien niet-intiem celmateriaal is afgenomen van een persoon die wordt vastgehouden op een politiebureau zal van alle geregistreerde zaken aantekening worden gemaakt in het bewaringsverbaal (art. 63 lid 9 PACE 1984).

B. Wijze van afname

De bevoegdheid om niet-intiem celmateriaal van een persoon zonder de vereiste toestemming af te nemen mag worden uitgeoefend door elke willekeurige politieagent (art. 63 lid 9ZA PACE 1984).

De politie neemt celmateriaal af van individuen en bewaart het celmateriaal in een verpakking met een uniek barcode-nummer. De politie creëert een file op de *Police National Computer* (PNC) om aan te geven dat er celmateriaal is afgenomen. Deze file heeft een uniek *arrest summons number* (ASN). Er is een verbinding tussen de PNC en de nationale DNA-databank waardoor de demografische details met betrekking tot het celmateriaal dat is afgenomen worden doorgegeven aan de *Custodian* van de DNA-Databank (een aparte afdeling van de *Forensic Science Service*) om een aparte file bij de DNA-databank te creëren, gekenmerkt door de barcode van de verpakking en het arrest summons number.

De politie stuurt het celmateriaal met het unieke barcode-nummer en arrest summons number naar een erkend laboratorium voor DNA-onderzoek. Dit laboratorium overlegt het DNA-profiel verkregen uit het celmateriaal met unieke barcode-nummer en het arrest summons number aan de *Custodian* om deze in de DNA-databank te laden.

In Engeland wordt ook gebruik gemaakt van '*covert sampling*' oftewel heimelijke afname van DNA materiaal. Hierbij moet gedacht worden aan het verzamelen van DNA materiaal afkomstig van bijvoorbeeld een koffiekopje in plaats van celmateriaal rechtstreeks afkomstig van de persoon zelf. De politie dient toestemming te hebben van de politiechef. Er bestaat geen wetgeving die hierop ziet, maar het is een gebruikelijke methode die geen weerstand ondervindt.

4.3 Rechten van betrokkene

Er kan geen bezwaar worden aangetekend tegen afname van celmateriaal.

4.4 Registratie van afgenomen celmateriaal

In de regelgeving is hier niets over terug te vinden. Er geldt dus geen wettelijke procedure.

5. DNA-onderzoek

5.1 Voorwaarden DNA-onderzoek

Voor het uitvoeren van DNA-onderzoek is geen apart rechterlijk bevel nodig.

5.2 Definitie

In Engeland bestaat geen wettelijke definitie van een DNA-onderzoek. Uit de praktijk blijkt dat onder een DNA-onderzoek moet worden verstaan het opstellen van een DNA-profiel en het vaststellen van persoonskenmerken bij afwezigheid van ooggetuigenbewijs of een match met een profiel in de NDNAD (etnische oorsprong en rood haar test). Aan deze definitie kan worden toegevoegd het familiale onderzoek. Bij een familiaal onderzoek is er geen match met een DNA-profiel uit de DNA-databank. Indien het DNA-profiel van het spoor echter grote

gelijkenis vertoond met één of meerdere DNA-profielen in de DNA-databank, kan dit een aanwijzing zijn dat het DNA-profiel van het spoor overeen kan komen met het DNA-profiel van een familielid van degene die al reeds is opgenomen in de DNA-databank.

5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal

De politie registreert in de *Police National Computer* (PNC) de gegevens van alle personen van wie celmateriaal is afgenomen voor DNA-onderzoek en of een DNA-profiel is toegevoegd aan de DNA-databank.

5.4 Uitvoering

De *Custodian* van de FSS bepaalt de standaarden voor de wijze van afname van celmateriaal. Verder overziet de *Custodian* de ontwikkeling en procedurele standaarden voor de analyse van het celmateriaal om er zeker van te zijn dat alle leveranciers consequent betrouwbare DNA-profielen leveren voor de DNA-databank, vergelijkbaar met die van andere leveranciers.

De wetenschappelijke en procedurele standaarden voor de leveranciers en de wijze van werken voor de *Custodian* zijn geregistreerd in de *Custodian's Quality Management System* en de relevante documenten zijn verzonden naar alle leveranciers.

De wijze waarop de *Custodian* werkt is gelijk met ISO 9001, ISO/IEC 17025 en ISO/IEC Guide 43 en ILAC-G13:2000 (dit zijn afkortingen van bepaalde standaarden) en is onderwerp van interne audits.⁷⁹ De *Custodian* ontvangt regelmatig accreditatiebezoeken van zowel de *British Standards Institute* (BSI) en *United Kingdom Accreditation Service* (UKAS). Daarnaast vinden er regelmatig audit onderzoeken plaats door *Home Office Internal Auditors* en andere lichamen zoals de *Human Genetics Commission* (HGC). De *National Audit Office* (NAO) geeft periodiek commentaar op de nationale DNA-databank.

Op dit moment zijn er 4 organisaties (6 verschillende laboratorium afdelingen) geaccrediteerd om DNA-profielen verkregen uit celmateriaal afgenomen van personen te leveren aan de DNA-databank en 5 organisaties (13 verschillende laboratorium afdelingen) geaccrediteerd om DNA-profielen verkregen uit celmateriaal verzameld op de plaats delict te leveren aan de DNA-databank.

5.5 Verslaglegging door deskundige

In de regelgeving is hier niets over terug te vinden. Er geldt dus blijkbaar geen specifieke wettelijke procedure.

⁷⁹ ISO 9001: Quality management standard; ISO/IEC 17025: General Requirements for the Competence of Calibration and Testing Laboratories; ISO/IEC Guide 43: Proficiency testing by interlaboratory comparisons; ILAC-G13:2000: Guidelines for the Requirements for the Competence of Providers of Proficiency Testing Schemes.

5.6 Informatieverstrekking

In de regelgeving is hier niets over terug te vinden. Krachtens de Data Protection Act 1998 heeft een ieder er recht op om te weten wat er over hem of haar in de DNA-databank staat opgeslagen en kan je dit laten corrigeren indien dit niet klopt. Een verzoek tot verwijdering van het DNA-profiel wordt per definitie geweigerd.

5.7 Bewaren celmateriaal

In beginsel wordt celmateriaal, afgenomen van een persoon (hieronder vallen ook verdachten) met betrekking tot het onderzoek van een strafbaar feit, opgeslagen nadat het is gebruikt waarvoor het is afgenomen.

Opslag vindt niet plaats indien celmateriaal is afgenomen van een persoon in verband met het onderzoek van een strafbaar feit, en deze persoon wordt niet verdacht van het hebben gepleegd van een strafbaar feit. Vernietiging vindt plaats zodra het celmateriaal is gebruikt waarvoor het is afgenomen.

Vernietiging hoeft niet plaats te vinden, indien celmateriaal is afgenomen voor het onderzoek van een strafbaar feit waarvoor een persoon is veroordeeld en het celmateriaal van deze veroordeelde persoon is afgenomen met het oog op dat onderzoek. Omdat vernietiging niet verplicht is, kan het celmateriaal bewaard blijven ook na de veroordeling van de persoon van wie het celmateriaal afkomstig is.

Indien de betrokkene schriftelijke toestemming geeft zijn celmateriaal op te slaan, dan hoeft het celmateriaal niet te worden vernietigd. Deze toestemming kan niet worden herroepen.

5.8 Rechten van betrokkene

Er geldt geen specifieke wettelijke procedure voor de rechten van betrokkene.

6 DNA-databank

Er is één nationale DNA-databank (*intelligence-database*). Deze is opgericht op 10 april 1995, Daarnaast bestaan er diverse eliminatie-databanken die DNA-profielen bevatten van werknemers en leveranciers, politie-agenten en onderzoekers van een plaats delict. Elk jaar wordt een jaarverslag geproduceerd over de DNA-databank.⁸⁰

In de DNA-databank zijn 2,35 miljoen DNA-profielen van individuen opgeslagen en 232.000 DNA-profielen van celmateriaal verzameld op de plaats delict.

⁸⁰ De laatste versie tot op heden (juni 2005) betreft 'The National DNA Database annual report 03/04'.

Op dit moment is er een kans van 40 procent op een directe match tussen materiaal van een plaats delict en een profiel van een individu in de DNA-Databank wanneer profielen van nieuwe onopgeloste plaatsen delict worden toegevoegd.

6.1 Doel

De DNA-databank dient als middel voor de concrete en toekomstige vervolging van strafbare feiten.

6.2 Beheer

Beheer DNA-Databank is in handen van de *Database Custodian*, een onderdeel van de *Forensic Science Service* (FSS), Birmingham, onder leiding van de *Chief Scientist*. De eigenaar van de DNA-databankgegevens is de *Association of Chief Police Officers* (ACPO).

De FSS verzorgt invoer gegevens, updates en beheert de informatie en geeft relevante opsporingsinformatie door op verzoek van de ACPO; de profielgegevens zelf blijven eigendom van de individuele politiekorpsen die de sporen hebben aangedragen voor DNA-onderzoek.

6.3 Inhoud DNA-databank

In principe worden alle opgemaakte DNA-profielen in de DNA-databank opgeslagen. Het is niet mogelijk te zeggen dat alle DNA-profielen worden opgeslagen of worden verwijderd. Met deze formulering wordt een slag om de arm gehouden. Voor de opname gelden geen juridische overwegingen maar slechts technische. Enkel een technisch onvolkomen DNA-profiel wordt niet opgeslagen in de DNA-databank. De grote hoeveelheid aan DNA-profielen in de Engelse DNA-databank is het gevolg van de wetgeving die de opname van DNA-profielen mogelijk maakt, de financiële investeringen door het Home Office en de duidelijk zichtbare voordelen van de DNA-databank.

6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens

In beginsel worden DNA-profielen alleen verwijderd uit de DNA-databank als iemand overlijdt. Verder op verzoek van de politie of het laboratorium (in geval van slechte kwaliteit DNA-profiel door bijvoorbeeld slechte kwaliteit celmateriaal).

Van plaats delict: verwijdering profiel zodra er een match is.

Van een verdachte: verwijdering profiel na overlijden persoon aan wie profiel toebehoort, ook al als de verdachte is vrijgesproken of als er geen vervolging zal plaatsvinden.

Echter, met het oog op de hoeveelheid profielen in de DNA-databank ontstaat de discussie over de zeldzaamheidswaarde. De Engelse ervaring leert dat de aanzienlijke toename van het aantal

profielen in de databank betekent dat de kans op een toevallige hit toeneemt. Daarom is het aantal loci waaruit een DNA-profiel bestaat inmiddels uitgebreid van 6 naar 10 loci. Dit soort DNA-profielen hebben een zeldzaamheidswaarde van minder dan 1 op de miljard waardoor de kans op het vinden van een toevallige hit thans vrijwel uitgesloten is.

6.5 Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank

De FSS heeft als beheerder rechtstreeks toegang tot de DNA-databank.

6.6 Verstrekking van gegevens

Aan bona fide politiemensen met toestemming van de ACPO.

6.7 Vergelijking van DNA-profielen

In beginsel worden alle nieuwe DNA-profielen onderworpen aan een speculatief onderzoek langs alle DNA-profielen in de DNA-databank. Daarnaast vinden er ook eenmalige vergelijkingen plaats tussen nieuwe DNA-profielen en DNA-profielen die al waren opgeslagen in de DNA-databank. Dit is het geval indien het DNA-profiel niet voldoet aan de minimumvereisten om het in de DNA-databank op te slaan, indien het DNA-profiel is vervaardigd door een niet-erkend laboratorium of indien er een familiaal onderzoek wordt gedaan in de DNA-databank waarbij wordt geprobeerd misdadigers die niet zijn opgenomen in de DNA-databank te identificeren aan de hand van mogelijke verwanten die wel zijn opgeslagen. Familiaal onderzoek is enkel mogelijk indien het een 'serious crime' betreft. De lijst van potentiële familieleden gaat naar de politie. Er bestaan best practice guidelines voor de politie die richtlijnen bevatten om zo min mogelijk inbreuk te maken op de persoonlijke levenssfeer van de mensen op de lijst.

7 Grootschalig DNA-onderzoek

Een juridisch kader ontbreekt. Alle grootschalige DNA-onderzoeken gaan uit van de politie. Er is een ACPO *Guidance on best practice* over dit onderwerp. Het grootschalig opsporingsonderzoek is in Engeland en Wales een reguliere en gangbare opsporingsmethode. Er bestaat geen regel die stelt dat het onderzoek moet zijn vastgelopen alvorens mag worden overgegaan tot een grootschalig opsporingsonderzoek. In sommige gevallen is juist zo snel mogelijk een grootschalig opsporingsonderzoek opgestart. De *Forensic Science Service* prijst grootschalig DNA-onderzoek aan als een economische manier om grote groepen mensen snel vrij te pleiten en om een potentiële verdachte te identificeren. In haar informatie geeft de FSS aan onder welke omstandigheden grootschalige DNA-onderzoeken in Engeland en Wales gehouden worden. Heden ten dage wordt een grootschalig DNA-onderzoek vaak gebruikt wanneer er uit een daderspoor een profiel is opgemaakt dat geen 'match' oplevert na een vergelijking met de profielen in de Britse DNA-databank. De criteria die worden aangelegd om een grootschalig

DNA-onderzoek al dan niet toe te passen zijn vooral van praktische aard en minder van juridische. Officieel is er geen ondergrens voor de ernst van de delicten om in aanmerking te komen voor een grootschalig DNA-onderzoek. Vanwege de vrijwillige basis waarop DNA-materiaal wordt afgenomen, kan in het kader van het onderzoek naar elk strafbaar feit in principe een grootschalig DNA-onderzoek plaatsvinden. In de praktijk blijkt echter dat grootschalige DNA-onderzoeken om budgettaire redenen uitsluitend bij ernstige (gewelds en seksuele) delicten worden uitgevoerd. DNA-analyse kost meer dan 40 pond sterling per DNA-monster.⁸¹ Grootschalig onderzoek is enkel toegestaan in het belang van een opsporing in een concrete zaak en DNA-profielen mogen niet voor andere doeleinden worden gebruikt tenzij de betrokkene van wie een DNA-profiel is opgesteld uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven voor ander gebruik. DNA-profielen van de vrijwilligers worden enkel vergeleken met het DNA-profiel van het spoor in de desbetreffende zaak. Zonder schriftelijke toestemming worden de DNA-profielen niet in de DNA-databank opgeslagen. Na het doel waarvoor de DNA-profielen zijn opgesteld worden de DNA-profielen vernietigd.

Het eerste bekende geval waarin een grootschalig DNA-onderzoek leidde tot een verdachte, vond plaats in 1987. Het betrof hier de moord op een leerling in Enderby. Er werd bij 5.000 mannen DNA-materiaal afgenomen. Volgens gegevens van de FSS hebben er tot nu toe ruim 282 grootschalige DNA-onderzoeken plaatsgevonden.

8 Privacy

Het interne beheer van de DNA-databank vindt plaats overeenkomstig de *Data Protection Act 1998*. Toegang tot de bestanden van de DNA-databank hebben alleen staf dat daartoe is gemachtigd door de *Custodian* van de DNA-databank en is bovendien per functionaris beperkt.

⁸¹ Scriptie van Arthur Bletterman, die een rechtsvergelijkende studie heeft verricht naar grootschalig DNA-onderzoek in Nederland en Engeland & Wales, Utrecht 2004.

Hoofdstuk 6 – Frankrijk

1. Inleiding

Staatsinrichting

De Franse Republiek is een gecentraliseerde eenheidsstaat. De republiek omvat naast het Europese gebied (*La France Metropole*, populair ook wel als de *hexagone* aangeduid) ook ettelijke *domaines* en *territoires d'outre mer* (DOM-TOM), zoals Frans Guyana of Réunion. De staatkundige indelingen zijn in dergelijke gebieden vergelijkbaar met die binnen het Europese gebied. Zo is het Franse gedeelte van Sint Maarten in het Caraïbisch gebied een *sousprefecture* van de *prefecture* van Guadeloupe.

*Het rechtssysteem*⁸²

Frankrijk hoort net als Duitsland, België, Frankrijk en Nederland tot de landen met een continentale traditie. Daarbij hoort een regelgeving die gestoeld is op zowel het legaliteitsbeginsel als het codificatiebeginsel, welke in combinatie leiden tot het bestaan van systematisch geordende wetboeken. Sedert de Napoleontische tijd beschikt Frankrijk over een gecodificeerd wettelijk systeem. Er is een sterke traditie van vrijwel onaantastbaarheid van de tekst van de wet, als zijnde het resultaat van het democratische proces. Vandaar ook dat de dominantie in de rechtspraak en de doctrine is gaan heten de exegetische school. Wetskritiek is binnen de juridische professie een niet erg ontwikkeld onderwerp. Tegelijk heeft Frankrijk, meer dan bijvoorbeeld Nederland, wel een kritische traditie als het gaat om het functioneren van de gerechten en de parketten. Het strafprocesrecht is geregeld in de Code de Procédure Pénale (in werking sedert 1959; herhaaldelijk gewijzigd⁸³).

Het rechterlijk systeem lijkt erg op het Belgische en het Nederlandse. Frankrijk⁸⁴ kent in de zwaarste zaken juryrechtspraak (*Cour d'Assises*). Anders dan in België beraadslaagt de (negen personen tellende) jury tezamen met de drie rechters. Sedert enkele jaren kent Frankrijk het hoger beroep van uitspraken van het *Cour d'Assises*. Dergelijke zaken komen dan opnieuw voor een jurygerecht dat dan niet negen maar twaalf leden telt.

Het Openbaar Ministerie (*Ministère Public*) is hiërarchisch georganiseerd langs de lijn van parketten bij de gerechten. Anders dan in Nederland is de zeggenschap van het Ministerie van Justitie over de parketten de laatste jaren – vooral sedert Mevrouw Guigou Minister van Justitie oftewel *Garde des Sceaux* was – geminimaliseerd, teneinde politisering van de vervolging in strafzaken zoveel als mogelijk te vermijden. Het Openbaar Ministerie heeft gezag over de politiekorpsen, waar het gaat om hun justitiële taken (het inwinnen, verzamelen en beheren van

⁸² Zie G. Stefani, G. Levasseur, B. Bouloc, *Procédure pénale*, Parijs 2000; J. Vincent et al., *La justice et ses institutions*, Parijs.

⁸³ Diverse wijzigingen, bijvoorbeeld inzake de in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis stoelen op het EVRM en de rechtspraak van het EHRM.

⁸⁴ Net als in België bestaat er een driedeling van strafbare feiten: *contraventions*, *délits* en *crimes*.

informatie en het uitvoeren van concrete opsporingsactiviteiten). Er zijn sinds 1966⁸⁵ twee politiekorpsen: de *police nationale* en de *gendarmerie*. De eerste valt organisatorisch onder het binnenlands bestuur, de tweede is militair georganiseerd en valt onder het Ministerie van Defensie. Voor het onderwerp van dit rapport brengt deze tweedeling mee dat er ook verschillende politie-laboratoria bestaan die DNA onderzoek verrichten.

Vergelijkbaar met België is de belangrijke en omvangrijke rol van de *juge d'instruction criminelle* in het (gerechtelijk) vooronderzoek (*instruction*). Deze heeft verregaande bevoegdheden en speelt in veel zaken een rol. Hier is ook een contrast zichtbaar met Duitsland waar de onderzoeksrechter sedert 1975 heel erg is teruggedrongen en met Nederland waar dat ook steeds meer het geval is.

Vanuit de gegeven algemene schets van de Franse staatsinrichting en het Franse rechtsstelsel valt het te verwachten dat forensisch DNA-onderzoek wat betreft strafzaken in het gecodificeerde regelsysteem is verankerd. Dat is ook het geval. Dat het traditioneel tot centralisme neigende Franse bestel ook heeft gekozen voor één nationale databank terzake is evenmin een verrassing.

2. Wettelijk kader DNA-onderzoek

Artikel 706-54 Wetboek van strafvordering, ingevoerd bij de Wet op de dagelijkse veiligheid 2001 en aangevuld door de Wet op de interne veiligheid 2003, bepaalt dat de nationale databank (*fichier national automatisé des empreintes génétiques*, afgekort als FNAEG) is aangewezen om alle genetische profielen centraal op te slaan die afkomstig zijn van biologische sporen alsmede de profielen van strafrechtelijk veroordeelden voor de misdrijven, opgesomd in artikel 706-55, met het oogmerk om de identificatie en de opsporing van de plegers van die misdrijven te faciliteren.

3. Aangetroffen celmateriaal

3.1 Sporenonderzoek

Iedereen vanaf de rang van officier van politie is bevoegd onderzoek te doen verrichten aan sporen die op de plaats delict zijn aangetroffen. Politie-agenten mogen dat slechts doen op uitdrukkelijk bevel van een politie-officier, een officier van justitie of de onderzoeksrechter.

3.2 Registratie van de sporen

De wijze van registratie is niet in regelgeving neergelegd. Wel geeft art. 706-55 aan om welke misdrijven het moet gaan wanneer wordt geregistreerd: zedemisdrijven, misdrijven tegen de menselijkheid, levensdelicten, marteling en barbaarse handelingen, geweldsdelicten, bedreiging,

⁸⁵ In 1966 werden de onder de prefecten ressorterende politiekorpsen in een organisatie (*police nationale*) samengebracht met de *sûreté nationale*.

handel in verdovende middelen, misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid, mensenhandel, souteneurschap, landloperij en het in gevaar brengen van minderjarigen; diefstal, afpersing, oplichting, vernieling en benadeling van goederen, dreiging, misdrijven tegen de fundamentele belangen van de staat, terroristische misdrijven, valsemunterij, deelneming aan een criminele organisatie, wapenhandel; heling en witwassen.

4. Afgenomen celmateriaal

4.1 Afname met toestemming

A. Voorwaarden voor afname

Artikel 706-56 Wetboek van strafvordering (gewijzigd per 7 april 2004 bij de wet tot aanpassing van de rechtspleging aan de ontwikkeling van de criminaliteit) verleent de officieren van de justitiële politie de bevoegdheid om van de personen als bedoeld in artikel 706-54 lichaamsmateriaal te (doen) afnemen.

B. Wijze van afname van celmateriaal

Indien het onmogelijk is lichaamsmateriaal af te nemen mag gebruik worden gemaakt van lichaamsmateriaal dat op natuurlijke wijze afkomstig is van het lichaam van de betrokken persoon. De afname wordt bij voorkeur oraal gedaan (wangslijm). Maar de wet regelt de wijze van afnemen niet, anders dan de Nederlandse wetgeving. De weigering om zich te onderwerpen aan de afname van lichaamsmateriaal is een strafbaar feit waarop een jaar gevangenisstraf en een geldboete van 15 000 euro staat. Wanneer het feit wordt gepleegd door een persoon die is veroordeeld voor een ernstig misdrijf (*crime*) is de maximale gevangenisstraf twee jaar, en de maximale geldboete 30 000 euro.

4.2 Afname onder dwang

Slechts wanneer het gaat om een persoon die is veroordeeld tot minstens 10 jaar gevangenisstraf kan op bevel van de officier van justitie zonder toestemming van de betrokkene lichaamsmateriaal worden afgenomen.

Interessant is de specifieke strafbaarstelling van (de poging tot) het verwisselen van het eigen lichaamsmateriaal met dat van een derde bij de afname in het kader van het DNA-onderzoek. Daarop staat maximaal 3 jaar gevangenisstraf en 45 000 euro geldboete. Bovendien bepaalt het derde lid van artikel 706-56 dat wanneer de weigering en de verwisseling worden begaan door een veroordeelde, al de strafverminderingen waarop hij aanspraak maakt of zal maken komen te vervallen. Dat kan dus behoorlijk oplopen.

4.3 Registratie van afgenomen celmateriaal

De wijze van registratie is niet in regelgeving neergelegd.

4.4 Rechten van betrokkene

De rechten van de degene bij wie de afname plaatsvindt zijn overigens niet geregeld; zie onder 4.1 en 4.2. Er is geen bezwaar- of beroepsprocedure voorzien.

5. DNA-onderzoek

5.1 Voorwaarden voor DNA-onderzoek

Er moeten ernstige aanwijzingen zijn dat een misdrijf genoemd in art. 706-55 is gepleegd (zie daarvoor onder 4.1.A). Politie-officieren, officieren van justitie en onderzoeksrechters kunnen bevelen dat het onderzoek zal worden verricht.

5.2 Definitie

Er is geen wettelijke definitie voorzien. Een circulaire terzake is in voorbereiding.

5.3 Registratie gegevens te onderzoeken celmateriaal

Van de beslissing om profielen op te slaan van personen tegen wie ernstige of elkaar bevestigende aanwijzingen bestaan die het waarschijnlijk maken dat zij één van de bedoelde misdrijven hebben begaan, (zults op bevel van de gerechtelijke politie (ambtshalve), of op vordering van de officier van justitie), wordt proces-verbaal opgemaakt dat aan het dossier wordt toegevoegd.

5.4 Uitvoering

Sinds de invoering van de Wet op de eerbiediging van het menselijk lichaam 1994 bepaalt artikel 16-12 Burgerlijk Wetboek dat het DNA-onderzoek uitsluitend mag worden verricht door geaccrediteerde instellingen en door personen die op de lijst van gerechtelijke deskundigen zijn geplaatst. Dit komt overeen met Aanbeveling R (92) van de Raad van Europa. De gestelde eisen betreffen onder meer de veiligheid en de zorgvuldigheid van het beheer (voorkomen van contaminatie e.d.). De accreditatie geldt voor 5 jaren en kan door een commissie aangewezen door de minister van justitie worden verlengd. Voorzitter van deze commissie is een lid van de *Cour de cassation*. De overige leden vertegenwoordigen de ministeries van justitie, van binnenlandse zaken (politie), van defensie (gendarmerie), van volksgezondheid en nationale educatie, en de recherche.

Wie DNA-onderzoek verricht buiten de wettelijke kaders om maakt zich strafbaar op grond van artikel 226-228 Wetboek van strafrecht (een jaar gevangenisstraf en 15 000 euro boete). Hetzelfde geldt voor degene die onderzoeksresultaten verspreidt en zonder de vereiste accreditatie het onderzoek verricht.

De afname wordt bij voorkeur oraal gedaan (wangslijm). Maar de wet regelt de wijze van afnemen niet, anders dan de Nederlandse wetgeving. Op grond van artikel A. 38 Wetboek van strafvordering dient het onderzoek zich op 7 loci van het DNA te richten (van het type *Short Tandem Repeat*), alsmede op de merker die correspondeert met de bepaling van het geslacht (het amelogenine). Met uitzondering van dit laatste gegeven komt dit overeen met de EU-regeling voor internationale rechtshulp (Besluit van de Raad van ministers van 25 juni 2001 betreffende de uitwisseling van de resultaten van DNA-onderzoeken).

De profielen mogen uitsluitend worden ontleend aan niet-coderend DNA, met uitzondering van het segment dat de sekse markeert.

5.5 Verslaglegging door deskundige

Op dit punt is geen regelgeving voorzien.

5.6 Informatieverstrekking

De wijze waarop informatie over de resultaten van het onderzoek wordt verstrekt, en aan wie, is nog niets geregeld, maar de circulaire die momenteel wordt voorbereid (zie onder 5.2) zal ook op dit punt regels bevatten.

5.7 Bewaren celmateriaal

Volgens artikel 706-55 Wetboek van strafvordering worden in het FNAEG de biologische sporen en de genetische profielen opgeslagen wanneer het gaat om (verdenking van dan wel het gepleegd zijn van) de misdrijven die in deze bepaling worden opgesomd, waaronder sexuele misdrijven, geweldsdelicten, drugsmisdrijven, maar ook vermogensmisdrijven, terroristische misdrijven, valsemunterij en witwassen.

Artikel R. 53-10 Wetboek van strafvordering, ingevoerd bij *Décret en Conseil d'État* van 25 mei 2004, regelt het opslaan van de onderzoeksresultaten in het FNAEG op verzoek van de justitiële politie dan wel op verzoek van de officier van justitie of de onderzoeksrechter. Artikel R. 53-11 verschaft de basis voor registratie van profielen afkomstig van het buitenland in het kader van internationale rechtshulp. Volgens artikel R. 53-14 moeten de profielen 40 jaar worden bewaard, te rekenen vanaf de datum waarop de biologische sporen zijn gevonden respectievelijk de datum waarop de veroordeling onherroepelijk is geworden, behalve de profielen afkomstig van het onderzoek van aangehouden, nog niet veroordeelde personen. Die moeten na 25 jaar worden verwijderd.

5.8 Rechten van betrokkene

De betrokkene kan aan de *juge des libertés* verwijdering van zijn profiel uit de databank verzoeken. Wanneer daartoe termen aanwezig zijn zal deze autoriteit een bevel tot verwijdering geven. De officier van justitie is te allen tijde bevoegd de verwijdering te bevelen.

6. DNA-databank

6.1 Doel

Artikel 706-54 Wetboek van strafvordering, ingevoerd bij de Wet op de dagelijkse veiligheid 2001 en aangevuld door de Wet op de interne veiligheid 2003, bepaalt dat de nationale databank (*fichier national automatisé des empreintes génétiques*, afgekort als FNAEG) is aangewezen om alle genetische profielen centraal op te slaan die afkomstig zijn van biologische sporen alsmede de profielen van strafrechtelijk veroordeelden voor de misdrijven, opgesomd in artikel 706-55, met het oogmerk om de identificatie en de opsporing van de plegers van die misdrijven te faciliteren. Naar de onderzoekers aannemen wordt met identificatie bedoeld zowel identificatie in de zin van waarheidsvinding als het achterhalen van de identiteit van betrokkene indien deze weigert zijn identiteit bekend te maken of indien er twijfels zijn omtrent zijn identiteit.

6.2 Beheer

De FNAEG staat onder het gezag van een magistraat die door een technisch comité wordt bijgestaan. Dit bestaat uit drie leden (een magistraat, een geneticus en een informaticus), die voor drie jaar worden benoemd door de minister van justitie. Het beheer berust bij de centrale directie van de justitiële politie (onderdirectie van de technische en wetenschappelijke politie).

6.3 Inhoud DNA-databank

Artikel 706-54 Wetboek van strafvordering, ingevoerd bij de Wet op de dagelijkse veiligheid 2001 en aangevuld door de Wet op de interne veiligheid 2003, bepaalt dat de nationale databank (*fichier national automatisé des empreintes génétiques*, afgekort als FNAEG) is aangewezen om alle genetische profielen centraal op te slaan die afkomstig zijn van biologische sporen alsmede de profielen van strafrechtelijk veroordeelden voor de misdrijven, opgesomd in artikel 706-55, met het oogmerk om de identificatie en de opsporing van de plegers van die misdrijven te faciliteren. Daarnaast worden ook de profielen opgeslagen van personen tegen wie ernstige of elkaar bevestigende aanwijzingen bestaan die het waarschijnlijk maken dat zij één van de bedoelde misdrijven hebben begaan; zulks op bevel van de gerechtelijke politie (ambtshalve), of op vordering van de officier van justitie of op bevel van de onderzoeksrechter. De databank bevat eveneens de profielen afkomstig van biologische sporen, verzameld bij het onderzoek naar de doodsoorzaak of van de verdwijning van een persoon, alsmede de profielen die overeenstemmen of mogelijk overstemmen met overleden of vermiste personen.

6.4 Verwijdering en vernietiging gegevens

De profielen van personen tegen wie ernstige of elkaar bevestigende aanwijzingen bestaan die het waarschijnlijk maken dat zij één van de bedoelde misdrijven als in artikel 706-55 hebben begaan worden verwijderd - ofwel op instructie van de officier van justitie ambtshalve, ofwel op verzoek van de betrokken persoon - zodra hun bewaring, gelet op het doel van de databank, niet langer noodzakelijk is. Indien de betrokkene aan de officier van justitie de verwijdering heeft verzocht informeert deze laatste hem omtrent het gevolg dat aan zijn verzoek is gegeven. Indien de verwijdering niet wordt bevolen kan de betrokkene zich wenden tot de 'juge des libertés et de la détention'. Van de beslissing van deze rechter kan weer beroep worden aangetekend bij de president van de kamer van instructie (*Chambre d'instruction*).

Volgens artikel R. 53-14 moeten de profielen 40 jaar worden bewaard, te rekenen vanaf de datum waarop de biologische sporen zijn gevonden respectievelijk de datum waarop de veroordeling onherroepelijk is geworden, behalve de profielen afkomstig van het onderzoek van aangehouden, nog niet veroordeelde personen. Die moeten na 25 jaar worden verwijderd.

6.5 Rechtstreekse toegang tot de DNA-databank

Het bepalen van de personen die toegang krijgen tot de databank valt onder de verantwoordelijkheid van de officier van justitie of de rechter-commissaris.

6.6 Verstreking van gegevens

Over het verstrekken van gegevens wordt beslist door een politie-officier, de officier van justitie of de rechter-commissaris.

6.7 Vergelijking van DNA-profielen

De politie-officieren (hogere politiefunctionarissen) hebben de bevoegdheid om – ambtshalve dan wel op vordering van de officier van justitie of op bevel van de onderzoeksrechter – een vergelijkend onderzoek in de databank te doen uitvoeren met het profiel van iedere persoon tegen wie een gegronde verdenking bestaat dat deze een misdrijf ("*crime ou délit*") heeft begaan. Het profiel mag in deze gevallen evenwel niet worden bewaard.

7. Grootschalig DNA-onderzoek

Voor een grootschalig DNA-onderzoek is geen wettelijke basis aanwezig. Hier geldt wel artikel 16 lid 1 BW: Een ieder heeft recht op eerbiediging van zijn lichaam. Het menselijk lichaam is onschendbaar. Echter, het DNA-bevolkingsonderzoek is een middel dat niet wordt geschuwd in Frankrijk. Sinds 1996 vinden grootschalige DNA-bevolkingsonderzoeken plaats. Deze kunnen uitsluitend op basis van vrijwilligheid plaatsvinden. In Frankrijk is er tenminste één grootschalig

onderzoek geweest namelijk in Amiens. In dit onderzoek zijn van 300-400 mannen uit de buurt DNA-profielen opgemaakt. De dader is gevonden maar niet dankzij het grootschalig bevolkingsonderzoek.

8. Privacy

In de regelgeving is tot op heden niets vastgelegd over de privacy bescherming. Er is wel een regeling op dit gebied in voorbereiding,

Hoofdstuk 7 – Internationale Rechtshulp

1. Inleiding

Een overzicht van de verdragen

Kleine rechtshulp is historisch gezien een afgeleide van de uitlevering. In de loop der tijd heeft er een verzelfstandiging plaatsgevonden in die zin dat kleine rechtshulp los werd gemaakt van de regelingen omtrent uitlevering. In Europa is de samenwerking al lange tijd gebaseerd op het Europees verdrag aangaande de wederzijdse rechtshulp in strafzaken van 1959 (ERV)⁸⁶, het daarbij behorend aanvullend protocol (1978) en de daarop aansluitende, tussen Nederland en Duitsland gesloten overeenkomst van Wittem (1979). Een tweede protocol bij het ERV is in 2001 tot stand gekomen. Op grond van het ERV moet een rechtshulpverzoek afkomstig zijn van een ‘rechterlijke autoriteit’ en kan zowel ten aanzien van misdrijven als overtredingen. Een rechtshulpverzoek dient te worden verstuurd via de kanalen van de Ministeries van Justitie of in het geval van Engeland het Home Office, de Centrale Autoriteiten, van de verzoekende en aangezochte staat.⁸⁷ Van belang in de praktijk is verder het Benelux-verdrag aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken (BUV). De Schengen Uitvoeringsovereenkomst (SUO) bouwt met een groot aantal vereenvoudigingen en aanvullende bevoegdheden voort op het ERV. De SUO geeft onder andere regelingen met betrekking tot justitiële rechtshulp in strafzaken en geldt voor het internationale rechtshulpverkeer tussen de landen van de Benelux, Duitsland, Frankrijk, Spanje, Portugal, Oostenrijk, Italië en Griekenland. In de SUO zijn de bepalingen met betrekking tot kleine rechtshulp neergelegd in de artikelen 48 tot en met 53 SUO. De in 2000 tot stand gekomen EU-rechtshulpovereenkomst (EUR), bouwt weer voort op de SUO.⁸⁸ Op grond van de EU-rechtshulpovereenkomst zijn naast bovengenoemde bevoegde autoriteiten ook additionele of andere autoriteiten die door de lidstaten zijn aangewezen bevoegd tot het deelnemen aan het wederzijdse rechtshulpverkeer. De EU-rechtshulpovereenkomst is nog lang niet door alle lidstaten geratificeerd. Nederland heeft evenals Denemarken, Estland, Finland, Hongarije, Letland en Litouwen de EU-rechtshulpovereenkomst al wel geratificeerd. Landen kunnen door middel van een verklaring ex artikel 27 lid 5 EUR de toepassing van de EUR mogelijk maken met landen die ook een dergelijke verklaring hebben gegeven. Voor de EU-landen geldt dus een bouwwerk bestaande uit drie lagen: het ERV als brede basis, de SUO daar bovenop en als bovenste laag, de EUR als dak.⁸⁹ Voor niet EU lidstaten blijft de ERV gelden.

In het ERV werd nog uitgegaan van de traditionele situatie dat rechtshulpverzoeken door het Ministerie van Justitie van de verzoekende staat tot het Ministerie van de aangezochte staat

⁸⁶ Andere partijen bij het ERV zijn alle 45 leden van de Raad van Europa, behoudens Andorra, Bosnië en San Marino, en voorts is Israël partij.

⁸⁷ Onder omstandigheden is ook het ministerie van buitenlandse zaken bij internationale rechtshulp betrokken, bijvoorbeeld als hulp van consulaire of diplomatieke diensten vereist is.

⁸⁸ Overeenkomst van 29 mei 2000, Trb. 2000, 96.

⁸⁹ Y. Buruma, P. Verrest, *Introductie internationaal strafrecht, deel 6*, Nijmegen, 2004 p. 50-51.

werden gericht. In gevallen van spoedeisendheid was het mogelijk verzoeken rechtstreeks te zenden aan de rechterlijke autoriteiten van de aangezochte staat. Met de BUV werd deze uitzondering binnen de EU tot hoofdregel gemaakt. Via de SUO is uiteindelijk in de EUR rechtstreekse toezending tussen de rechterlijke autoriteiten van de onderscheiden lidstaten de standaard geworden. Hiermee is de wederzijdse rechtshulp efficiënter geworden. In de EUR is verder bepaald dat de aangezochte staat de aangegeven formaliteiten en procedures van de verzoekende staat in acht neemt, tenzij dit strijdigheid oplevert met fundamentele rechtsbeginselen van de aangezochte staat.⁹⁰

Een belangrijk kanaal dat bevorderlijk is voor een goede en prompte uitvoering van het rechtshulpverkeer tussen Nederland en andere landen wordt gevormd door de *liaison officers* die zowel in Nederland als in andere landen zijn gestationeerd. *Liaison officers* zijn politieambtenaren die worden gedetacheerd in een andere lidstaat. Nederland heeft 19 *polieliaisons* gestationeerd bij ambassades over de gehele wereld en een bij Europol en in Nederland zijn enkele tientallen buitenlandse *polieliaisons* gestationeerd bij de ambassades. Die laatsten mogen in beginsel slechts via de Nederlandse liaisonbegeleider (een ambtenaar van de KLPD) contacten onderhouden met Nederlandse politieambtenaren over concrete zaken. Daarnaast zijn er liaison magistraten (rechter of officier) die gedetacheerd worden in een andere lidstaat. Zo is er in Nederland een Franse liaison magistraat en in Frankrijk een Nederlandse. Tenslotte kan Eurojust en het Europees Justitieel Netwerk (magistraten, dus officieren van justitie of rechters) binnen de Europese Unie gebruikt worden als kanaal om rechtshulpverkeer te vergemakkelijken. *Liaison officers* kunnen uitkomst bieden bij problemen die mochten rijzen bij inkomende of uitgaande rechtshulpverzoeken.

2. Nederland

Het verdragskader

Voor de internationale rechtshulp zijn voor Nederland van belang de volgende verdragen; ERV, BUV, SUO, en de EUR. Met betrekking tot Duitsland zijn nog van belang het verdrag van Witten en het verdrag getekend op 2 maart 2005. Nederland neemt deel aan het Schengen III verdrag (Verdrag van Prüm).⁹¹

Inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken

De regels met betrekking tot kleine rechtshulp zijn grotendeels neergelegd in verdragen. Die verdragen zijn zowel op inkomende als op uitgaande rechtshulpverzoeken van toepassing. Voor

⁹⁰ Artikel 4 EUR.

⁹¹ De Benelux-landen hebben, samen met Duitsland en Oostenrijk, met succes besprekingen afgerond om tot een verdrag te komen om de politiesamenwerking uit te diepen en de strijd tegen het terrorisme en de illegale immigratie te versterken. Dat is het zogenaamde Schengen III-akkoord. Met betrekking tot het uitwisselen van DNA-profielen leidt Schengen III tot het on-line kunnen zoeken in elkaars DNA-databanken. Ook Frankrijk en Spanje hebben besloten om tot het Schengen III verdrag toe te treden. Naar nu schijnt wordt de goedkeuringswet in het tweede kwartaal van 2006 door de Tweede Kamer behandeld. Tweede Kamer, 2004/2005, 29800 VI nr. 162.

Nederland is de uitvoering van kleine rechtshulpverzoeken ten behoeve van het buitenland, de inkomende rechtshulpverzoeken, wettelijk geregeld in de artikelen 552h – 552q Sv. Indien het verdrag afwijkt van de Nederlandse wettelijke regelingen, gaat het toepasselijk verdrag boven de Nederlandse wettelijke regelingen. Wederzijdse rechtshulp kan overigens ook zonder verdragsgrondslag geschieden.⁹² Het moet in dat geval gaan om een ‘redelijk verzoek’. Hieraan is voldaan indien inwilliging van het verzoek niet in strijd is met een wettelijk voorschrift of met een aanwijzing van de Minister. Bij het ontbreken van een verdragsrelatie wordt de procedure bepaald door de nationale regeling, artikel 552h-552q Sv. Echter, in het geval van inbeslagneming van stukken van overtuiging, alsmede andere gevallen waarin de rechter-commissaris op basis van artikel 552n of 552oa Sv ingeschakeld moet worden is een verdragsrechtelijke basis vereist.⁹³

Voor inwilliging van het verzoek tot het opmaken of doorsturen van een DNA-profiel is voorts vereist dat het verzoek afkomstig is van een bevoegde autoriteit. Tevens moet het in het belang zijn van een buitenlandse strafzaak, artikel 552h lid 1 Sv. In de verdragen staat wie de bevoegde autoriteiten zijn. In de verdragen kunnen tevens aanvullende eisen gesteld worden aan de inhoud van het rechtshulp verzoek.

De autoriteit die in Nederland verantwoordelijk is voor de verlening van internationale rechtshulp is de officier van justitie, artikel 552j Sv. Op grond van de bovengenoemde verdragen waar Nederland partij bij is, is Nederland in beginsel verplicht de gevraagde rechtshulp te geven. Zoals hiervoor gesteld is direct contact tussen justitiële autoriteiten van de diverse Europese landen hoofdregel. Om deze samenwerking te vergemakkelijken zijn in Nederland Internationale rechtshulp centra opgericht (IRC). Dit organisatorische kader bestaat uit samenwerkingsverbanden tussen verschillende parketten en de politie. De zes regionale IRC's staan onder het gezag van de hoofdofficier van justitie en van de korpschef in het arrondissement van vestiging. Ook het Bureau Internationale Rechtshulp in Strafzaken (BIRS) van het ministerie van justitie moet worden beschouwd als een IRC. De IRC's fungeren als postbus, als kwaliteitsbewaker en bovendien als een soort vraagbaak voor buitenlandse justitiële autoriteiten, *liaison officers* en de politie. Een binnengekomen verzoek om rechtshulp wordt door het IRC doorgesluisd naar de bevoegde officier van justitie en komt zo terecht bij het juiste arrondissement. Overigens laat het bestaan van de IRC's onverlet dat een rechtshulpverzoek rechtstreeks bij het Openbaar Ministerie van het desbetreffende arrondissement kan worden ingediend.⁹⁴

Buitenlandse autoriteiten kunnen dus hun verzoek aan het IRC zenden, zodat zij geen uitgebreid onderzoek meer behoeven te verrichten naar de bevoegde nationale autoriteit. Het IRC zendt

⁹² J.M. Sjöcrona, A.M.M. Orië, *Internationaal Strafrecht vanuit Nederlands perspectief*, Deventer: 2002, p. 208.

⁹³ Het betreft het horen van personen die niet bereid zijn vrijwillig te verschijnen en de gevraagde verklaring af te leggen, het meewerken aan een verhoor door of onder leiding van een buitenlandse rechterlijke autoriteit van een getuige of deskundige per videoconferentie, het uitdrukkelijke verzoek tot het afleggen van een beëdigde verklaring of een verklaring ten overstaan van een rechter (artikel 552n Sv) en onderzoek naar vertrouwelijke (tele-)communicatie (artikel 552oa Sv).

⁹⁴ A. Beijer e.a. *De wet bijzondere opsporingsbevoegdheden: eindevaluatie*, Den Haag 2004, p. 212-213.

vervolgens het verzoek naar de bevoegde Nederlandse autoriteit. Een rechtshulpverzoek van een buitenlandse justitiële autoriteit wordt ingevolge artikel 552i eerste lid van het Wetboek van Strafvordering behandeld door de officier van justitie in het arrondissement waarin de gevraagde handeling moet worden verricht of waarin het verzoek is ontvangen, dan wel door de officier van justitie van het landelijk parket. De procedure die gevolgd dient te worden voor het inwilligen van het rechtshulpverzoek is afhankelijk van de inhoud van het verzoek.

Een verzoek tot het verstrekken van een reeds bestaand profiel of tot het vergelijken van een DNA-profiel

Op grond van artikel 552i Sv kan een profiel dat is opgeslagen in de DNA-databank aan buitenlandse autoriteiten worden verstrekt door een officier van justitie. Ook kan een officier van justitie op grond van dit artikel een bevel geven tot het vergelijken van DNA-profielen. Het betreft hier een officier van justitie in het arrondissement waarin de gevraagde handeling moet worden verricht of waarin het verzoek is ontvangen, dan wel door de officier van justitie van het landelijk parket.⁹⁵ Het DNA-profiel dat wordt aangeboden vanuit het buitenland met doel het te vergelijken met de DNA-profielen in de Nederlandse DNA-databank, wordt niet in de DNA-databank opgenomen.

Het IRC kan door middel van het VIP-systeem (Verwijs Index Personen) bij het CJIB Leeuwarden nagaan of van een verdachte reeds een DNA-profiel is opgenomen in de NFI-databank.⁹⁶ Als er al een DNA-profiel bestaat, kan dit door de officier van het NFI worden gevorderd en na ontvangst worden verstrekt aan de verzoekende buitenlandse autoriteiten.⁹⁷ De raadpleging van VIP door politie en justitie is mogelijk op grond van art 15 lid 8 Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. Indien het profiel van de verdachte niet reeds is opgenomen in de DNA-databank kan het IRC door middel van een online-aansluiting op het Justitiële Documentatie Register van het CJD Almelo te allen tijde nagaan of de verdachte (die in Nederland al is veroordeeld maar voor het verzoekende land wordt gezien als verdachte in desbetreffend onderzoek) onder de Wet DNA bij veroordeelden valt. Indien dit het geval is kan een officier van justitie een DNA-profiel laten opmaken en behoeft er geen bevel te zijn van een rechter-commissaris. Net als het VIP-systeem is dit een vrij recente toepassing die evenwel beschikbaar dient te zijn op alle IRC's.

Een verzoek tot het opmaken van een DNA-profiel

Indien voor het inwilligen van een rechtshulpverzoek een DNA-profiel opgemaakt dient te worden, is de rechter-commissaris bevoegd het rechtshulpverzoek in te willigen. Slechts in een aantal gevallen is een officier van justitie bevoegd. De bevoegdheid van de rechter-commissaris volgt uit artikel 552o lid 1 Sv.⁹⁸

⁹⁵ Nota van Toelichting bij het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. *Stb 2001*, 400, p. 25-26.

⁹⁶ Het VIP-systeem heeft een aansluiting op het centrale register van het NFI, zoals genoemd in artikel 6 Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. De aanvoer van gegevens naar het VIP-systeem wordt mogelijk gemaakt door art. 15 lid 2 sub e en lid 5 Besluit DNA-onderzoek in strafzaken.

⁹⁷ Art. 15 lid 2 sub a Besluit DNA-onderzoek in strafzaken jo. art. 552i Sv jo. art. 552k Sv.

⁹⁸ Zie ook Kamerstukken II 1998/99 (MvT) 26271, nr. 3 p. 8-9.

Voor het opstellen van een DNA-profiel moet celmateriaal worden afgenomen. Afname van celmateriaal behelst inbeslagneming. Het celmateriaal moet in beslag worden genomen om als stuk van overtuiging te worden gebruikt. Ten aanzien van de in beslagneming is de rechter-commissaris bevoegd op grond van artikel 552n lid 1 sub d Sv. Omdat stukken van overtuiging in beslag moeten worden genomen moet voldaan zijn aan het vereiste van dubbele strafbaarheid, artikel 552o lid 3 Sv. De rechter-commissaris dient te onderzoeken of het feit op grond waarvan het rechtshulpverzoek is gedaan, de bestanddelen omvat van een in Nederland strafbaar gesteld feit. Tevens moet voor dit feit uitlevering toelaatbaar zijn. Als aan deze vereisten is voldaan kan de rechter-commissaris een bevel geven ex artikel 195a of 195d Sv zodat alsnog een DNA-profiel opgesteld kan worden. Ook als de verdachte vrijwillig meewerkt aan een DNA-onderzoek dient er een bevel te zijn van de rechter-commissaris aangezien de afname van celmateriaal valt onder het in beslag nemen van een stuk van overtuiging.⁹⁹ Voordat de rechter-commissaris het stuk van overtuiging, het DNA-spoor of het DNA-profiel, kan overhandigen aan de officier van justitie in het kader van een rechtshulpverzoek, dient hij eerst verlof van de rechtbank te krijgen, artikel 552p lid 2 Sv.

Echter, in een aantal gevallen is ook de officier van justitie bevoegd het rechtshulpverzoek tot het opmaken van een DNA-profiel in te willigen. De officier van justitie is bevoegd indien een DNA-profiel opgemaakt dient te worden van een, voor de verzoekende staat, verdachte die onder de wet DNA-onderzoek bij veroordeelden valt en van wie nog geen DNA-profiel is opgemaakt. Op grond van het uitgangspunt dat het bevel tot afname van celmateriaal zo spoedig mogelijk na de veroordeling wordt gegeven kan de officier van justitie een bevel tot afname van celmateriaal onmiddellijk geven na de veroordeling. Het bevel wordt gegeven ter uitvoering van de wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, niet ter uitvoering van het rechtshulpverzoek.¹⁰⁰ Zodoende wordt bereikt dat het DNA-profiel in de DNA-databank wordt opgenomen zodat de officier van justitie het DNA-profiel aan een buitenlandse autoriteit kan verstrekken of een bevel kan geven tot het vergelijken van DNA-profielen op grond van artikel 552i Sv.

Ook is de officier van justitie bevoegd uitvoering te geven aan een verzoek tot het opmaken van een DNA-profiel in de situatie dat de, voor de verzoekende staat zijnde verdachte, ook in Nederland verdacht wordt van een strafbaar feit. Voordat het DNA-onderzoek gevorderd door de officier van justitie voor de Nederlandse strafzaak dient wel een onderzoeksbelang aanwezig te zijn.

Een laatste situatie waarin de officier van justitie bevoegd is uitvoering te geven aan een rechtshulpverzoek waarvoor een DNA-profiel opgemaakt dient te worden betreft de situatie waarin de officier van justitie het bevel tot het doen van een DNA-onderzoek reeds voor het ontvangen van het rechtshulpverzoek gegeven heeft op grond van artikel 151a Sv. Het DNA-profiel dat is opgemaakt ter inwilliging van een rechtshulpverzoek wordt in de DNA-databank opgeslagen. Aangezien vaak niet duidelijk is of er naar aanleiding van het

⁹⁹ Artikel 552n lid 1 sub d Sv jo artikel 552o lid 1 sub a Sv.

¹⁰⁰ MvT Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, Kamerstukken II 2002/03, 28658, nr. 3 p. 32.

rechtshulpverzoek een veroordeling is gevolgd, bestaat de kans dat het in het kader van een rechtshulpverzoek opgemaakt DNA-profiel onterecht in de DNA-databank blijft opgenomen. Om dit probleem te ondervangen kan de officier van justitie of de rechter-commissaris aan het NFI mededelen dat het DNA-profiel wordt opgemaakt in het licht van een rechtshulpverzoek. Het DNA-profiel zal dan niet worden opgenomen in de DNA-databank.

Een verzoek tot het verstrekken van een DNA-spoor

Indien het rechtshulpverzoek bestaat uit de vraag een DNA-spoor (dat wil zeggen het biologisch materiaal en de drager ervan) te mogen ontvangen kan dit enkel door de rechter-commissaris worden ingewilligd. De reden dat de rechter-commissaris bevoegd is ligt hierin dat een stuk van overtuiging in beslag wordt genomen, zijnde het celmateriaal en voorwerpen waarop het celmateriaal zich bevindt, artikel 552n lid 1 sub d Sv. Indien echter de verdachte op wie het rechtshulpverzoek van toepassing is, ook verdachte is in een Nederlandse strafzaak, kan bij aanwezigheid van een onderzoeksbelang de officier van justitie een DNA-onderzoek bevelen. Als een DNA-spoor is veiliggesteld ten behoeve van het DNA-onderzoek voor een Nederlandse strafzaak kan de officier van justitie dit spoor overdragen aan een buitenlandse autoriteit. Dit is echter slechts toegestaan indien de officier van justitie het rechtshulpverzoek ontvangt nadat een DNA-spoor is veiliggesteld voor een Nederlandse strafvervolgung.¹⁰¹

Indien de buitenlandse autoriteit alleen om inlichtingen heeft gevraagd en voor het verkrijgen daarvan geen dwangmiddelen nodig zijn, kan de politie het verzoek in beginsel op basis van het tweede lid van artikel 552i van het Wetboek van Strafvordering in behandeling nemen. Dit is echter in het kader van het uitwisselen van DNA-profielen niet mogelijk aangezien DNA justitiële informatie is en geen politionele informatie volgens artikel 15 lid sub a DNA-onderzoek in strafzaken.¹⁰² Derhalve heeft de politie niet zelfstandig toegang tot deze informatie en kan een verzoek tot vergelijking van DNA-profielen niet zelfstandig worden afgedaan door de politie. Tevens kan het verstrekken van informatie over een DNA-profiel uit de Nederlandse DNA-databank aan een buitenlandse justitiële autoriteit verstreckende gevolgen hebben voor degene om wiens profiel het gaat. Dit geldt zeker bij verzoeken uit ‘derden landen’ waarmee Nederland geen rechtshulpverdrag heeft gesloten en/of waar de doodstraf kan worden opgelegd en/of met enige regelmaat de mensenrechten worden geschonden. Met het oog op de uitvoering van een verzoek om rechtshulp kunnen gegevens uit de DNA-databank uitsluitend worden verstrekt via de officier van justitie.¹⁰³ In artikel 552l Sv staat dat een rechtshulpverzoek moet worden geweigerd indien er een vermoeden bestaat dat de gevraagde rechtshulp zal worden gebruikt in een discriminatoire vervolging.

Afhankelijk van de rechtshulprelatie die Nederland heeft met de staat van de verzoekende buitenlandse justitiële autoriteit en de omstandigheden van het concrete geval, zal de betrokken officier van justitie beoordelen of aan het verzoek om uitwisseling van resultaten van DNA-onderzoek uitvoering kan worden gegeven. Bij de toetsing van het verzoek moet de Nederlandse

¹⁰¹ J. Blomsma, ‘DNA-onderzoek en Internationale rechtshulp, Nederland als aangezochte staat’, Maastricht 2005, in opdracht van Parket Maastricht Bureau voor Euregionale Samenwerking, p. 7-12.

¹⁰² Kamerstukken II 1999/2000, 26271, nr. 6 p. 71.

¹⁰³ Nota van Toelichting bij het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. *Stb 2001*, 400, p. 25-26.

ationale wetgeving in acht worden genomen. Uitvoering is mogelijk als de gegevens naar Nederlands recht kunnen worden verstrekt. Zo moet worden voorkomen dat een grotere inbreuk op de persoonlijke levenssfeer zal worden veroorzaakt dan de Nederlandse wet- en regelgeving toestaat. Als de officier van justitie het verzoek om rechtshulp inwilligt, verstrekt hij het DNA-profiel. Een aantal keren per jaar, als de buitenlandse justitiële autoriteit daar uitdrukkelijk naar heeft gevraagd, wordt ook het celmateriaal dat bij het DNA-profiel hoort, overgedragen. Dit gebeurt als in het land van de verzoekende buitenlandse autoriteit het DNA-profiel deels met andere kenmerken wordt bepaald dan de kenmerken die in Nederland worden gehanteerd. Het verzoekende land heeft dan het celmateriaal nodig om het DNA-profiel opnieuw te bepalen.

In een aantal gevallen wordt geen gehoor gegeven aan een rechtshulpverzoek. De grond van weigering moet toegestaan zijn in het toepasselijke verdrag. De dwingende weigeringsgronden staan in artikel 552l Sv. Dit artikel omvat in lid 1 sub a de weigeringsgrond discriminatie. De BUV bevat deze weigeringsgrond niet waardoor een rechtshulpverzoek gebaseerd op de BUV niet op grond van discriminatie mag worden afgewezen.¹⁰⁴ Een rechtshulpverzoek wordt ook afgewezen indien er strijd is met het ‘ne bis in idem’ beginsel (artikel 552l lid 1 sub b Sv) of als er ten aanzien van het feit waarvoor rechtshulp is gevraagd reeds een strafvervolgning in Nederland aanhangig is gemaakt (artikel 552l lid 1 sub c Sv). Facultatieve weigeringsgronden zijn opgenomen in artikel 552m Sv. Indien het rechtshulpverzoek betrekking heeft op een politiek of een fiscaal delict dient de minister van Justitie een machtiging te verlenen om aan het verzoek te voldoen. Echter, de BUV laat geen weigering toe op grond van politieke of fiscale delicten. Het ERV en de SUO voorzien niet in de weigeringsgrond omtrent fiscale delicten. Aangezien verdragen voorgaan boven de Nederlandse wettelijke regelingen wordt artikel 552l Sv op vlakken uitgeschakeld door de BUV, het ERV en de SUO. Het ERV bevat nog een extra weigeringsgrond. Indien de uitvoering van het rechtshulpverzoek kan leiden tot aantasting van de veiligheid, soevereiniteit, openbare orde of andere wezenlijke belangen van de aangezochte staat, dient aan het rechtshulpverzoek geen uitvoering te worden gegeven, artikel 2 sub b ERV. In de praktijk is deze laatste bepaling van weinig belang gezien de huidige politiek-economische situatie in de lidstaten van Europa.¹⁰⁵

Voor uitgaande rechtshulpverzoeken, verzoeken aan het buitenland tot het verlenen van rechtshulp, bestaat in de Nederlandse strafwetgeving geen specifieke regeling. Met betrekking tot uitgaande rechtshulpverzoeken moet het recht worden gezocht in de toepasselijke (rechtshulp)verdragen en de algemene regels van Nederlands strafprocesrecht, artikel 552k Sv.¹⁰⁶

¹⁰⁴ De wettelijke regeling betreffende inkomende rechtshulpverzoeken, art. 52h-552q Sv, heeft een ondergeschikte positie ten opzichte van eventueel van toepassing zijnde verdragsregelingen. Indien een verdrag afwijkt van de Nederlandse wetteksten moet van de nationale wetsartikelen worden afgeweken.

¹⁰⁵ J.M. Sjöcrona, A.M.M. Orie, *Internationaal strafrecht vanuit Nederlands perspectief*, Deventer 2002, p. 246.

¹⁰⁶ Zie in verband met Nederland als aangezochte staat bij rechtshulpverzoeken ook; J. Blomsma, *DNA-onderzoek en Internationale rechtshulp, Nederland als aangezochte staat*, Maastricht 2005, in opdracht van Parket Maastricht Bureau voor Euregionale Samenwerking.

De problemen

Het is juridisch niet mogelijk om DNA-profielen op permanente basis met andere landen of Interpol uit te wisselen omdat in Nederland DNA-profielen justitiële gegevens zijn en niet politionele gegevens met het gevolg dat voor uitwisseling van profielen altijd een rechtshulpverzoek vereist is. Het staat de politie dus niet vrij DNA-profielen of celmateriaal zonder tussenkomst van de officier van justitie uit te wisselen met andere landen.

De Nederlandse politieregio Limburg-Zuid, die grenst aan België en Duitsland, kan om deze reden, althans in haar eigen ogen, niet efficiënt gebruik maken van DNA-onderzoek als opsporingsmiddel. De mogelijkheid van het herhaaldelijk gebruiken van een officieel internationaal verzoek tot rechtshulp waarin clusters van niet op bekende personen herleide DNA-profielen van sporen van plaatsen delict van de politieregio Limburg-Zuid, wordt nader bekeken als verkenning van mogelijkheden voor de permanente uitwisseling van DNA-profielen met België en Duitsland. Schengen III biedt een uitkomst omdat daarin is voorzien in een grondslag voor bulksgewijze vergelijking van DNA-profielen van sporen met DNA data-bestanden van andere verdragspartijen. Hiermee wordt zeker tegemoet gekomen aan de wensen van de opsporingspraktijk.¹⁰⁷

Verdragsloze rechtshulp leidt tot het probleem dat het voor de Nederlandse autoriteit zeer lastig te toetsen is of het verzoek afkomstig is van een *bevoegde* autoriteit. Voor de verdachte brengt dit mee dat het moeilijk is na te gaan in hoeverre een rechtshulpverzoek onrechtmatig was.

Een ander algemeen probleem is dat niet bekend is wat in het buitenland met de Nederlandse DNA-informatie wordt gedaan. Voorkomen moet bijvoorbeeld worden dat iemand wordt gefolterd als gevolg van de verstrekking van Nederlandse DNA-informatie.

3. België

Het verdragskader

Het verdragskader van België wordt gevormd door het ERV, BUV, en de SUO. Verder neemt België deel aan het Schengen III verdrag (Verdrag van Prüm). België heeft de EUR nog niet geratificeerd.

Inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken

België kent (nog) geen specifieke DNA-wetgeving met betrekking tot inkomende en uitgaande internationale rechtshulpverzoeken. Er is inzake internationale rechtshulp geen specifiek kader met betrekking tot de DNA – problematiek. De toegepaste wetgeving is die van gemeen recht.

¹⁰⁷ De Benelux-landen hebben, samen met Duitsland en Oostenrijk, met succes besprekingen afgerond om tot een verdrag te komen om de politiesamenwerking uit te diepen en de strijd tegen het terrorisme en de illegale immigratie te versterken. Dat is het zogenaamde Schengen III-akkoord. Met betrekking tot het uitwisselen van DNA-profielen leidt Schengen III tot het on-line kunnen zoeken in elkaars DNA-databanken. Ook Frankrijk en Spanje hebben besloten om tot het Schengen III verdrag toe te treden. Naar

De standaardregelgeving die men volgt is die zoals toegepast voor internationale rogatoire opdrachten / rechtshulpverzoeken. België heeft wel een vrij recente wet inzake internationale rechtshulp.¹⁰⁸ Deze regeling komt vrijwel overeen met de Nederlandse regelgeving. Beide zijn gebaseerd op verdragen vanuit de Europese Unie en behelzen de doelstelling in zo ruim mogelijke mate rechtshulp te verlenen.

De aanvragen gebeuren via internationale rogatoire commissies, die meestal door het Parket Brussel behandeld worden. Dit gezien de nationale DNA-databanken die gelokaliseerd zijn in het gerechtelijk arrondissement Brussel. Los daarvan kunnen de aanvragen ook nog behandeld worden via Interpol met tussenkomst van het federaal parket (tevens gelokaliseerd te Brussel), vallend onder het Ministerie van Justitie. Geen onderscheid wordt dus gemaakt bij inkomende of uitgaande rechtshulpverzoeken tussen Schengen landen en landen aangesloten bij het ERV. Indien een land buiten de EU een rechtshulpverzoek indient dient de minister van justitie toestemming te geven voor de inwilliging van het verzoek.¹⁰⁹

Bij de toetsing van een aanvraag van internationale rechtshulp worden vergelijkbare uitgangspunten gehanteerd als in Nederland. De toetsing is in ieder geval gelet op de regeling wel grondiger. In België worden meer eisen gesteld aan de weerlegging van eventuele onregelmatigheden in de bewijsvergaring of opsporingshandelingen. Er wordt getoetst aan de wetgeving van de vreemde staat en er wordt beoordeeld of deze wetgeving compatibel is met de Belgische wetgeving, waaronder overigens ook het EVRM begrepen wordt. Voor België is het volgens J. Koers dus van belang telkens aan de justitiële overheden te verzoeken om een verklaring bij de stukken te voegen dat de gebruikte opsporingsmethoden conform het aldaar geldende recht zijn gebruikt.¹¹⁰

Momenteel is België wel met de voorbereiding bezig van een aanpassing van de Wet van 22/03/1999 betreffende de identificatieprocedure via DNA-analyse in strafzaken. Dit met het oog op het creëren van een databank Verdachten naast de twee bestaande databanken Criminalistiek en Veroordeelden. Verwacht wordt dat in deze aanpassing ook de internationale rechtshulp met betrekking tot DNA expliciet wordt geregeld. Er is een voorstel gedaan om het Nationaal instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) als contactorganisatie op te laten treden.¹¹¹

De problemen

Het belangrijkste probleem waarmee België worstelt is de loodzware procedure die gevolgd dient te worden. Er is steeds de tussenkomst van een parketmagistraat / onderzoeksrechter vereist, wanneer men profielen wenst te laten opstellen en / of vergelijken. Een ander probleem betreft het onderscheid tussen zaken die nog in behandeling zijn en gesloten zaken. Andere

nu schijnt wordt de goedkeuringswet in het tweede kwartaal van 2006 door de Tweede Kamer behandeld. Tweede Kamer, 2004/2005, 29800 VI nr. 162.

¹⁰⁸ 9 december 2004. Wet betreffende de wederzijdse internationale rechtshulp in strafzaken en tot wijziging van artikel 90 ter van het Wetboek van strafvordering.

¹⁰⁹ Artikel 3,4,5 Wet betreffende de wederzijdse internationale rechtshulp in strafzaken en tot wijziging van artikel 90 ter van het Wetboek van strafvordering.

¹¹⁰ J. Koers, 'Nederland als verzoekende staat bij wederzijdse rechtshulp in strafzaken: achtergronden, grenzen en mogelijkheden' Nijmegen, 2001 p. 576.

¹¹¹ Een termijn waarop de inhoud van deze wet openbaar wordt kan niet voorspeld worden.

landen mogen niet vergelijken met sporen uit zaken die nog in behandeling zijn aangezien dit zou kunnen betekenen dat er vergelijkingen plaatsvinden met profielen van verdachten die later blijken onschuldig te zijn. Deze vergelijking met profielen van onschuldige personen moet worden voorkomen aangezien deze profielen, achteraf gezien, onterecht in de databank waren opgenomen. Met betrekking tot internationale rechtshulp moet er dus een filter komen zodat enkel gegevens van afgesloten zaken uitgewisseld worden zodat enkel vergelijking plaatsvinden met profielen die terecht in de databank zijn opgenomen.¹¹² Een derde probleem doet zich voor indien moet worden nagegaan of een persoon reeds is opgenomen in de Belgische DNA-databank. In België zijn net als in Nederland de DNA-profielen niet gekoppeld aan namen maar aan verwijzingsnummers. Echter, België kent niet zoals Nederland een VIP-systeem waarmee eenvoudig kan worden gekeken of een persoon reeds is opgenomen in de DNA-databank. Tot op heden is er één ‘Belgisch’ internationaal match-dossier geweest, en dit was tussen België en Nederland. Na een overval op een geldtransport in Nederland werd een DNA-profiel van een spoor veiliggesteld. Het DNA-profiel van het in Nederland veiliggestelde spoor bleek overeen te komen met een DNA-profiel van een persoon opgenomen in de Belgische DNA-databank.

4. Duitsland

Het verdragskader

Het verdragskader van Duitsland wordt gevormd door het ERV, SUO en EUR. Tevens hebben Nederland en Duitsland een bilaterale overeenkomst gesloten. De overeenkomst van Wittem geeft aanvullende bepalingen voor het rechtshulpverkeer tussen Nederland en Duitsland op grond van het Europees Rechtshulpverdrag¹¹³. Ter versnelling van het rechtshulpverkeer geeft artikel IX van de overeenkomst de mogelijkheid dat de justitiële autoriteiten die de rechtshulpverzoeken doen en uitvoeren rechtstreeks met elkaar communiceren en dat stukken zonder tussenkomst van de Ministeries van Justitie tussen de rechtshulpverzoekende autoriteiten kunnen worden verstuurd. De *Gesetz über internationale Rechtshilfe in Strafsachen* (IRG) regelt het rechtshulpverkeer tussen Duitsland en andere landen op het gebied van strafrecht. Deze wet kent geen limitatieve opsomming van handelingen die verzocht of verleend kunnen worden en vermeldt niet het toepasselijke recht ten aanzien van een inkomend of uitgaand rechtshulp verzoek. De IRG is ondergeschikt aan de op de rechtshulp van toepassing zijnde internationale verdragen. Tevens is op 2 maart 2005 een verdrag tussen Nederland en Duitsland gesloten waar expliciet een regeling over DNA is opgenomen, het Verdrag tussen de Bondsrepubliek Duitsland en het Koninkrijk der Nederlanden inzake grensoverschrijdende politieke samenwerking en de samenwerking in strafrechtelijke aangelegenheden. Dit nog niet in werking getreden verdrag kent een beschrijvende regeling over de rechtshulpsamenwerking voor wat betreft de vergelijking van DNA profielen en de behandeling van rechtshulpverzoeken terzake afname van celmateriaal. Hiermee is op zich op het terrein van DNA niet iets nieuws geregeld, maar wel is duidelijker en concreter aangegeven welke mogelijkheden er zijn.

¹¹² Dit systeem van een filter wordt bepleit door een respondent.

¹¹³ Overeenkomst van 30 augustus 1979, *Trb.* 1979, nr. 142.

Duitsland neemt ook deel aan het Schengen III verdrag (Verdrag van Prüm). Duitsland heeft de EUR nog niet geratificeerd.

Inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken

Inkomende verzoeken met betrekking tot DNA profielen zijn gebaseerd op paragraaf 14 BKA-gesetz en paragraaf 3 sub 4 *DNA-Identitätsfeststellungsgesetz*. De eerste bepaling maakt het mogelijk persoonsgegevens zowel aan de diensten van politie en justitie als aan vergelijkbare diensten uit te wisselen. Duitsland beschouwt DNA-gegevens als politionele gegevens niet zoals Nederland als justitiële gegevens. Voor de inwilliging van inkomende verzoeken is geen rechter of *Staatsanwalt* vereist en zodoende is er geen *judicial assistance request* nodig.¹¹⁴ Op grond van de tweede genoemde bepaling mogen persoonsgegevens voor internationale rechtshulp uitgewisseld worden. In Duitsland wordt geen onderscheid gemaakt welk land de aanvraag indient. De uitwisseling van DNA profielen vindt plaats via Interpol-correspondentie door middel van telefax, fax of e-mail. Er wordt gebruik gemaakt van een *Interpol-form*. Duitse justitiële autoriteiten kunnen een rechtshulpverzoek inwilligen indien het verzoek betrekking heeft op een in het verzoekende land lopend strafrechtelijk onderzoek. De aangezochte justitiële autoriteit dient echter wel bevoegd te zijn aan het rechtshulpverzoek te voldoen. Een verplichting tot inwilliging bestaat slechts indien het rechtshulpverzoek gebaseerd is op een internationaal verdrag. Bij een inkomend rechtshulpverzoek wordt nagegaan of aan het verzoek kan worden voldaan. Indien het verzoek niet gebaseerd is op een internationaal verdrag en er wordt gevraagd om toepassing van dwangmiddelen, is voor de inwilliging van het rechtshulpverzoek toestemming vereist van de hoogste justitiële instantie van een *Bundesland*. Inwilliging van het rechtshulpverzoek is niet toelaatbaar indien bij de uitvoering belangrijke grondbeginselen van de Duitse rechtsorde geschaad worden. Voor inwilliging is tevens vereist dat het feit waarop het rechtshulpverzoek betrekking heeft ook strafbaar is gesteld in Duitsland. Indien er om inbeslagname van stukken is gevraagd dient bij het rechtshulpverzoek een rechterlijk bevel te zijn bij gevoegd.¹¹⁵

Voor de aanvragen van Duitsland aan een ander land zijn dezelfde voorwaarden van toepassing als voor de inkomende verzoeken gelden. Niet alleen Duitse justitiële autoriteiten maar ook politie instanties kunnen buitenlandse autoriteiten om rechtshulp verzoeken. Veel uitgaande rechtshulp geschiedt op deelstaatniveau. De *Staatsanwaltschaften* kunnen zelfstandig, maar ook via het ministerie van hun deelstaat, een rechtshulpverzoek doen. De hoofdregel bij politionele internationale rechtshulp behelst dat de politionele samenwerking is toegelaten op basis van internationale verdragen of op basis van de wet. Rechtshulpverzoeken dienen zoveel mogelijk op grond van een internationaal verdrag te worden gedaan. Indien Duitse autoriteiten een land verzoeken tot het inbeslagname van stukken, dient de Duitse verzoekende autoriteit een

¹¹⁴ Een *judicial assistance request* behelst het vereiste van betrokkenheid van magistraten bij het inwilligen van een rechtshulpverzoek. Vroeger ging men ervan uit dat elk verzoek om rechtshulp werd behandeld door magistraten. Tegenwoordig wijst de praktijk uit dat de betrokkenheid van rechters verschilt. In het Nederlandse recht is rechtshulp vooral een zaak van de officier van justitie.

¹¹⁵ S.K. de Groot, *Internationale bewijsgaring in strafzaken II, Nederland en Duitsland*, Deventer, 2000, p. 51, 52.

rechterlijk bevel bij zijn rechtshulpverzoek te voegen.¹¹⁶ Indien een Duitse autoriteit bij een rechtshulpverzoek aan Nederland geen rechterlijk bevel tot inbeslagname bijvoegt, mogen de Nederlandse autoriteiten op grond van artikel III Wittem niet tot inbeslagname overgaan. Voor verzoeken van Duitsland aan Nederland, Frankrijk, België en Luxemburg is er tussenkomst van een rechterlijke autoriteit van het aangezochte land vereist, waardoor een *judicial assistance request* nodig is. Schengen III maakt de uitwisseling van DNA profielen tussen Nederland, Frankrijk, België, Luxemburg, Oostenrijk, Spanje en Duitsland eenvoudiger. In dit verdrag is een grondslag gecreëerd om ten behoeve van opsporing voor individuele gevallen een directe vergelijking mogelijk te maken van een eigen DNA profiel met de DNA profielen (exclusief de persoonsgegevens) uit de databanken van de verdragspartijen, via een “hit no hit” systeem.¹¹⁷

Op grond van het verdrag tussen Nederland en Duitsland van 2 maart 2005 kunnen de bevoegde instanties, op grond van artikel 10 lid 1, elkaar wederzijds rechtshulp verlenen, in overeenstemming met hun nationale recht, door DNA-profielen te vergelijken. De resultaten van de vergelijking worden zo spoedig mogelijk medegedeeld aan de bevoegde instanties van de verzoekende Verdragsluitende Staat. De wijze van mededeling moet nog worden vastgelegd. Artikel 10 lid 2 geeft een drietal voorwaarden voor een rechtshulpverzoek voor het opmaken van een DNA-profiel of het verstrekken van celmateriaal. De eerste voorwaarde houdt in dat het doel van het verzoek door de verzoekende staat moet worden aangegeven. Ten tweede moet naar het recht van de verzoekende staat een geldig onderzoeksbevel of een verklaring bij het verzoek worden bijgevoegd waaruit blijkt dat de voorwaarden voor afname en onderzoek van het celmateriaal, die zouden gelden als de persoon in de verzoekende staat zou verblijven, zijn vervuld. Deze voorwaarde is een uitbreiding ten opzichte van de huidige situatie waarin slechts is vereist dat het verzoek van een bevoegde autoriteit afkomstig moet zijn. De derde voorwaarde vereist dat het onderzoek moet worden uitgevoerd naar het recht van de aangezochte staat. Op grond van artikel 10 lid 3 kunnen verzoeken ook door de bevoegde politieautoriteiten van beide Verdragsluitende Staten worden doorgezonden en langs dezelfde weg worden beantwoord. De politie mag een verzoek niet uitvoeren. In de bijlage van het verdrag wordt de hele Nederlandse politie bevoegd verklaard, maar toezending dient echter via een IRC te geschieden.

Wat betreft de toetsing van het verkregen bewijs van de aangezochte staat geldt dat het als bewijs gebruikt kan worden indien de regels van de aangezochte staat zijn nageleefd bij het verkrijgen van het bewijs. Dit ongeacht of de Duitse regels strikter zijn of niet. Deze regel is vastgelegd in artikel IV van de overeenkomst van Wittem en ook expliciet in het verdrag tussen Duitsland en Nederland van 2 maart 2005, artikel 10 lid 2, waarin staat dat het onderzoek moet worden uitgevoerd naar het recht van de aangezochte staat. Wanneer de buitenlandse procedureregels niet zijn nageleefd, mag het verkregen bewijsmateriaal desondanks gebruikt worden indien een dergelijke schending van Duits recht niet tot bewijsuitsluiting zou leiden. Op grond

¹¹⁶ S.K. de Groot, *Internationale bewijsgeving in strafzaken II, Nederland en Duitsland*, Deventer, 2000, p. 50, 51.

¹¹⁷ Bij een “hit no hit” systeem kan rechtstreeks gekeken worden of DNA-profiel van een spoor overeenkomst met een DNA-profiel opgenomen in de DNA-databank. Indien er een hit is dient de weg van de rechtshulp bewandeld te worden.

van par. 73 van IRG kan bewijsmateriaal dat overeenkomstig buitenlands recht is verkregen uitgesloten worden van gebruik indien het bewijs verkregen is in strijd met de basale constitutionele waarden in Duitsland.¹¹⁸

De problemen

De problemen met betrekking tot het uitwisselen van DNA met Duitsland doen zich voor op het procedurele vlak. Voor verzoeken van Duitsland aan Nederland, Frankrijk, België en Luxemburg is er een *judicial assistance request* nodig aangezien deze landen DNA-gegevens niet als politionele gegevens beschouwen maar als justitiële gegevens waardoor tussenkomst van een rechterlijke autoriteit vereist is. Bij het internationaal uitwisselen van DNA-gegevens heeft dit tot gevolg dat tussenkomst van een officier van justitie en of een rechter noodzakelijk is. De politie is niet bevoegd tot het inwilligen van een rechtshulpverzoek. De respondenten van het BKA pleiten ervoor dit obstakel te laten verdwijnen.

5. Engeland

Het verdragskader

Engeland is aangesloten bij het ERV. In Engeland wordt het internationale rechtshulpverkeer in belangrijke mate gereguleerd door de *Criminal Justice (International Cooperation) Act 1990*. Met deze Act zijn het ERV en het Weens witwasverdrag 1988 deel gaan uitmaken van het Engelse recht. In de Act van 1990 zijn bepalingen opgenomen met betrekking tot zowel inkomende als uitgaande rechtshulpverzoeken. Engeland doet praktisch volledig mee aan de SUO. Met uitzondering van de bepaling omtrent grensoverschrijdende achtervolging zijn alle bepalingen omtrent politionele samenwerking en rechtshulp van de SUO overgenomen.¹¹⁹ Engeland heeft de EUR niet geratificeerd. Gezien het feit dat de HM Customs en Excise vergelijkbaar is met de Nederlandse douane en zelfstandig een vervolging kan instellen, speelt deze nationale organisatie een grote rol in de rechtshulpverzoeken die het Verenigd Koninkrijk doet aan het buitenland.

Inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken

De personen en organisaties die zich in het algemeen bezig houden met internationale rechtshulp zijn het *Home Office*, de *National Criminal Intelligence Service* (hierna NCIS) en *HM Customs and Excise*. Het *Home Office* werkt nauw samen met de *National Criminal Intelligence Service*. In de richtlijn *'Seeking Assistance in Criminal Matters from the United Kingdom'* worden de volgende verantwoordelijkheden van het Home Office met betrekking tot rechtshulpverzoeken besproken. Het *Home Office* moet als *Central Authority*:

- er zeker van zijn dat het verzoek voldoet aan de vereisten die door het Engelse recht zijn gesteld;
- er zeker van zijn dat het verzoek niet in strijd is met de 'public order';

¹¹⁸ J. Koers, *'Nederland als verzoekende staat bij wederzijdse rechtshulp in strafzaken: achtergronden, grenzen en mogelijkheden'*, Nijmegen, 2001 p. 586.

¹¹⁹ Council Decision 29 may 2000 L131/43 2000/365/EC.

- besluiten door welke autoriteit het verzoek het beste kan worden uitgevoerd;
- (indien nodig) de vertrouwelijkheid van het verzoek verzekeren;
- ervoor zorgen dat -voorzover mogelijk- het verzoek binnen een redelijke termijn wordt uitgevoerd;
- ervoor zorgen dat de Engelse uitvoerende autoriteit(en) op de hoogte zijn van de wenselijkheid van aanwezigheid van buitenlandse autoriteiten en/of procespartijen;
- in het Verenigd Koninkrijk vergaard bewijs naar de bevoegde buitenlandse autoriteit toesturen.¹²⁰

De autoriteit die verantwoordelijk is voor de internationale rechtshulpverzoeken is de *UK Central Authority for mutual legal assistance (UKCA)*. Deze organisatie is het equivalent van BIRS in Nederland. Indien het gaat om spoedeisende rechtshulpverzoeken is ook het NCIS bevoegd de aanvraag te behandelen. Er is een sterke relatie tussen het UKCA en het NCIS. Het NCIS is vergelijkbaar met de Nederlandse 'Divisie CRI', het tegenwoordige DNRI (Dienst Nationale Recherche Informatie). Tot 1998 maakte de NCIS deel uit van het Home Office, sindsdien is het echter een zelfstandige organisatie. Bij het NCIS komen de urgente rechtshulpverzoeken en verzoeken op politieel samenwerkingsniveau binnen. De taak van het NCIS is verder het verzamelen, bewaren en analyseren van informatie teneinde een databank te vormen met criminal intelligence voor meer dan 40 zelfstandige politiemachten. Daarnaast controleert het ieder inkomend rechtshulpverzoek op risico's op mensenrechtenschendingen. Alle contacten met de *liaison officers* verlopen via de NCIS. Ondanks dat de NCIS zich richt op de urgente rechtshulpverzoeken en verzoeken op politieel samenwerkingsniveau is de gebruikelijke gang van zaken met betrekking tot het uitwisselen van DNA gegevens is via het NCIS. Er wordt dan gebruik gemaakt van een Interpol Form. Bij deze procedure wordt een risico assessment uitgevoerd ter voorkoming van het (indirect) schenden van mensenrechten. In de Criminal Justice (International Cooperation) Act 1990 wordt in geen enkele bepaling specifiek gesproken over het rekening houden met de mensenrechten wanneer rechtshulp wordt verleend of verzocht.

Voor inkomende verzoeken maakt Engeland geen verschil tussen landen die al dan niet aangesloten zijn bij verdragen of overeenkomsten als het gaat om een aanvraag die betrekking heeft op *evidence* (Hieronder is te verstaan informatie welke bij het onderzoek ter terechtzitting als bewijs kan worden gebezigd dan wel stukken van overtuiging. Stukken van overtuiging worden door de Engelsen als '*real evidence*' aangeduid). Rechtshulpverzoeken om *restraint and confiscation of proceeds of crime* moeten echter wel zijn gebaseerd op een multi- of bilateraal verdrag. Van belang voor internationale samenwerking is dat Engeland partij is bij Europese rechtshulpverdragen waaronder het Europees Rechtshulpverdrag (ERV). De landen die zich hebben aangesloten bij het ERV hebben zich verbonden om in zo ruim mogelijke mate rechtshulp te verlenen. Echter, nadere verklaringen en voorbehouden zijn mogelijk. Ook is in het ERV bepaald dat het rechtshulpverzoek afkomstig dient te zijn van een rechterlijke

¹²⁰ C. Murray & L. Harris, *Mutual Assistance in Criminal Matters*, London, 2000.

autoriteit.¹²¹ De meeste landen hebben verklaard dat zij onder rechterlijke autoriteit de leden van de rechterlijke macht en van het Openbaar Ministerie begrijpen. Engeland heeft echter een dergelijke verklaring niet afgelegd.¹²² Voor inwilliging van de aanvraag dient de aanvraag te zijn gedaan door een rechterlijke macht die bevoegd is inzake strafrecht, een autoriteit belast met de vervolging of een autoriteit die als functie internationale rechtshulp heeft. Internationale autoriteiten die een aanvraag kunnen doen zijn Interpol en elk ander orgaan dat bevoegd is tot internationale rechtshulp te verzoeken en is opgericht bij verdrag van de Europese Unie. Met betrekking tot de bevoegde instanties die een aanvraag tot rechtshulp aan Engeland kunnen doen, zowel Engelse als buitenlandse, en de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan om een aanvraag in te willigen, is de Crime (International Co-operation) Act 2003 van belang. Als Engeland een uitgaand verzoek doet met betrekking tot DNA als ‘*evidence*’ zijn de vereisten hetzelfde voor elk land ter wereld. Er moet een strafbaar feit zijn gepleegd of er moeten gronden zijn die doen vermoeden dat er een strafbaar feit is gepleegd. Tevens dient de vervolging te zijn aangevangen. Enkel een justitiële autoriteit kan een rechtshulpverzoek indienen. In de relatie tussen Engeland en Wales is de justitiële autoriteit ‘*any judge or justice of the peace*’. In de relatie tussen Engeland en Schotland is de justitiële autoriteit ‘*any judge of the High Court or sheriff*’. In de relatie tussen Engeland, Wales en Noord Ierland is de justitiële autoriteit ‘*any judge or resident magistrate*’. In de verhoudingen tussen Engeland-Wales, Engeland-Noord Ierland en Engeland-Schotland, bestaan additionele regelingen waardoor het vereiste van een justitiële autoriteit omzeild wordt. Het *Home Office* beslist of aan het rechtshulpverzoek kan worden voldaan. Een rechtshulpverzoek wordt niet ingewilligd indien onder andere sprake is van een politiek delict of daarmee samenhangende feiten of als een verzoek tot uitvoering zou leiden tot een ernstige aantasting van wezenlijke belangen van de aangezochte staat.¹²³

Uitgaande rechtshulpverzoeken kunnen worden gedaan door de *prosecution* of door de verdediging. De procespartij die een verzoek wil doen dient dit eerst voor te leggen aan de rechter. De rechter beslist of het verzoek wordt doorgestuurd naar de Centrale Autoriteit inzake internationale rechtshulp verzoeken, de *Secretary of State*, de minister. Deze Centrale Autoriteit stuurt het verzoek door naar een Centrale Autoriteit in het buitenland.¹²⁴

De uitwisseling van DNA gegevens via Interpol is nog niet gebruikelijk. Op korte termijn gaat deze weg wel worden benut als de regelgevingen/protocollen klaar zijn. Wat betreft de toetsing van het bewijs geldt de hoofdregel dat bewijs in het algemeen toelaatbaar is in een strafprocedure, ook als het onrechtmatig is verkregen. Enkel bij ernstige schendingen van wat wij noemen de procesorde, wordt bewijs uitgesloten (de *abuse of process doctrine*).¹²⁵ Engeland kent geen strakke bewijsuitsluitingsregels. Het is aan de rechter of hij bewijs wil uitsluiten op

¹²¹ BUV, verdrag van 27 juni 1962, Trb. 1962, 97. Artikel 3 lid 1 ERV.

¹²² S.K. de Groot, *Internationale bewijsgaring in strafzaken, Nederland, Engeland & Wales*, Deventer, 2000, p. 52.

¹²³ Artikel 2 ERV.

¹²⁴ S.K. de Groot, *Internationale bewijsgaring in strafzaken, Nederland, Engeland & Wales*, Deventer, 2000, p. 45.

¹²⁵ J. Koers, ‘*Nederland als verzoekende staat bij wederzijdse rechtshulp in strafzaken: achtergronden, grenzen en mogelijkheden*’ Nijmegen, 2001 p. 588.

grond van onrechtmatigheid. Een van de redenen om over te gaan tot bewijsuitsluiting is misbruik van procesrecht. Een uiterste consequentie van onrechtmatig bewijs zou de uitspraak kunnen zijn *'prosecutor has no case'*.

De problemen

Het probleem met het uitwisselen van DNA-profielen met Engeland ligt op het vlak van het doel van het gebruik van deze profielen. Indien een land dat een aanvraag doet het DNA profiel wil gebruiken als *'evidence'* dan kan de weg van de internationale rechtshulp worden bewandeld en is er geen verschil met een aanvraag van internationale rechtshulp ten aanzien van andere vormen van bewijs. Indien echter het recht van het land dat een aanvraag indient een systeem behelst waar een DNA hit slechts wordt gebruikt als *'intelligence'* dan wordt in de regel het kanaal van de internationale rechtshulp niet gevolgd, aangezien dit kanaal niet bedoeld is voor het overbrengen van *'intelligence'*.

6. Frankrijk

Het verdragskader

Het belangrijkste aandeel in de kleine rechtshulp hebben de verdragen. De verdragen die relevant zijn voor het rechtshulpverkeer tussen Nederland en Frankrijk zijn het ERV en de SUO. Frankrijk heeft de EUR nog niet geratificeerd. Frankrijk neemt deel aan het Schengen III verdrag (Verdrag van Prüm).

Inkomende en uitgaande rechtshulpverzoeken

Met de wetwijziging in 1999 is in de Code procédure pénale een regeling opgenomen ten aanzien van inkomende rechtshulpverzoeken. Op grond van deze wet dienen rechtshulpverzoeken overeenkomstig het Franse recht te worden uitgevoerd. De EUR bepaalt echter dat de verzoekende staat expliciet kan vragen om toepassing van het eigen recht. De door de verzoekende lidstaat expliciet aangegeven formaliteiten en procedures dienen in acht te worden genomen door het aangezochte land. Voor de inwilliging van het rechtshulpverzoek vereist de Franse wet geen dubbele strafbaarheid. Rechtstreekse inkomende verzoeken om rechtshulp worden op grond van de SUO behandeld door de *Procureur Général* of *Substitut-général*. De *Procureur Général* zendt de verzoeken naar de bevoegde *procureur de la République* in een van de 181 arrondissementen. Na de afhandeling van het verzoek stuurt de *Procureur Général* het verzochte terug naar het verzoekende land.¹²⁶

Voor uitgaande verzoeken bestaat geen wettelijke regeling. Uitgaande verzoeken moeten gebaseerd worden op verdragen met betrekking tot internationale rechtshulp. Voor uitgaande verzoeken naar Schengenlanden geldt dezelfde procedure als voor inkomende verzoeken: de verzoeken worden ingediend door een *procureur de la République* of een *juge d'instruction* bij de *Procureur Général*, die zorg draagt voor verzending. Afhankelijk van de stand van het

¹²⁶ S.K. de Groot, *Internationale bewijsgaring in strafzaken III, Nederland en Frankrijk*, Deventer, 2004, p. 58-59.

onderzoek kan een uitgaand rechtshulpverzoek gedaan worden door een *procureur de la Republique* of een *juge d'instruction*. Als een *juge d'instruction* een rechtshulpverzoek doet heet dit een *commission rogatoire internationale*. Indien een procureur een verzoek indient heet het verzoek een *demande d'entraide judiciaire*. De verzending van de stukken geschiedt door een Procureur Général, het ministerie van justitie of via diplomatieke weg indien met de aangezochte staat geen rechtshulpverdrag is gesloten. In spoedgevallen mogen rechtshulpverzoeken ook rechtstreeks worden verzonden.¹²⁷ Een rechtshulpverzoek kan geweigerd worden indien in strijd met het Franse recht en met Franse essentiële belangen, zoals (staats)veiligheid en de openbare orde.

Zowel voor inkomende als voor uitgaande rechtshulpverzoeken tussen Nederland en Frankrijk is een belangrijk kanaal de *magistrats liaisons* die zowel in Nederland als in Frankrijk zijn gestationeerd. Indien er problemen rijzen bij rechtshulpverzoeken kunnen zij uitkomst bieden.

De problemen

Frankrijk kent geen speciale teams van rechters of OvJ's voor de afdoening van internationale rechtshulp. Dit heeft als gevolg dat internationale rechtshulp niet gecentraliseerd is waardoor niet iedereen goed bekend is met de materie.

7. Boven-nationaal

Interpol

Interpol pleit voor het mogelijk maken van het internationaal uitwisselen van DNA-profielen. Het toenemende belang van DNA in strafzaken en de toenemende computergestuurde DNA vergelijkingen hebben ertoe geleid dat Interpol een internationale DNA-Gateway heeft ontwikkeld om grensoverschrijdende rechtshulpverzoeken met betrekking tot DNA mogelijk te maken en eenvoudiger te maken. De Interpol DNA-databank staat open voor alle 82 interpol landen. De DNA-profielen kunnen betreffen: onbekende dadersporen, vermiste personen, niet geïdentificeerde lijken en bekende personen (verdacht dan wel veroordeeld). De toegang tot deze categorieën DNA-profielen kan beperkt worden ten aanzien van een bepaald land of ten aanzien van een zoekparameter waardoor niet in alle categorieën gezocht wordt maar bijvoorbeeld alleen in de categorie niet geïdentificeerde lijken. De nationale centrale bureaus zorgen dat de DNA profielen bij de Interpol DNA-databank terecht komen. De Interpol DNA-databank dient niet ter vervanging van de nationale databank. De profielen blijven eigendom van het land van herkomst. Het transport van de DNA profielen geschiedt normaliter via elektronische wegen. De controle ten aanzien van de profielen blijft bij de nationale centrale bureaus, ook draagt Interpol geen verantwoordelijkheid ten aanzien van de kwaliteit van de profielen. Bij een *match* informeert Interpol de desbetreffende landen. Een Interpol *match* is enkel politieke informatie en dient niet als grondslag voor opsporingsmaatregelen en dient niet als bewijs. Tussen de landen dient eerst via bilaterale wegen contact gelegd te worden waarbij de match

¹²⁷ S.K. de Groot, *Internationale bewijsgeving in strafzaken III, Nederland en Frankrijk*, Deventer, 2004, p. 58-59.

nogmaals moet worden bevestigd wil de match als grondslag voor verdere opsporingsmaatregelen kunnen dienen. Nederland neemt op dit moment niet deel aan de Interpoldatabank DNA.

ENFSI

Vanaf de introductie van het forensisch DNA-onderzoek is binnen Europa veel aandacht besteed aan de harmonisatie en standaardisatie van het forensisch DNA-onderzoek. De ENFSI (in feite een NGO) stelt richtlijnen ter bevordering van de harmonisatie. De uitwisseling van DNA-profielen is inmiddels technisch mogelijk geworden. Hiervoor moesten twee belangrijke aspecten worden gestandaardiseerd. Ten eerste moest er consensus zijn over de te onderzoeken DNA-merkers. Alleen als iedereen dezelfde set van DNA-merkers (loci) gebruikt is vergelijking mogelijk. Bovendien moest de nomenclatuur worden gestandaardiseerd naar het aantal repeats in het STR-fragment. Veel Europese laboratoria hebben in 1996 gekozen voor het 6 loci bevattende SGM-systeem (Second Generation Mix). De kans dat een individu een identiek SGM-profiel bezit als het profiel van het DNA-spoor is minder dan één op de miljoen (random match probability). Vanaf 1999 is het SGM-systeem vervangen door het 10 loci bevattende SGM+-systeem. In Nederland gebeurde dat in 2000. De *random match probability* van dit systeem is minder dan 1 op de miljard. Door de ENFSI is een zogenaamde *standard set of (7) loci* (SSL) aanbevolen om onderlinge vergelijking mogelijk te maken. De Europese Commissie heeft deze aanbeveling overgenomen. Een DNA-profiel kan daardoor met een verzoek van het Bureau Internationale Rechtshulp worden vergeleken met de DNA-databestanden van de ons omringende landen. Het probleem is echter dat het technisch mogelijk moet worden gemaakt om in elkaars databanken te kunnen kijken. Bij de huidige werkwijze wordt het DNA-profiel opgestuurd. Het kunnen kijken in elkaars DNA-databanken is een afspraak uit het Schengen III verdrag (Verdrag van Prüm).

Initiatieven

EU-maatregelen: naar aanleiding van de terroristische aanslag in Madrid 11 maart 2004 heeft de Europese Ministerraad een verklaring uitgevaardigd voor de bestrijding van terrorisme. De verklaring houdt een aanwijzing in aan de Europese Commissie met het voorstel voor een efficiëntere uitwisseling van persoonsgegevens zoals DNA en vingerafdrukken. De Europese Commissie heeft de medewerking van Interpol gevraagd. Gesprekken hierover worden nog gevoerd.

Schengen III (Verdrag van Prüm): Op 27 mei 2005 is tot stand gekomen het Verdrag tussen België, Duitsland, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Frankrijk en Spanje inzake de intensivering van de grensoverschrijdende samenwerking, in het bijzonder ter bestrijding van het terrorisme, de grensoverschrijdende criminaliteit en de illegale migratie, ofwel het Schengen III Verdrag. In dit verdrag is een grondslag gecreëerd om ten behoeve van opsporing voor individuele gevallen een directe vergelijking mogelijk te maken van een eigen DNA profiel met de DNA profielen (exclusief de persoonsgegevens) uit de databanken van de verdragspartijen, via een "hit no hit" systeem. In geval van een hit dienen via een justitieel rechtshulpverzoek de

achterliggende persoons- of zaaksgegevens te worden aangevraagd, waarbij de aangezochte verdragspartij reageert conform zijn nationaal recht. Ook is de mogelijkheid gecreëerd om ten behoeve van opsporing een bulkvergelijking van DNA profielen van open sporen met de DNA profielen uit de databanken van de verdragspartijen mogelijk te maken, via hetzelfde “hit no hit systeem”. Hiermee wordt de daaropvolgende fase van het rechtshulpverzoek veel efficiënter, aangezien alleen nog een rechtshulpverzoek wordt gedaan indien duidelijk is dat er sprake is van een hit. Naar nu schijnt wordt de goedkeuringswet in 2006 door de Tweede Kamer behandeld.

Interpol-maatregelen: de Interpol DNA-eenheid heeft 15 strategische internationale DNA-partnerlanden benaderd waarvan acht in Europa (Belgie, Denemarken, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Nederland, Oostenrijk en Zwitserland). In deze landen heeft de secretaris-generaal van Interpol de bevoegde ministers en politiechefs gevraagd samen te werken. Oostenrijk heeft inmiddels een overeenkomst gesloten met Interpol voor de overdracht van DNA-profielen.

8. Conclusie

De algemene verdragsbasis voor wederzijdse rechtshulp met betrekking tot het uitwisselen van DNA profielen wordt voor EU-landen gevormd door het ERV als brede basis met de SUO daar boven en de EUR vormt het dak. Voor niet-EU-landen is het ERV van toepassing. Via de SUO is uiteindelijk in de EUR rechtstreekse toezending van rechtshulpverzoeken tussen de rechterlijke autoriteiten van de onderscheiden lidstaten de standaard geworden. Hiermee is de wederzijdse rechtshulp efficiënter geworden. Het rechtshulpverkeer wordt ook eenvoudiger door de instelling van *liaison officers*.

De genoemde verdragen geven over het algemeen het kader aan voor de internationale rechtshulp met betrekking tot DNA. Geen van de in dit rapport besproken landen kent een specifieke regeling voor het internationaal uitwisselen van DNA-profielen.¹²⁸ Enkel in het bilaterale verdrag van 2 maart 2005 tussen Nederland en Duitsland wordt DNA specifiek genoemd in het kader van internationale rechtshulp. Deze regeling heeft de al bestaande praktijk echter niet veranderd. De landen vallen dus terug op het gemene recht waarin internationale rechtshulp in het algemeen is geregeld. Bij het uitwisselen van DNA-profielen wordt geen onderscheid gemaakt tussen landen die al dan niet zijn aangesloten bij diverse verdragen.

Schengen III biedt mogelijkheden om de uitwisseling van DNA profielen tussen Nederland, Frankrijk, België, Luxemburg, Oostenrijk, Duitsland en Spanje te vereenvoudigen. De Benelux-landen hebben, samen met Duitsland en Oostenrijk, met succes besprekingen afgerond om tot een verdrag te komen om de politiesamenwerking uit te diepen en de strijd tegen het terrorisme en de illegale immigratie te versterken. Met betrekking tot het uitwisselen van DNA-profielen

¹²⁸ Voor Nederland geldt dit behoudens artikel 15 lid 2 DNA- besluit waarin is bepaald dat slechts gegevens uit de DNA-databank worden verstrekt aan de met de vervolging belaste leden van de rechterlijke macht, voorzover zij deze nodig hebben voor de toepassing van het strafrecht, daarin begrepen de uitvoering van een verzoek om rechtshulp als bedoeld in artikel 552h van de wet, of voor de uitvoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden.

leidt Schengen III tot het on-line kunnen zoeken in elkaars DNA-databanken. Ook Frankrijk en Spanje hebben besloten om tot het Schengen III verdrag (Verdrag van Prüm) toe te treden.

Hoofdstuk 8 – Bespreking van de onderzoeksresultaten; beantwoording van de onderzoeksvragen

8.1. Inleiding

Op grond van het voorafgaande kunnen nu de onderzoeksvragen worden beantwoord. Dat geschiedt in paragraaf 8.2. Vervolgens sluiten wij af met algemenere beschouwingen naar aanleiding van de onderzoeksresultaten (8.3.)

8.2 Antwoorden op de onderzoeksvragen

Op grond van het voorafgaande kunnen nu de in de Inleiding (1.2) gestelde vragen worden beantwoord. Ter wille van de overzichtelijkheid herhalen wij telkens de vragen, alvorens de antwoorden te formuleren.

1. Wat is in Engeland, Duitsland, België en Frankrijk, in vergelijking met Nederland, het juridisch kader inzake het gebruik van DNA-onderzoek in strafzaken?

- *Van wie/bij welke categorie verdachten/veroordeelden mag DNA worden afgenomen en voor welk doel (opsporing/vervolgning, voorkoming, identificatie enz.)?*

In België is het wettelijk kader evenals in Nederland neergelegd in een aantal artikelen opgenomen in het wetboek van strafvordering. Voorts regelt de DNA-wet van 1999 de afname van celmateriaal van veroordeelden. Daarop is vervolgens een aantal Koninklijke besluiten gebaseerd. Ook in Frankrijk bevat het wetboek van strafvordering recentelijk (2001 en 2003) bepalingen over DNA-onderzoek. In Duitsland is het wettelijk kader opgenomen in de Strafprozessordnung, en daarnaast -met betrekking tot de databank- in de *Errichtungsordnung DNA-Analyse Datie* en de *Gesetz über das Bundeskriminalamt und die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in kriminalpolizeilichen Angelegenheiten (BKA-Gesetz)* 1997. Engeland en Wales hebben als wettelijk kader enkele bepalingen in de *Police and Criminal Evidence Act* 1984, zoals aangepast bij de *Criminal Justice and Public Order Act* 1994, de *Criminal Procedure and Investigations Act* 1996, de *Criminal Evidence (Amendment) Act* 1997, de *Criminal Justice and Police Act* 2001, de *Criminal and Police Act* 2002, en tenslotte de *Criminal Justice Act* 2003.

In Nederland kan de officier van justitie in het belang van het onderzoek bevelen dat van de verdachte van een misdrijf als omschreven in artikel 67 Sv eerste lid, tegen wie ernstige bezwaren bestaan, celmateriaal zal worden afgenomen. Van een veroordeelde kan celmateriaal worden afgenomen indien het een veroordeling betreft voor een misdrijf als omschreven in artikel 67 Sv eerste lid. Een opdracht tot DNA-onderzoek kan ook worden gegeven indien de verdachte of een derde (slachtoffer, getuige, deelnemer aan een grootschalig DNA-onderzoek) daaraan toestemming heeft verleend. In België mag DNA worden afgenomen van verdachten,

veroordeelden en derden in het belang van het opsporingsonderzoek, en aan veroordeelden (tot onvoorwaardelijke gevangenisstraf of internering). In Frankrijk kan DNA worden afgenomen van personen tegen wie sterke verdenking bestaat dat zij specifieke, in de wet opgesomde (zware) misdrijven hebben begaan met het oogmerk om hun DNA-profiel in de databank op te nemen (de wet vermeldt niet de eis van het onderzoeksbelang); voorts van verdachten van zwaardere en lichtere misdrijven (*crimes et délits*) om hun profiel te vergelijken met de in de databank opgenomen profielen maar dan zonder opname in de databank, en van veroordeelden wegens de in de wet opgesomde zware misdrijven. In Duitsland kan DNA worden afgenomen van verdachten, getuigen en slachtoffers, en van veroordeelden. Wanneer het van verdachten wordt afgenomen met het oog op het onderzoek in de concrete strafzaak gelden geen nadere eisen. Gaat het om de afname van een verdachte van wie wordt gevreesd dat hij in de toekomst weer misdrijven zal begaan en van veroordeelden, dan gelden wel zwaardere eisen. In Engeland en Wales mag DNA worden afgenomen wanneer de betrokkene zich in detentie bevindt bij de politie en er redelijke gronden zijn om aan te nemen dat hij betrokken is bij een *recordable offence* (dat is ruimer dan de Nederlandse verdenking van art. 27 Sv!). Tevens geldt als eis dat er een redelijke grond is voor de aanname, dat het onderzoek zal bijdragen aan de bevestiging dan wel weerlegging van de betrokkenheid bij het feit. Dat is een formulering van 'onderzoeksbelang'. In Hoofdstuk 1 wezen wij er al op (p. 12) dat in Nederland kritiek leeft (onder meer) bij de Raad van Hoofdcommissarissen op het onderzoeksbelang-criterium, dat te beperkend zou zijn voor een effectieve toepassing van het DNA-onderzoek. De minister van justitie heeft tijdens de parlementaire behandeling van de Wet-DNA-onderzoek bij veroordeelden toegezegd te bezien of, en zo ja, op welke wijze de mogelijkheden van het gebruik van DNA-onderzoek kunnen worden verruimd. Zijns inziens vergt een antwoord op deze vraag een goede beoordeling van de bestaande mogelijkheden van dit criterium en de wijze waarop daaraan toepassing wordt gegeven in de praktijk, alsmede van de wijze waarop het opsporingsbelang daarmee kan worden gediend en de mogelijke knelpunten waartegen men in de praktijk oploopt.¹²⁹ Wat valt hiervan te zeggen, gelet op de resultaten van ons onderzoek? Om te beginnen zij erop gewezen, dat het enkele feit dat de verdachte heeft bekend geenszins betekent dat er geen DNA-onderzoek meer verricht zou kunnen worden (anders dan door sommigen werd gevreesd). Wel impliceert het criterium een beperking, gebaseerd op het proportionaliteitsbeginsel. Wanneer (naast de eventuele bekentenis) al ruim voldoende bewijsmateriaal voorhanden is (denk bijvoorbeeld aan vingerafdrukken waarmee de dader afdoende is geïdentificeerd) zou een DNA-onderzoek disproportioneel kunnen zijn. Zie hierover hoofdstuk 2 (Nederland), par. 4.2. onder A. De term komt ook voor in enkele bepalingen van het Wetboek van strafvordering (de artt. 56, 57 en 61a). In dit verband zijn vooral de maatregelen in het belang van het onderzoek als bedoeld in art. 61a Sv van belang. Gelet op de doelbinding (een beginsel dat ontleend is aan art. 8 EVRM) mogen maatregelen niet worden gebruikt ten behoeve van onderzoek naar andere strafbare feiten.¹³⁰ De eerste twee maatregelen die in art. 61a Sv staan opgesomd, fotograferen en lengte opnemen alsmede het nemen van vingerafdrukken, mogen ook bij verdenking van niet-voorlopige hechtenis-feiten worden

¹²⁹ TK 28 685, nr. 14 (Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden), Verslag van een schriftelijk overleg, vastgesteld 13 april 2005, p. 7.

genomen mits zij uitsluitend ter identificatie dienen; voor de overige maatregelen geldt dat zij slechts mogen worden bevolen als er een verdenking van voorlopige-hechtenis-delicten in het spel is. De vraag is, of een (gehele of gedeeltelijke) afschaffing van dit criterium van het onderzoeksbelang, mede in het licht van art. 8 EVRM en de grondwettelijke bescherming van de persoonlijke levenssfeer, niet te ver gaat. Zeker na de invoering van de wet DNA-onderzoek bij veroordeelden kan worden betwijfeld of daartoe een ‘dringende maatschappelijke noodzaak’ bestaat, terwijl wel iedereen het erover eens is dat het gaat om een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer die verder gaat dan het afnemen van een vingerafdruk ter identificatie.

Wat levert op dit punt de vergelijking met de andere onderzochte landen op? Alle door ons onderzochte landen kennen in hun regeling van het DNA-onderzoek criteria die overeenkomen met het onderzoeksbelang-criterium in het Nederlands recht, afgezien van Frankrijk, terwijl in Duitsland ook met het oog op toekomstige te plegen, zeer ernstige misdrijven celmateriaal mag worden afgenomen. Zoals gezegd gelden naar Duits recht wel extra voorwaarden, en wanneer de verdachte zijn toestemming onthoudt moet de rechter er aan te pas komen. In Frankrijk geldt een vrij sterke graad van ‘verdenking’ (*des indices graves ou concordants rendant vraisemblable qu’elles (sc. les personnes) aient commis une des infractions mentionnées à l’article 706-55*), een criterium dat overeen lijkt te komen met de ‘ernstige bezwaren’ die het Nederlands recht kent o.a. bij het onderzoek aan het lichaam en de voorlopige hechtenis. Uit de parlementaire stukken die op deze nog vrij nieuwe regeling betrekking hadden blijkt niet dat men zich druk maakte over andere beperkingen dan nu in de wet zijn voorzien. Wel blijkt duidelijk van een *sense of urgency* over de trage verzameling van DNA-profielen en de noodzaak om de databank snel te vullen.¹³¹ Overigens is er in rechterlijke kringen ook wel kritiek op de nieuwe regeling.¹³² Hoe dat zij, in art. 706-54 wordt in het tweede lid, dat handelt over verdachten van in art. 706-55 limitatief opgesomde misdrijven (een zeer uitgebreide lijst overigens, zodat er in dat opzicht geen wezenlijk verschil met Nederland is), alleen in zoverre onderscheid gemaakt met de categorie veroordeelden die in het eerste lid is vermeld, dat er een regeling voor verwijdering is (ambtshalve op last van de officier van justitie dan wel op verzoek van de belanghebbende, met een beroep op de rechter), waarbij het criterium luidt, dat de bewaring van het profiel niet langer noodzakelijk is “gelet op de doelstellingen van de databank” (“*compte tenu de la finalité du fichier*”). Die doelstellingen zijn neergelegd in het eerste lid van art. 706-54: het faciliteren van de identificatie van en het onderzoek naar de daders van de in art. 706-55 vermelde misdrijven (“*en vue de faciliter l’identification et la recherche des auteurs de ces infractions*”). Het hier bedoelde ‘onderzoek naar de daders’ kan slechts slaan op onderzoek naar nog te plegen strafbare feiten, dan wel het onderzoek naar andere, nog niet opgehelderde door hen gepleegde misdrijven. Wanneer een verdachte onschuldig blijkt zou op grond van het verwijderingscriterium dus zijn profiel moeten worden verwijderd, maar wanneer hij wordt vervolgd is verwijdering niet geïndiceerd, zelfs niet

¹³⁰ W. Wedzinga, *Tekst & Commentaar Strafvordering* (5e druk), aant. 4 ad art. 61a.

¹³¹ Vgl. het *Rapport d’information sur le fichier national automatisé des empreintes génétiques, présenté par M. Marc Le Fur*, aangeboden aan de Assemblée Nationale op 18 december 2002.

¹³² De presidente van de rechtersvakbond Syndicat de la Magistrature, Evelyne Sire-Marin, geciteerd in de *Libération* van 31 december 2003: “*On a fait croire aux Français que ce n’était qu’un fichier pour les violeurs. C’est une énorme duperie*”.

wanneer het bewaren van het profiel voor de opheldering van de zaak waarin de vervolging plaatsvindt niet (meer) nodig is. Dat vloeit rechtstreeks voort uit de doelstelling van de databank zoals die in het eerste lid is omschreven.

Al met al kan worden geconcludeerd dat de Franse regeling nog het meest in de buurt komt van wat de Raad van Hoofddcommissarissen bepleit. Daarbij moet wel worden aangetekend, dat DNA-onderzoek tegen verdachten slechts kan worden toegepast bij een ernstige verdenking (een zwaarder criterium dan het 'redelijk vermoeden' van ons art. 27 Sv).

- *Door wie mag DNA worden afgenomen?*

In Nederland geschiedt de afname van wangslimvlies, bloed of haarwortels met toestemming of onder dwang door een arts of verpleegkundige. Als de desbetreffende persoon schriftelijk toestemming geeft kan een door een officier van justitie aangewezen opsporingsambtenaar wangslimvlies of haarwortels afnemen. Het afnemen van wangslimvlies of haarwortels bij een veroordeelde kan, ingeval de veroordeelde daartegen geen bezwaar maakt, ook geschieden door een medewerker van een penitentiare inrichting, een medewerker van een tbs-inrichting of een medewerker van een justitiële jeugdinrichting. In België wordt wangslimvlies, bloed of haarwortels afgenomen door een arts. In Duitsland wordt wangslimvlies door een arts afgenomen indien er toestemming is voor de afname. In de praktijk echter geschiedt de afname door de politie in een vroeg stadium van verdenking. Bij afname onder dwang dient door een arts bloed te worden afgenomen. In Engeland is afname mogelijk van elke betrokkene. Indien toestemming is gegeven voor de afname kan zowel intiem als niet-intiem celmateriaal worden afgenomen. Intiem celmateriaal kan worden afgenomen door een geregistreerde medische beroepsoefenaar of een geregistreerde professional in de gezondheidszorg. Niet-intiem celmateriaal kan worden afgenomen door elke politieagent. Afname onder dwang is enkel mogelijk ten aanzien van niet-intiem celmateriaal. Afname onder dwang kan door elke politieagent. In Frankrijk geschiedt de afname met toestemming door officieren van de justitiële politie. De afname onder dwang gebeurt op bevel van de officier van justitie.

- *Wanneer (bij welke delicten) mag DNA worden afgenomen?*

In Nederland kan afname met toestemming plaatsvinden bij verdachten en afgestraften (ex-veroordeelden), maar ook bij andere personen zoals slachtoffers en getuigen. Celmateriaal ten behoeve van het DNA-onderzoek kan slechts worden afgenomen met schriftelijke toestemming van de *betrokkene* en indien dit in het belang van de waarheidsvinding is. Indien toestemming is gegeven voor de afname van DNA gelden geen beperkingen ten aanzien van de strafbare feiten in het kader waarvan een DNA-onderzoek kan plaatsvinden. Gelet op de eis 'in het belang van de waarheidsvinding' moet het echter wel gaan om strafbare feiten voor de opheldering waarvan DNA-onderzoek van betekenis kan zijn. Van de *verdachte* van een misdrijf als omschreven in art. 67 Sv, eerste lid, tegen wie ernstige bezwaren bestaan kan celmateriaal gedwongen worden afgenomen ten behoeve van een DNA-onderzoek indien dat in het belang van het onderzoek is

(art. 151b lid 1 Sv). Van een *veroordeelde* wordt celmateriaal afgenomen ten behoeve van het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel indien de persoon veroordeelde is wegens een misdrijf als omschreven in art. 67 eerste lid. Celmateriaal zal worden afgenomen, tenzij:

- van deze persoon reeds een DNA-profiel is verwerkt;
- redelijkerwijs aannemelijk is dat het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel gelet op de aard van het misdrijf of de bijzondere omstandigheden waaronder het misdrijf is gepleegd niet van betekenis zal kunnen zijn voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten van de veroordeelde (art. 2 lid 1 Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

Bij afgestraften kan slechts celmateriaal voor DNA-onderzoek worden afgenomen indien zij daarvoor hun toestemming hebben verleend en zij hun straf of maatregel volledig hebben ondergaan ter zake van gewelds- en zedenmisdrijven waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten en die zijn opgesomd in artikel 14 lid 6 van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken. Bij afname van een verdachte is een opdracht van een OvJ of RC vereist. In België kan afname met toestemming plaatsvinden bij elke meerderjarige. Afname onder dwang is enkel mogelijk indien er aanwijzingen zijn dat de betrokkene een directe band heeft met de totstandkoming van de feiten die een strafbaar feit vormen waarop een maximumstraf staat van vijf jaar gevangenis of een zwaardere straf. Van elke veroordeelde kan celmateriaal worden afgenomen. In Duitsland is afname met toestemming mogelijk bij verdachten, derden, veroordeelden en aan veroordeelden gelijkgestelde personen. Voor de afname is een rechterlijk bevel nodig, maar deze eis vervalt zodra de nieuwe wettelijke regeling die op 8 juli 2005 door de *Bundesrat* werd aanvaard zal zijn ingevoerd (nog in 2005). Afname onder dwang ten aanzien van verdachten en veroordeelden is mogelijk indien er geen nadeel is voor de gezondheid en er een rechterlijk bevel is. Afname onder dwang bij derden is toegestaan indien de afname niet schadelijk is voor de gezondheid en de afname van belang is voor de waarheidsvinding. In Engeland kan afname plaatsvinden van elke betrokkene. Slechts onder specifieke voorwaarden is geen toestemming vereist. In Frankrijk kan afname plaatsvinden van personen als bedoeld in artikel 706-54 *Code de Procédure Pénale* indien toestemming is gegeven. Afname onder dwang zonder toestemming is enkel toegestaan indien de persoon tot minimaal tien jaar gevangenisstraf is veroordeeld.

- *Wie is beheerder van de DNA-informatie?*

In Nederland heeft de directeur van het NFI het beheer over de DNA-databank. De Minister van Justitie is voor de DNA-databank verantwoordelijk. In België heeft het NICC het beheer over de twee Belgische databanken. In Duitsland ligt het beheer bij het *Bundeskriminalamt*. In Engeland heeft de FSS het beheer over de DNA-databank en is ACPO eindverantwoordelijk. De Franse DNA-databank staat onder het gezag van een magistraat die door een technisch comité wordt bijgestaan. Dit bestaat uit drie leden (een magistraat, een geneticus en een informaticus), die voor drie jaar worden benoemd door de minister van justitie. Het beheer berust bij de centrale directie van de justitiële politie (onderdirectie van de technische en wetenschappelijke politie).

- *Zijn er verschillen als gevolg van de privacywetgeving (bescherming persoonsgegevens)?*

De verwerking van de gegevens verkregen uit DNA-onderzoek geschiedt in Nederland overeenkomstig het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken en de Wet bescherming persoonsgegevens. Deze wet geeft de grenzen aan voor de verwerking van persoonsgegevens. In België moet het NICC maatregelen treffen om de veiligheid en confidentialiteit van de persoonsgegevens te waarborgen. Binnen het NICC wordt voor een termijn van vijf jaar iemand door de Minister van Justitie benoemd die verantwoordelijk is voor de gegevensbescherming. In Duitsland zijn de wettelijke privacy-waarborgen opgenomen in de Datenschutzgesetz. In de praktijk komt dit erop neer dat er bij de diverse instanties die werken met de DNA-databank regelmatig gecontroleerd wordt of zij zich aan de privacy-regels houden. In Engeland vindt het interne beheer van de DNA-databank plaats overeenkomstig de Data Protection Act 1998. Toegang tot de bestanden van de DNA-databank hebben alleen stafleden die daartoe zijn gemachtigd door de Custodian van de DNA-databank en is bovendien per functionaris beperkt. Alle onderzochte landen kennen dus voorzieningen voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Deze verschillen onderling nogal, en zij zijn moeilijk met elkaar te vergelijken. De Nederlandse regeling lijkt uit een oogpunt van zorgvuldigheid zeker niet onder te doen voor de onderzochte buitenlandse regelingen.

- *Hoe zit het met de uitvoeringsaspecten van grootschalig onderzoek?*

In Nederland dient voor een grootschalig DNA-onderzoek door de Hoofdofficier van Justitie toestemming te worden gevraagd aan het College van Procureurs-Generaal. Bij een aanvraag voor een grootschalig DNA-onderzoek dient beargumenteerd te worden waarom dit 'laatste redmiddel' noodzakelijk is, en waarom er geen ander opsporingsmiddel voorhanden is dat tot de dader zou kunnen leiden. Daarnaast moet beschreven worden hoe - en op grond van welke overwegingen - de kring van te onderzoeken personen er uit zal zien en hoe groot de omvang van die groep naar schatting zal zijn. Het College houdt bij zijn beoordeling rekening met de criteria die in paragraaf 5 van de instructie DNA-onderzoek (20-08-01) zijn genoemd. (Dit zijn dezelfde criteria die genoemd worden in de Notitie over grootschalige DNA-onderzoeken van Minister Korthals.) In Nederland dient de toestemming tot vrijwillig DNA-onderzoek schriftelijk te worden verleend. Tevens dient de betrokkene, al dan niet door middel van een raadsman, op de consequenties van de toestemming te worden gewezen. Het DNA-profiel van een niet-verdachte dat niet overeenkomt met het DNA-profiel dat is verkregen uit het sporenmateriaal, wordt niet opgeslagen in de DNA-Databank en ook niet vergeleken met andere in de databank reeds vastgelegde profielen van sporenmateriaal van onopgeloste delicten maar tezamen met het resterende celmateriaal vernietigd. In België is een grootschalig onderzoek wettelijk niet toegestaan. Echter, uit de praktijk blijkt dat van deze mogelijkheid incidenteel wel gebruik is gemaakt. Duitsland kent geen wettelijk kader voor grootschalig onderzoek. Op 8 juli 2005 heeft de *Bundesrat* evenwel een wettelijke regeling aanvaard die nog in 2005 zal worden ingevoerd (& 81h StPO). In Duitsland vindt een grootschalig onderzoek plaats op initiatief van

het Openbaar Ministerie en de politie. Volgens de nieuwe, in 2005 in te voeren regeling is een schriftelijk en gemotiveerd rechterlijk bevel vereist. In Engeland gaan alle grootschalige DNA-onderzoeken uit van de politie. Er is een *ACPO Guidance on best practice* over dit onderwerp. Ook Frankrijk kent geen wettelijk kader voor grootschalige onderzoeken.

2. Wat is in Engeland, Duitsland, België en Frankrijk, in vergelijking met Nederland, de praktijk van de uitvoering van de DNA-wetgeving?

- *Is er een (centrale) DNA-databank? Wat is daarin opgenomen (sporen, profielen; welke aantallen?) en wie heeft het beheer?*

In Nederland is er een DNA-databank. In de DNA-databank waren in februari 2005 20.391 DNA-profielen van sporen opgenomen en 6.915 DNA-profielen van personen. In totaal behelst de DNA-databank 27.306 DNA-profielen. De Minister van Justitie is voor de DNA-databank verantwoordelijk. De directeur van het NFI heeft het beheer van de DNA-databank. België heeft twee DNA-databanken. In de DNA-databank Criminalistiek zijn 5500 DNA-profielen van sporen van menselijk celmateriaal opgenomen. In de DNA-databank Veroordeelden zijn 1500 DNA-profielen van afgenomen celmateriaal opgenomen. Het beheer berust bij het NICC. Duitsland kent een nationale DNA-databank. Daarnaast bestaat er een aantal andere DNA-databanken: voor vermiste personen en onbekende stoffelijke overschotten. In november 2004 waren er in de DNA-databank 314.149 DNA-profielen van personen en 64.484 DNA-profielen van sporen opgeslagen. In totaal dus 378.633 DNA-profielen. In totaal zijn er in de DNA-databank vermiste personen en onbekende stoffelijke overschotten ca. 500 DNA-profielen opgeslagen. Het *Bundeskriminalamt* is belast met het beheer. Engeland heeft een nationale DNA-databank (*intelligence-database*). Daarnaast bestaan er diverse eliminatie-databanken die DNA-profielen bevatten van werknemers en leveranciers, politie-agenten en onderzoekers van de plaats delict. In de DNA-databank zijn 2,35 miljoen DNA-profielen van individuen opgeslagen en 232.000 DNA-profielen van celmateriaal verzameld op de plaats delict. De FSS is beheerder van de DNA-databank. Frankrijk kent een nationale DNA-databank met daarin profielen van sporen en profielen van personen. De Franse DNA-databank staat onder het gezag van een magistraat die door een technisch comité wordt bijgestaan.

- *Welke eisen gelden voor de laboratoria? Welke kenmerken worden vastgelegd?*

In Nederland, België, Engeland en Frankrijk dient het laboratorium dat DNA-onderzoek verricht geaccrediteerd te zijn. In Duitsland geldt deze eis niet. In Engeland bepaalt de *Custodian* van de FSS de standaarden voor de wijze van afname van celmateriaal. Verder overziet de *Custodian* de ontwikkeling en procedurele standaarden voor de analyse van het celmateriaal. In Frankrijk mag naast geaccrediteerde laboratoria DNA-onderzoek ook worden verricht door personen die staan op de lijst van gerechtelijke deskundigen. De gestelde eisen betreffen onder meer de veiligheid en de zorgvuldigheid van het beheer. In Frankrijk mogen

evenals in België en Duitsland profielen uitsluitend worden ontleend aan niet-coderend DNA maar met uitzondering van het segment dat de sekse markeert. In Nederland mag onder zeer strikte voorwaarden ook coderend-DNA worden gebruikt. Dit geldt ook voor Engeland.

- *Hoe lang wordt het materiaal bewaard, en welke eisen gelden daarvoor?*

Celmateriaal

In Nederland bewaart het NFI zoveel celmateriaal als noodzakelijk is voor een tegenonderzoek of voor het opnieuw bepalen van het bijbehorende DNA-profiel. Het celmateriaal van een spoor mag na een veroordeling enkel worden vernietigd indien de veroordeelde hiervoor toestemming heeft gegeven. Het celmateriaal van een overleden slachtoffer wordt bewaard met het oog op opsporen en vervolgen van de dader van het strafbare feit waarbij het slachtoffer was betrokken. Het celmateriaal van verdachten, veroordeelden en overleden slachtoffers wordt vernietigd samen met de vernietiging van het DNA-profiel van de verdachte, veroordeelde of het overleden slachtoffer. Voor celmateriaal van onbekende personen gelden dezelfde bewaartermijnen als voor celmateriaal van een overleden slachtoffer. Celmateriaal van een derde wordt vernietigd indien het niet overeenkomt met het gezochte profiel. In België bepaalt de procureur des Konings de bewaartermijn van sporen indien in de zaak niet wordt vervolgd gezien gebrek aan bewijs tegen een concrete verdachte. De deskundige vernietigt het celmateriaal indien geen tegenonderzoek is verzocht of indien de uitslag van het tegenonderzoek ter kennis is gebracht van de betrokken persoon. In Duitsland behoeft het celmateriaal van de plaats delict niet te worden vernietigd. Celmateriaal van de verdachte en andere personen wordt vernietigd zodra het niet meer nodig is voor het doel waarvoor het is afgenomen. In Engeland wordt afgenomen celmateriaal (ook van verdachten) opgeslagen. Celmateriaal van een niet verdacht persoon wordt vernietigd indien het is gebruikt waarvoor het was afgenomen tenzij toch een veroordeling van deze persoon volgt.

DNA-profielen

In Nederland wordt een DNA-profiel verwijderd indien de persoon niet langer verdacht wordt van een misdrijf als omschreven in artikel 67 lid 1 Sv. Een DNA-profiel wordt vernietigd na 30 jaar indien de verdenking dan wel, in geval van een veroordeling, de veroordeling een misdrijf betreft waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar of meer is gesteld, dan wel 18 jaar na zijn overlijden. Het Nederlands Forensisch Instituut vernietigt het DNA-profiel van een verdachte of veroordeelde 20 jaar na vastlegging in de DNA-databank, indien de verdenking dan wel, in geval van een veroordeling, de veroordeling een misdrijf betreft als omschreven in art. 67, eerste lid waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf ten hoogste zes jaar of minder is gesteld, dan wel 12 jaar na zijn overlijden. DNA-profielen van afgestraften die schriftelijk hebben toegestemd in het afnemen van celmateriaal worden vernietigd 18 jaar na vastlegging in de DNA-databank of indien de afgestrafte zijn toestemming tot het verwerken van zijn DNA-profiel heeft ingetrokken. Een DNA-profiel van een overleden slachtoffer of een onbekend persoon wordt vernietigd 18 jaar na vastlegging indien het een misdrijf betreft waarop naar de wettelijke omschrijving een

gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar of meer is gesteld. Betreft het een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van minder dan zes jaar is gesteld, dan wordt het DNA-profiel 12 jaar na vastlegging vernietigd. In België worden de DNA-profielen en de gegevens die daarop betrekking hebben op bevel van het Openbaar Ministerie gewist uit de DNA-databank Criminalistiek wanneer de bewaring ervan in de databank niet of niet meer nuttig is voor de strafprocedure. De in de DNA-databank Veroordeelden opgenomen gegevens worden op bevel van het Openbaar Ministerie verwijderd tien jaar na het overlijden van de persoon waarop ze betrekking hebben (art. 5 §5 DNA-Wet). In Duitsland staat voor de opslag van de DNA-profielen in de wet geen termijn aangegeven. Wel is een termijn aangegeven waarbinnen moet worden bekeken of de DNA-gegevens opgeslagen dienen te blijven. Deze termijn is bij volwassenen 10 jaar en bij kinderen 5 jaar. Deze termijn gaat pas lopen nadat de straf is voltrokken (§32 lid 3 en 5 BKA-Gesetz). Het DNA-profiel moet verwijderd worden wanneer de verdachte onherroepelijk is vrijgesproken; bij een definitieve verwerping van het hoofdonderzoek (sepot); wanneer van een verdere vervolging wordt afgezien en wanneer er geen vermoeden bestaat dat de betrokkene nogmaals een strafbaar feit van aanzienlijke betekenis zal begaan. De *Landeskriminalämter* en de *Kriminalpolizei* verwijderen de DNA-profielen uit de DNA-databank. In Engeland worden in beginsel DNA-profielen alleen verwijderd uit de DNA-databank als iemand overlijdt. Verwijdering vindt verder plaats op verzoek van de politie of het laboratorium (in geval van slechte kwaliteit DNA-profiel door bijvoorbeeld slechte kwaliteit celmateriaal). In Frankrijk worden zowel sporen als profielen opgeslagen in de DNA-databank als het gaat om misdrijven genoemd in artikel 706-55 Wetboek van strafvordering. In Frankrijk worden profielen van aangehouden en niet veroordeelde personen na 25 jaar verwijderd. Profielen van sporen en van veroordeelden worden na 40 jaar verwijderd. De profielen van personen tegen wie ernstige of elkaar bevestigende aanwijzingen bestaan die het waarschijnlijk maken dat zij één van de bedoelde misdrijven als in artikel 706-55 hebben begaan worden verwijderd zodra hun bewaring, gelet op het doel van de databank, niet langer noodzakelijk is.

- *Welke organisaties zijn betrokken bij de diverse onderdelen van de uitvoering?*

In Nederland wordt het DNA-onderzoek verricht door het NFI. Verstrekking van de gegevens kan geschieden aan leden van de Rechterlijke macht, politie, Koninklijke marechaussee, KLPD en CJIB. Het vergelijken gebeurt door de directeur van het NFI. Vernietiging geschiedt op aanvraag van het OM indien degene wiens DNA-profiel in de DNA-databank is vastgelegd, niet langer kan worden aangemerkt als een verdachte ter zake van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, Sv. De overige DNA-profielen worden na het verstrijken van de gestelde termijnen zonder kennisgeving van het OM aan betrokkene vernietigd. Vernietiging geschiedt door het NFI. In België wordt het DNA-onderzoek verricht door een geaccrediteerd laboratorium. Gegevens worden enkel verstrekt aan het Openbaar Ministerie of de onderzoeksrechter. De opdracht tot vernietiging van gegevens geschiedt door het Openbaar Ministerie of de onderzoeksrechter. Naargelang het geval kunnen het Openbaar Ministerie of de onderzoeksrechter het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie opdracht geven profielen te vergelijken.

In Duitsland wijst, afhankelijk van het al dan niet geven van van toestemming, het gerecht of de politie een deskundige (dit kan ook een instituut zijn) aan die het DNA-onderzoek dient uit te voeren. Het *Bundeskriminalamt* kan gegevens uit de DNA-databank verstrekken aan andere politie-instanties op bonds- en deelstaatniveau en aan andere openbare instanties. Het vergelijken van profielen geschiedt door het *Bundeskriminalamt*. De *Landeskriminalämter* en de *Kriminalpolizei* verwijderen de DNA-profielen uit de DNA-databank. In Engeland zijn 4 organisaties (6 verschillende laboratorium afdelingen) geaccrediteerd om DNA-profielen verkregen uit celmateriaal afgenomen van personen te leveren aan de DNA-databank en 5 organisaties (13 verschillende laboratorium afdelingen) geaccrediteerd om DNA-profielen verkregen uit celmateriaal verzameld op de plaats delict te leveren aan de DNA-databank. Gegevens worden enkel verstrekt aan bona fide politiemensen met toestemming van de ACPO. In Frankrijk mag DNA-onderzoek worden verricht door een geaccrediteerde instelling of personen die staan op de lijst van gerechtelijke deskundigen. De politie-officieren (hogere politiefunctionarissen) hebben de bevoegdheid om een vergelijkend onderzoek in de databank te doen uitvoeren met het profiel van iedere persoon tegen wie een gegronde verdenking bestaat dat deze een misdrijf heeft begaan.

3. Worden in de internationale rechtshulpsamenwerking knelpunten ervaren die specifiek zijn voor de samenwerking op het gebied van DNA-onderzoek?

- Zijn er in de onderzochte landen onderlinge verschillen aan te wijzen aan te wijzen in de rechtshulpregelingen die van toepassing zijn op internationale uitwisseling van DNA-gegevens en afname van DNA op grond van een rechtshulpverzoek? Zo ja, welke verschillen zijn dat?

De landen besproken in dit rapport kennen geen specifieke rechtshulpregeling met betrekking tot het uitwisselen van DNA-profielen. Internationale rechtshulp wordt gebaseerd op de bestaande verdragen en het gemene recht. De verschillen in de rechtshulpregeling zijn zodoende gelegen in de verschillen in verscheidene verdragen en het gemene recht. Tevens is een belangrijk verschil dat Nederland DNA-informatie ziet als justitiële informatie en niet als politie informatie. Het is juridisch niet mogelijk om DNA-profielen op permanente basis met andere landen of Interpol uit te wisselen omdat in Nederland DNA-profielen justitiële gegevens zijn en niet politionele gegevens met het gevolg dat voor uitwisseling van profielen altijd een rechtshulpverzoek vereist is. Het staat de politie dus niet vrij DNA-profielen of celmateriaal zonder tussenkomst van de officier van justitie uit te wisselen met andere landen.

Internationale vergelijking met Nederlandse DNA-profielen is zodoende alleen mogelijk via een officieel internationaal verzoek tot rechtshulp. Vooral Duitsland beschouwt dit als problematisch.

Het Bundeskriminalamt kan op internationaal vlak gegevens uit de DNA-databank verstrekken aan zowel instanties van politie en justitie als vergelijkbare openbare instanties die zijn belast met de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Echter, omgekeerd heeft Duitsland voor verzoeken aan aan Nederland, Frankrijk, België en Luxemburg een *judicial assistance request*

nodig. Een derde verschil ligt in het onderscheid tussen *intelligence* en *evidence*. Indien een land dat een aanvraag doet aan Engeland het DNA profiel wil gebruiken als *evidence* dan kan de weg van de internationale rechtshulp worden bewandeld en is er geen verschil met een aanvraag van internationale rechtshulp ten aanzien van andere vormen van bewijs. Indien echter het land dat een aanvraag indient een DNA-profiel uitsluitend wil gebruiken als *intelligence* dan behoeft het kanaal, in de Engelse opvatting, van de internationale rechtshulp niet te worden gebruikt.

8.3 Slotbeschouwingen

Het algemene beeld in de onderzochte landen is dat van een regelgeving die de snelle technologische ontwikkeling alsmede de maatschappelijke ontwikkelingen maar nauwelijks kan bijhouden. Tegen deze achtergrond is de Nederlandse regelgeving, zeker vergeleken bij de Belgische en de Duitse, als positief te beoordelen gelet op de wettelijke en logistieke mogelijkheden voor toepassing van DNA-onderzoek. De inwerkingtreding van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden per 1 februari 2005 zal zorgen voor een forse toename van het aantal in de NFI-databank opgeslagen profielen, ook al verloopt de invoering gefaseerd en beperkt de afname zich in de eerste, tot 2008 durende, fase tot ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Vergeleken bij de Engelse regelgeving valt op dat de Nederlandse meer waarborgen voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer bevat. Dat blijkt met name uit de Engelse regelgeving van het verwijderen van profielen uit de databank. Als eenmaal is ingestemd met het DNA-onderzoek, kan door de betrokken persoon geen verwijdering van het uit dat onderzoek resulterende profiel worden verkregen. Niet-verdachten kunnen ook deelnemen aan een DNA-onderzoek zonder dat hun profiel in de databank wordt opgenomen. Als betrokkenen echter aanvullende toestemming geven tot opname van dit profiel in de databank dan kan die beslissing niet worden teruggedraaid.

Hoewel Nederland qua investeringen uiteraard nog achterloopt bij Engeland en Wales is toch, zeker als het gaat om regelgeving, een forse inhaalslag gemaakt. De in 2004 en 2005 in werking getreden nieuwe wetten (onderzoek naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken en DNA-onderzoek bij veroordeelden) hebben ervoor gezorgd dat Nederland aan het front van de rechtsontwikkeling staat. Winst kan vooral worden geboekt op ICT-gebied met name afstemming van het inmiddels ontwikkelde 'DNA-loket' op de ICT-systemen van de politie, waardoor de doorloopmogelijkheden en combinaties in het feitenonderzoek aanmerkelijk kunnen worden versneld. Naar verwachting zullen door de implementatie van het DNA-loket de doorlooptijden van het onderzoek op het NFI aanzienlijk kunnen worden teruggebracht. Tevens kent Nederland als enige land de mogelijkheid voor afgestraften om op eigen initiatief celmateriaal af te staan voor DNA-onderzoek.

Een algemeen punt van zorg dat in dit onderzoek niet aan bod kon komen maar zeker nader (rechtsvergelijkend) onderzoek verdient, betreft de investering in het technisch onderzoek op de locus delicti en de omgang met biologische sporen door de politie (niet alleen de technische recherche). Het NFI streeft ernaar zijn expertise reeds in de prilste fase van het opsporingsonderzoek, dat wil zeggen mede op de locus delicti en het lichaam van slachtoffers en (andere) getuigen te exploiteren. Men kan zich echter afvragen of dit oprukken van het NFI naar de locus delicti de noodzakelijke objectiviteit en afstandelijkheid van het instituut niet in gevaar brengt.

Als dat het geval zou zijn verdient het de voorkeur de deskundigheid van de politie (de aanbieder van het onderzoeksmateriaal en van de vraagstelling) verder te verbeteren. Bijzondere attentie behoort bij andere dan DNA-samples die meteen worden gevonden de *chain of custody* bij veilig gestelde of in beslag genomen voorwerpen en/of sporen.

De Engelse ervaring leert dat de aanzienlijke toename van het aantal profielen in de databank betekent dat de kans op een toevallige hit toeneemt. Daarom is het aantal loci waaruit een DNA-profiel bestaat inmiddels uitgebreid van 6 naar 10 loci. Dit soort DNA-profielen hebben een zeldzaamheidswaarde van minder dan 1 op de miljard waardoor de kans op het vinden van een toevallige hit thans vrijwel uitgesloten is. Anderzijds betekent de toename van het aantal profielen ook, dat er 'neveninformatie' beschikbaar kan komen die voor de opsporing in de concrete zaak, maar ook voor toekomstige opsporing of de opsporing in andere zaken relevant is (bijvoorbeeld 'clustering' van DNA-profielen van sporen).¹³³

Waar het gaat om de bevoegdheid om een bevel tot afname te geven van verdachten of veroordeelden zijn er geen aan de Belgische, Franse, Duitse of Engelse rechtsstelsels te ontleen gronden aanwezig om het Nederlands systeem (bevoegdheid van de officier van justitie, ook tot het bevel van afname tegen de wil van de verdachte) aan te passen.

Op grond van criminologisch onderzoek is bekend dat het gros van de criminele carrières op jonge leeftijd begint en betrekkelijk kort duurt. Wil het generaal-preventieve effect van het opnemen van het profiel in de databank uit de verf komen, dan moet de opname zo vroeg mogelijk te geschieden.

Het valt op dat het recht op het terrein van het DNA-onderzoek in alle onderzochte landen een sterk technisch-regulatief karakter heeft, waarbij de rol van de rechtspraak zeer beperkt is.

De internationale uitwisseling verloopt momenteel vooral via reguliere rechtshulp, en deels via politesamenwerking. Er wordt gewerkt aan harmonisatie en standaardisatie van technische aspecten van het DNA-onderzoek (ENFSI), en mogelijkheden tot een soepeler uitwisseling (Interpol). De Duitse autoriteiten wensen een eenvoudiger regeling, vergelijkbaar met die voor vingerafdrukken. Dit punt heeft de aandacht van de Nederlandse regering; er is in maart 2005 (aanvullend) rechtshulpverdrag met Duitsland ondertekend waar ook dit onderwerp onderdeel van uitmaakt. Verder is op 27 mei 2005 het Schengen III-verdrag (Verdrag van Prüm) ondertekend.¹³⁴

¹³³ Zie hierover het *Eindverslag van het landelijk project Uitbreiding DNA-onderzoek in strafzaken*, Rijswijk 2004, p. 12/13.

¹³⁴ De Benelux-landen hebben, samen met Duitsland en Oostenrijk, met succes besprekingen afgerond om tot een verdrag te komen om de politesamenwerking uit te diepen en de strijd tegen het terrorisme en de illegale immigratie te versterken. Dat is het zogenaamde Schengen III-akkoord. Met betrekking tot het uitwisselen van DNA-profielen leidt Schengen III tot het on-line kunnen zoeken in elkaars DNA-databanken. Ook Frankrijk en Spanje hebben besloten om tot het Schengen III verdrag toe te treden. Naar nu schijnt wordt de goedkeuringswet in het tweede kwartaal van 2006 door de Tweede Kamer behandeld. Tweede Kamer, 2004/2005, 29800 VI nr. 162.

Een uitdrukkelijke regeling voor afname van lichaamsmateriaal bij derden (slachtoffers, getuigen) zou, naar het Duitse en Belgische voorbeeld, ook voor het Nederlands recht overwogen kunnen worden, ook al zal zich zelden een geval voordoen waarin een getuige of slachtoffer zou weigeren aan het onderzoek mee te werken. Het Nederlands Wetboek van strafvordering biedt weliswaar een basis voor de afname bij derden, maar uitsluitend op basis van vrijwilligheid. Het kan immers voor de waarheidsvinding belangrijk zijn vast te stellen of bijvoorbeeld een getuige met de verdachte in aanraking is geweest dan wel zich op de locus delicti heeft bevonden op het moment dat het delict werd gepleegd. Wanneer in zo'n geval die getuige om hem moverende redenen niet vrijwillig meewerkt aan een DNA-onderzoek is een wettelijke basis om hem toch daartoe te nopen noodzakelijk.

Of naar het Duitse voorbeeld afname van lichaamsmateriaal bij verdachten, zelfs tegen hun wil, uitsluitend met het oog op eventuele toekomstige strafzaken navolging verdient, valt te betwijfelen. In geval van veroordeling in de concrete strafzaak geldt immers reeds de regeling DNA-onderzoek bij veroordeelden. Bovendien moet worden bedacht dat in 2001 het criterium 'dringende noodzaak' is geschrapt, zodat sowieso toch al sneller tot DNA-onderzoek kan worden overgegaan. Het subsidiariteitsbeginsel is immers verlaten, zodat - naast uiteraard de 'ernstige bezwaren' - alleen het onderzoeksbelang als criterium geldt. Dat betekent dat het DNA-onderzoek als routine-onderzoeksmethode kan worden ingezet, zij het dat dit uiteraard alleen kan worden uitgevoerd als biologische sporen worden aangetroffen.

Uit de rechtsvergelijking blijkt dat Nederland - met Engeland en Wales - de ruimhartigste regeling kent wat betreft de reikwijdte van het DNA-onderzoek. Aanleiding om de wetgeving op dit punt aan te passen is er niet, voorzover deze aan de vergelijking zou moeten worden ontleend, ook al omdat de jurisprudentie evenzeer ruimhartig is¹³⁵ en omdat in de praktijk de resultaten van het onderzoek, anders dan in Engeland en Wales, een belangrijke rol spelen in de bewijsvoering (zie bijvoorbeeld de Deventer moordzaak!).

Alleen Engeland en Wales beschikken over zogenaamde eliminatiedatabanken met de profielen van werknemers, leveranciers, politiepersoneel en onderzoekers. De selectie uit het aangeboden materiaal is steeds weer een punt van discussie tussen de onderzoekers en de politie (de aanbieders). Een zelfde beeld kwam naar voren uit de DNA-nulmeting van de Nederlandse situatie (Leiden 2003). De Engelse FSS werkt met een gestandaardiseerde elektronische aanbestedingsprocedure. Ook hier te lande wordt gewerkt aan de implementatie van een elektronisch DNA-loket.¹³⁶ Dat zal ook functioneel zijn voor de informatiedoorgifte over de afloop van de zaken en de gevolgen daarvan (bewaring profielen, verwijdering). Naar Engels voorbeeld zou in Nederland het opzetten van eliminatiedatabanken kunnen worden overwogen. Naar wij hebben begrepen beschikt het NFI al over zo'n voorziening ten aanzien van het eigen personeel en de bezoekers van de desbetreffende afdeling.

¹³⁵ Rechtbank Zwolle-Lelystad 27 januari 2005, *Nieuwsbrief Strafrecht 2005* (4), nr 161. Het enkele feit dat de verdachte het feit waarvoor hij was aangehouden (een woninginbraak) heeft bekend betekent nog niet dat er geen onderzoeksbelang kan zijn voor DNA-onderzoek: 'Naar het oordeel van de Rechtbank vormde het aantreffen van de auto waarin de verdachte zich bevond en waarvan bleek dat deze afkomstig was uit een misdrijf, ten behoeve van de waarheidsvinding een gelegitimeerde aanleiding om onderzoek te verrichten in de vorm van een DNA-onderzoek'.

¹³⁶ Zie het *Eindverslag van het landelijk project Uitbreiding DNA-onderzoek in strafzaken*, NFI, Rijswijk juli 2004, p. 39.

In Engeland/Wales en in veel mindere mate in Duitsland zijn betrekkelijk veelvuldig massale bevolkingsonderzoeken uitgevoerd. Men claimt daarbij spectaculaire successen. In Nederland is dit dertien maal voorgekomen, in een enkele gevallen (Sint Philipsland en Emmen) met positief resultaat (wat niet wil zeggen dat het in de andere gevallen geen zin heeft gehad). In België is het bevolkingsonderzoek tot nog toe onbekend.

Het juridisch kader voor het bevolkingsonderzoek is in de onderzochte landen, inclusief Nederland, nogal summier, maar daarom nog niet onvoldoende. Al lijkt er in Nederland, naar aanleiding van de affaire Marielle de Geus, een Kamermeerderheid te zijn voor het verplicht stellen van deelname aan een grootschalig DNA-bevolkingsonderzoek.

In Duitsland is een wettelijke regeling op 8 juli 2005 door de *Bundesrat* aanvaard; deze zal nog in 2005 worden ingevoerd. Een steviger wettelijke verankering zou geen luxe zijn, bijvoorbeeld waar het de positie betreft van degenen die weigeren mee te werken.¹³⁷ In de informatievoorziening aan betrokkenen zou bijvoorbeeld duidelijk moeten worden gemaakt dat het enkele feit van een weigering om mee te werken er niet toe leidt dat de weigeraar als verdachte wordt aangemerkt.

Aanknopingspunt zou de momenteel gehanteerde notitie van de minister van justitie van januari 2001 kunnen zijn (zie daarvoor hoofdstuk 2, paragraaf 7). Ook de nieuwe Duitse regeling zou inspiratie kunnen bieden.

¹³⁷ Vgl. daarover de afstudeerscriptie van A.G.N. Bletterman, *Grootschalig DNA-onderzoek, een rechtsvergelijkende studie* (UU, 2005).

Literatuurlijst

- Ashworth, A. *The criminal process*, Oxford 1998.
- Beijer, A. e.a., *De wet bijzondere opsporingsbevoegdheden: eindevaluatie*, Den Haag 2004.
- Bletterman, A.G.N., afstudeerscriptie: *Grootschalig DNA-onderzoek, een rechtsvergelijkende studie*, Universiteit Utrecht 2004.
- Brants, C./B. Stapert, *Voor wat hoort wat – plea bargaining in het strafrecht*, Den Haag 2004.
- Broeders, A.P.A. *Ontwikkelingen in de criminalistiek. Van vingerspoot tot DNA-profiel – van zekerheid naar waarschijnlijkheid*, Den Haag 2005.
- Buiter, L. et al, *Rapport DNA-onderzoek in opsporing en bewijsvoering in strafzaken*, Seminarium voor Bewijsrecht, Leiden 2003.
- Buruma, Y./P. Verrest, *Introductie internationaal strafrecht, deel 6*, Nijmegen 2004.
- Mc. Conville, M./G. Wilson, *The criminal justice process*, Oxford 2002.
- Daele, D. van, *Openbaar ministerie en strafrechtelijk beleid*, Antwerpen/Groningen 2002.
- Delmas-Marty, M., *Procédures pénales d'Europe*, Parijs 1995.
- Dennis, H., *Criminal law statutes*, Londen 2003 (editie 2003/04).
- DNA nulmeting*, Seminarium voor Bewijsrecht, Universiteit Leiden, 2003.
- Doutremepuich, C., *Les empreintes génétiques en pratique judiciaire*, Parijs 1998.
- Eisenberg, U., *Beweisrecht der StPo Spezialkommentar*, Munchen 1996.
- Groot, S.K. de, *Internationale bewijsgaring in strafzaken, Nederland, Engeland & Wales*, Deventer 2000.
- Groot, S.K.de, *Internationale bewijsgaring in strafzaken II, Nederland en Duitsland*, Deventer, 2000
- Groot, S.K. de *Internationale bewijsgaring in strafzaken III, Nederland en Frankrijk*, Deventer 2004.
- Hartog, A. den/E.F. Stamhuis, *Onderhandelen in strafzaken - enkele Europese vormen van versnelde afdoening van strafzaken met behulp van onderhandelingen*, Groningen 1995.
- Joubert, C./H. Bevers, *International exchange of police data and forensic expertise*, in J.F. Nijboer/W.J.J.M. Sprangers, *Harmonisation in forensic expertise*, Amsterdam 2000.
- Koers, J. *Nederland als verzoekende staat bij wederzijdse rechtshulp in strafzaken: achtergronden, grenzen en mogelijkheden*, Nijmegen 2001.

- Murray, C./L. Harris, *Mutual Assistance in Criminal Matters*, London 2000.
- Nijboer, J.F./W.J.J.M. Sprangers (red.), *Harmonisation in forensic expertise – an inquiry into the desirability of and opportunities for international standards*, Amsterdam 2000.
- Partington, M., *The English legal system*, Oxford 2003.
- Rackow, P., *Das DNA-Identitätsfeststellungsgesetz und seine Probleme*, Diss. Göttingen 2001, Frankfurt am Main, 2001.
- Rapport van de Commissie Strafprocesrecht, de Commissie-Franchimont (1995). *Hervorming van het strafprocesrecht/Reforme de la procédure pénale*, Luik 1995.
- Saint-Dizier, D., *Empreintes génétiques (...)*, in G. Lopez, S. Tzitzis (red), *Dictionnaire des sciences criminelles*, Parijs 2004.
- Sjöcrona, J.M./A.M.M. Orie, *Internationaal Strafrecht vanuit Nederlands perspectief*, Deventer 2002.
- Smet, B. de, *Vergelijkend DNA-onderzoek in strafzaken*, Gent 2003.
- Stefani, G./G. Levasseur/B. Bouloc, *Procédure pénale*, Parijs 2000.
- Tak, P.J.P. (ed.), *Tasks and powers of the prosecution services in the EU member states*, Nijmegen 2004.
- Verrest, P.A.M., *Ter vergelijking: een studie naar het Franse vooronderzoek in strafzaken*, WODC 2001.
- Verstraeten, R., *Handboek strafvordering*, Antwerpen/Apeldoorn 1999.
- Vincent, J., et al., *La justice et ses institutions*, Parijs.
- Wijkerslooth, J.L. de, 'De weigeraars', *Opportuun*, februari 2005.
- Zedner, L., *Criminal Justice*, Oxford 2004.